OMLADINA

LIST ZA ZABAVU I POUKU SREDNJEŠKOLSKE MLADEŽI

GOD. VI. BROJ 6. i 7.

SADRŽAJ:

ŠILAR : Mrav. — J. TRUHELKA : Zmaj u škripcu. (Svršetak). — KATICA AGIĆ : Vile. — MARKO VRANJEŠEVIĆ : Bolani Dojčin. — VIF MARJANOVIĆ : Lučekove ružice. — I. CANKAR : Djeca i starci. — JAROSLAV VRHLICKY Kod rajskih vrata. — K. TETMAJER : Iz slikarevih uspomena. — BLAŽENKA MAYER : Mala Jelica. — NADA MAJERIĆ : Povijest ljudstva. (Prijevod s esperanta). — IZO LANOV : Gušteri. — DRAGUTIN PLUT : Naša gora. — OSKAR WILDE : Sretni kraljević. (Prevela Šprem-Cuvaj). — A. DAUDET : Tartarin Taraskonac. Prevodi dr. D. Ćepulić. (Nast.). — R. STROHAL : Hrvatsko glagolsko pismo. — Dr. BOŽIDAR ŠIROLA : Muzika u starih Grka. — O. : Iz života kuckara kućnoga. — S. P. : Njegovanje sobnog bilja.

LISTAK: Organizacija đačkih izleta na Plitvička jezera. — Strossmayerov dan. — Nikola Kopernik.

KRONIKA : Kazalište i glazba. — Šport i sokolstvo. — Amaterstvo. — Šah. — Nove knjige.

ZABAVA I ŠALA : Zagonetke i odgonetke.

PORUKE UREDNIŠTVA.

IZDAJE NA SVIJET »DRUŠTVO HRVATSKIH SREDNJOŠKOLSKIH PROFESORA« U ZAGREBU.
UREDJUJE DR. FERDO NIKOLIĆ.

»OMLADINA« IZLAZI SVAKOGA MJESECA IZUZEVŠI MJESECE PRAZNIKA. — PRETPLATA JE ZA CIJELU GOD. ZA ĐAKE 100 K, ZA OSTALE 120 K, A ŠALJE SE DRUŠTVU HRV. SREDNJOŠKOLSKIH PROFESORA, ZAGREB, MEDULIĆEVA 33. — RUKOPISI SE ŠALJU NA IME UREDNIK. MEDULIĆEVA 30. I NE VRAĆAJU SE.
POJEDINI BROJ STOJI **12 K**

TISAK „TIPOGRAFIJA", GRAFIČKO-NAKLADNI ZAVOD D. D., ZAGREB.

OMLADINA

LIST ZA ZABAVU I POUKU SREDNJEŠKOLSKE MLADEŽI

GOD. VI. | U ZAGREBU, DNE 1. OŽUJKA 1922. 1923 | BROJ 6. i 7.

MRAV.

ŠILAR

Ne volim grad. Sve to gomilanje ljudi, sva ta moderna prometila, navike gradskoga života, sve to vrijeđa moju nutrinu. Bježim iz ureda, bježim od kavana, čeznem za seoskim životom, a ne može mi biti. Zato, čim samo osjetim časak slobodnoga vremena, kao da me same noge ponesu ili prama sjeveru ili prama istoku, da što prije izađem iz te teške gradske atmosfere, koja me steže i sapinje. A najradije krećem k sjeveru. Odmah s Jelačićeva trga počinje uspon, pa si brzo u zelenilu, u slobodi.

I danas idem tim pravcem, i što više ostavljam grad, sve sam vedriji, sve kao da nešto spada s mene, što tišti i zamračuje mi dušu. A gore, tamo, gdje je ona skrovita klupica s lijepim izgledom na dolinu i crkvicu sv. Xavera sjednem i po običaju puštam misli, da slobodno lete i u daljinu i oko mene. Nije da sam baš ja gospodar njihov, najčešće je to vrlo neposlušna vojska, koja se razleti čas ovamo, čas onamo i ponajviše puta ja ni ne znam, o čem sam mislio. Malo čudno, ali je baš tako.

I sad bih tako, da mi oko ne zapne o nešto sitno bijelo na tlu pored klupe. Gledam pozornije, što je. Rebra su riblja. Neki kumek mora da se tu častio možda sat dva ili možda i dan prije mene. Sladio se pečenom ribom bjelicom, kako ih naši ribići prodavaju na trgu, a on s brda pohlepan za takovim pečenjem. Hrptenica i rebra ostatak su te gozbe. No i za odbačeno našlo se ljubitelja. Oko jednog rebarca vrze se stonoga. Čas je ispod njega, čas na njemu, a dobro ga je oglodala, sjaji se rebro kao ulašteno. I ona je sjajna, stakli se sva. To su one sitne žljezdice po njoj, koje izlučuju mast, inače ona, kao i sve slične životinjice, ne bi mogla izdržati u svojim vlažnim skrovištima. Onako, ako ju i poliješ vodom, ne ostaje na njoj ni trag kapljice, sve samo sleti s nje. Ona je i lijepa u svojoj osebini, ali se moje oči mrzovoljno odvraćaju od nje, a iz nutrine diže se ona neodređena, ali nesavladiva odvratnost spram svega, što plazi i gmiže.

Samo malo podalje vidim mrava, gdje i on posluje oko jednog rebra. Nešto drugačije. Ne glođe ga, mada na debljem kraju rebarca ima još i nešto ribjega mesa. Nema kada. Kliještícama svojim zakvačio se za mesni dio rebra i upeo se, te vuče rebro natraške. Čas posrće, čas uspije da ga pomakne. Kuda li će? Pobudio mi pozornost, pratim ga očima, a on neumorno povlači rebro sve u nekom stalnom pravcu. Valjda će s njim u mravinjak. Od ceste dijeli nas jarak, baš je do njega stigao. Hoće li pored njega? Ne, baš preko hoće. Digao sam se i pažljivo motrim toga čudnog poslenika.

A njega ni brige, malo stane, kao da će da odahne, vrdne malo par puta svojim ticalima, pa opet se prihvati posla. Lako ćeš, moj brajne, u jarak, ali kako ćeš gore uz drugu stranu? Ali spretno i mirno je sišao dolje, dnom jarka prispio i do protivne strane i počeo, da uzvlači svoj teret uz strminu. Ide sporo. Počešće staje i odmara se. No do polovine kosine uspio je da uzvuče rebro, ali tada mu se dogodi nesreća. Izmače mu rebro iz kliještica i omače niz strminu. Ne sasvim na pod jarka. Zaustavi se o neki korjenčić. Što li će sad? Zaista je nešto malo premišljao, malo se opet savjetovao sa svojim ticalima, a onda junački sađe niže i opet prihvati rebro, te poče ponovo da tegli. Ja gledam i bi me ponešto i stid. Taj ne preza. A ja? Sve neki izgovori: mračnost, tjeskoba, i sve tako. Sve koješta! Utvare! Zgrabi i vuci svoje rebro kao i taj tu, a za drugo se ne brini.

A on je zaista mukom i nategom postigao da digne rebro i na drugi kraj jarka, ma da mu se još jednom okliznulo u dubinu. Sad ga već pratim, kao da mi je stari znanac i dobar prijatelj, a u sebi osjećam neku čudnu vedrinu i raspoloženje. Sav sam nekud jači i čvršći. A moj priša samo tegli i tegli sve natraške idući i kao da će preko cijele ceste, valjda mu je tamo u livadi mravinjak.

Malo nagnuta strana ceste do jarka isprana je čestim ljetnim kišama, i voda je odnijela između tih sitnih kamenčića tučenca zemlju tako, da je između tih grumenčića čitava mreža putića, malo koji širi se u debljini dječjega prsta. I baš u taj labirint uperio je moj priša svoj put. Ali kad dospije sa svojim teretom u te tjesnace, dogodi se ono, što sam predviđao. Sabljikasto rebro zavalilo se u jednu uvalicu i ni makac dalje. Vidi moj mali prijatelj, da mu ne pomažu nikakovi napori, pa otvorio raljice i ispustio rebro, a ticalima sve maše i maše, kao da će mu ona što pametno svjetovati. A onda odjednom kao da se odluči, pošeta unapred, zgrabi rebarce kliještícama po sredini, odiže ga iz uvalice i prenese preko tih provalija.

Osupnut stojim. Ta ni moja toli hvaljena ljudska pamet ne bi mogla svjetovati ništa pametnije. Nagon li je samo to? Ako nije, kakovo li je to tajnovito ustrojstvo, koje može da stvara pametne odluke u toj glavici ne većoj od osrednje gumbašnice?

A on je međutim opet prihvatio rebro s debljega kraja i pomalo hvata već i sredinu ceste, a ja ustopice

idem za njim, da ga motrim, da mu se divim, da ga čuvam, ako je do potrebe . . .

Hrn . . .

Izvrsno je moderna tehnika pogodila pravi glas, da te upozori, da se čuvaš. Čim čuješ taj čudni, duboki hropac, osjećaš, da ti se valja skloniti od nečesa, što prijeti, što je kadro, da smlavi, ubije. Nagonski odskočih preko jarka, a hip poslije projuri pored mene auto. Časkom bljesnu pred mojim očima puna obla nasmijana lica, zatim prašina, vonj sagorenog ulja . . . .

A moj priša? Naglo skočih do mjesta, gdje ga ostavih. Tjeskobno se sagnuh i počeh da ga tražim. Ali niti kraj najpomnijega pretraživanja nigdje traga njemu ni njegovu teretu. Zgažen, satrt u prah . . .

Uspravih se pogledom punim mržnje i ugledah još od auta samo lepršanje prozirnih zelenkastih koprena, a zatim nehotice skidoh šešir.

I taj poginu vršeći svoju dužnost.

ZMAJ U ŠKRIPCU.

J. TRUHELKA.

(Svršetak.)

Kad se Dragoš treći put vraćao niz polje, a to vjetar jače zahvati zmaja, pa ga pred Dragošem ponese sve brže i brže, da ga je Dragoš jedva mogao da stigne. Leti zmaje kao zmaj, a Dragoš kao bez duše. Najednoć izmakne mu se konopac iz ruke i zmaj onako slobodan zavitla u visine kao suri vrle pa ravno na kesten među najviše granje i tu se namjesti.

— Ode zmaj! vrisnu svi u jedan glas.

— Moj zmaj! Pomozite! Držite! Odleti mi zmaj, vrišti Dragoš, ruke k nebu diže.

Vojnici se smiju, dječaci viču, zapomažu, bubnji sviraju, trublje ječe, pravi urnebes.

Stane Dragoš pod kesten, bulji u vis, zaskakuje se, lama rukama, hoće zmaja da skine. Sve uzalud, zmaj se zadio upravo o najdulju granu, što se mimo ostale daleko u polje isturila, pa okrenuo strašno svoje lice dole spram očajnoga Dragoša, izbečio zube, isplazio jezik, krevelji se, strahota ga gledati, čisto mu se vidi sila i kako se prijeti i ruga.

Dragoš je blizu da zaplače od očajanja. Tako divan zmaj pa da ostane na sramoti. Vojnici bezdušnici samo se smiju, stoje i gledaju. Gledao i mladi oficir, što je nadzirao vježbanje. Dragoš ga je poznavao, to jest viđao ga je počesto na čelu njegove čete, kad bi se vraćala sa vježbe, a viđao ga pred kazinom, gdje je pio pivu ili kavu. Mladi poručnik držaći ruke naopako strašno se dosađivao jednoličnim svojim poslom oko vježbanja vojnika, pa je zato pri prvoj pojavi zmaja sa zanimanjem motrio njegov junački let. Ta zar je baš tako i odavna, što se i sam gonio sa zmajevima? Još mu se pod nosom nijesu uhvatile ni prve dlačice, pa mu je ova izmjena upravo dobro došla. Videći zmaja u nevolji, namigne dvojici momaka, a ovi jedva dočekali, da se časom izmaknu dosadnome sagibanju i pružanju koljena, te kao iz puške upute se pod kesten, da skinu zmaja. Stanu pod stablo, da izmjere visinu očima.

— A uteče li? jedan će pa se nasmije Dragošu. A drugi će za njim:

— Baš se visoko popeo, ko zmaj. Kako da ga skinu?

Nije to tako laka stvar. Ne skida se zmaj šale, kad se jednom popeo tako visoko. To i sam Dragoš vidi. Uzalud dohvaćaju momci granu, ne mogu da je uhvate. Tresu donjim granama, vuku. Zaludu. Zmaj se samo pokadšto malo potresa, pa ništa.

Pošto su pokušavali i ovako i onako, odjednom Dragošu svane u glavi ponosna misao. Zar on sam ne bi mogao da skine svoga zmaja?

I ni pet ni šest k debelom stablu, pripije se uz hrapavu koru, pa da će puzati gore. Sad momci razumijevši i oni, što je Dragoš naumio, pomognu mu na drvo, guraju ga odozdola i eto ti ga, dohvati se grane pa s jedne strane na drugu, dok ne stigne na zmajevu, legne po njoj potrbuške i stane da puže, granje po njemu struže, lišće šušti, grana se pod njim ljulja. Već može da razabere zmaja kroza splet grančica.

— Još bliže, viču odozdola i nebrojene se ruke ispružile, da dočekaju zmaja.

I grana se počela svijati k zemlji.

— Još bliže, zadreknula djeca, tresi granom.

Dragoš trese, što bolje može. Na to zmaje nije bio spreman, zaljulja se i on, beči oči, krevelji se strahovito. Pod njim urnebes dječji, skaču amo tamo, ruke se ustalasale, da hvataju zmaja. Na Dragoša niko više i ne misli i ne gleda. A ipak on visi na tankome kraju grane, visi kao prezrela jabuka, koju će najmanji vjetrić da otrese i obori na zemlju. I nitko ne mjeri, kolika je visina od grane do zemlje. Nitko ne misli, da tu Dragoševe sitne kosti, čitav njegov mali život visi o jednoj tankoj grani. Stenje i huče, da samo zmaj stigne zdrav i čitav dolje, a ne stenje niti misli, hoće li i on zdrav i čitav stići na tvrdu zemljicu. Srećom znamo, da svako dijete, i ono dobro pa i ono zločesto, ima svoga anđela čuvara, po potrebi i dva, te tako se i Dragošu našao u nevolji, da ga prihvati i sretno skine s drveta. U času, kad se svi zagledali u zmaja, kako se strašno kreveljeći i šušteći prebacivao s grane na granu, mladi poručnik napeto promatrao, kako će za njim da se spusti junački izbavitelj gizdavoga zmaja. I doista nekakvo veliko crno klupko stane se kotrljati među granjem i sad . . . sad će . . . U to brže bolje časnik potrči pod drvo i vikne raširivši ruke:

— Skoči, more!

Klupko skoči i Dragoš se sretno nađe na zemlji, razmota se i nađe, da osim ljudski izgrebena lica i ruku, pa pocijepana tura i koljena sve ostalo našlo se zdravo i čitavo.

— Kao pravi junak iza bojnog okršaja, pozdravi ga poručnik.

Gore prošao zmaje. Lice mu na sve strane izderano, vise s njega krpe kao s bojna barjaka iza topovske vatre. Kroz one rupe prolazio vjetar i ne će više da ga nosi. A ni zmaj više ne će da leti. Zato četa nemajući više šta da gleda, spremi se kući. U zadnji se čas Dragoš sjeti svoje dužnosti, vrati se poručniku, skine šešir i rekne učtivo i bez smetnje:

— Gospodine lajtnande, i lijepa hvala, što ste me, što ste me . . .

— No, što sam te?

— Što ste mi spasli život, dovrši Dragoš slavno.

— No baš nijesam život, ali možda koju ruku ili nogu, odgovori poručnik i pruži Dragošu ruku.

A Dragoš vas pocrveni od tolike časti, gdje se s njim rukuje jedan oficir, pa pogleda u svoju pratnju, vide li ga. Vide oni, ali više gledaju u zmaja, gdje se lelujao više Dragoševe glave.

Kad povorka s Dragošem na čelu stigne blizu grada, padne Dragošu na pamet, da udari preko bedema i da makar još jedamput kuša, ne bi li zmaj ipak još poletio i onako ranjen i sakat. Dosta ga je nosio, možda se i odmorio.

To je drugima pravo bilo. Samo djevojčice odoše cestom u grad, jer se mali braco u kolicima strašno derao i iskao, da ga kući voze mami.

Svi pokušaji, da zmaja još jednom dignu u zrak, ostali bez uspjeha. Ni poklici ni prijetnje, ništa ga nije moglo sklonuti, da se digne sa zemlje. Čisto kao da ga je stid, što je ovako ružno ograjisao i lice nagrdio.

Najednoč neko iz družbe vikne:

— Eto šancfrajta,*) bjež'te!

I što bi dlanom o dlan, dječaci prhnu i razlete se na sve strane. Poleti i Dragoš glavom bez obzira vukući za sobom ostatke svoga zmaja. Tako se odjednom nađe potrbuške u jarku, a zmaj na njemu pokri ga svega. Tu se ušuti i neda znaka od sebe u sebi misleći:

— Sada šta Bog da i sreća junačka!

I čekaše sa zebnjom, ali ne dočeka ništa. Straži ni traga ni glasa. Prođe ovako neko vrijeme. Dragoš pod sobom osjeti nemilu vlagu. To je na dnu jarka bilo nešto blata i on sa strepnjom pomisli na svoje haljine. I ako baš i nijesu bile najnovije, ali trebalo ih je svakako čuvati. I koliko je tu mama bila posrijedi, toliko i on sam nije volio prljava i zamazana odijela.

U to odjednom ču nekakovo tiho jecanje i stenjanje. Prividi mu se, kao da dolazi nekuda odozdola, iz zemlje, odakle li. Digne oprezno glavu i proviri ispod zmaja. Pošto razvidi okoliš svoj, utvrdi, da je bio blizu bedemskoga ruba, a oni glasovi dolazili iz samoga šanca.

Odmah pomisli, da je jedan od dječaka zaostao na kordonu,**) pa ne može naprijed ni natrag. A po glasu prepoznao je svoga prisnoga prijatelja Stipicu.

Dragoš isturi glavu oprezno povrh šanca. Jest Stipica je bio. Na tri metra pod Dragošem prilijepio se Stipica uza stijenu zida, ruke raširio kao raspet, nogama se odupirao i gotovo upijao u uski kameni trak a licem pritisnuo uza zid pa ječao i tiho jaukao tako bijedno i nevoljno, da bi isti kamen proplakao.

Dragoš je odmah bio na čistu, da se tu mora nešto učiniti! Treba prijatelja izbaviti pošto poto.

— Stipica, zovne Dragoš u pô glasa, Stipica, šta radiš tamo dole?

Sad, i to je bilo dakako glupo pitanje, ali Stipici je već i sam ljudski glas u njegovoj nevolji bio utjeha. Htio bi da vidi, otkuda dolazi taj glas, ali ne smije ni da se makne ni da dahne. Jer da se samo i makne, mogao bi natraške da sleti niza zid u dubinu, a ta je još bila i puna vode. On zato samo tiho zastenje i zacvili.

— Zašto nijesi s drugima utekao? pitao Dragoš.

No i to je pitanje bilo suvišno. I Dragoš kao i svaki drugi mogao je znati, šta znači, kad kogod sleti niz bedemski zid, pa se nogama nađe na kordonu. Dragoš je znao, da Stipica od pustoga straha nije mogao za drugima. Kordon, brate moj dragi, nije mačji kašalj ili ko kakva god promenada. Treba samo da pogledaš pa da vidiš onu jedno pô rifa izbočenu kamenu stazu, što je uzduž sredine opasala zid pa se vije oko čitave utvrde, i odmah ćeš shvatiti, kako je onome pri duši, koji se po kakvoj nevolji našao, da se po toj stazi šeta. Više njega s jedne strane strmina u visinu, niže njega s druge strane strmina u dubinu i ta još ima suviše i vode i bara s kreketavim žabama i drugim strahotama. Valja da je srca junačkoga i glave bistre i čvrste, koja se ne će zavrtjeti na pogledu provalije pod sobom. Pa i on oprezno steraće stopu pred stopu, rukom se hvatati zida s jedne strane i oči ravno na put pred sobom upirati, jer ne dao Bog pogledati na stranu, gdje nema ništa osim zraka i praznine. Smjesta povukao bi ga k sebi dolje. Ko je manje junačkoga srca, početveronožiće se i pužući prevaljivaće neizrecive putove dječjih pustolovina, punih željene strave i slatkoga straha. Mnoga bi se majka obezumila, da zna za te pustolovine i vratolomije, na kojima sinak traži prvo svoje junačko lovorje.

Dragoš i ne pita dalje, zašto Stipica nije s drugim otišao. Dok su ti drugi smjeliji, jači, neustrašivi sretno prevalili opasni put, pa sretno zaobišli svekolike bedemske okuke do onoga mjesta, koje je valjda samo djeci poznato i gdje su vremenske nepogode i dječije noge izrovale u zidu jame, pa će se tu kao po ljestvama spustiti u šanac i onda poznatim stazama kući — dotle se jadni Stipica stao na kordonu, gdje se našao, noge raskračio, ruke raširio te tako kao raspet čitavom se prednjom stranom prilijepio, pripio uza zid, da mu se čisto i nos spljoštio na vlažnoj lišajem obrasloj cigli i tako čekao svoju sudbinu. Dragoš sve to zna, kao da gleda očima, a isto zna, da ne smije druga ostaviti na cjedilu. Ali kako da mu pomogne?

No brzo se zamisli. Naokolo je sve tiho, moći će se nešto da preduzme. Nagne glavu nad bedem i rekne utješljivo:

— Šuti, Stipica, šuti i čekaj. Otrčat ću u grad i dozvaću pomoć.

— Nemoj da odeš, mene je strah! propišti Stipica i još se tješnje pripije uza zid.

— Ne budi lud. Kako ću ti pomoći, ako ne odem? odrešito će Dragoš. Da vidiš, brzo ću se vratiti. Bez konopca i motke ne možeš napolje.

To je Stipica vidio, pa samo uzdahne.

Nato se Dragoš izmota iz jarka, brže bolje očisti se od blata, koliko se već dalo, a onda strugne preko trave kao strijela pa na cestu. Zatrča se, što je bolje mogao, prestigne i Micu sa njenim kolicima i rasplakalim bracom i tako stigne u grad pred prvu kasarnu. Tu su vojnici u dvorištu oko bunara prali ruho i odijelo. Po klupama i stolovima razastrli bijele kapute i modre hlače pa ih trljali kefama, da je voda štrcala na sve strane. Na vrhu stepenica stajao debeli stražmeštar i nadzirao posao. Dugački, kao koplje zafrknuti brkovi presijecali mu rumeno lice u dvije pole. Donju polu ispunio podvaljak, a gornju zapremio nos, jer se oči jedva i vidjele, kako su bile propale u salo.

Odmah stane Dragoš pred gospodina stražmeštra, skine smjerno šešir, kićenom besjedom javi pokorno nezgodu svoga druga i zamoli za pomoć.

Stražmeštar naduo obraze, da su zasjali kao uljem namazani, brk nakostrušio, podbočio se i strašno mrštio obrve. Kad Dragoš svrši i opet namjesti šešir, straž-

*) straža bedemska. **) kordon, kamena izbočina na bedemu.

meštar zamahne štapom po zraku i zarokće kao ugojen prasac:

— Niks kravatiš, abtreten!*)

Ali Dragoš se ne da smesti. Stipica čeka u sto strahova i ne smije da ne dočeka pomoć. Zato Dragoš okrene njemački:

— Melde gehorsamst... *

Kad svrši njemačku besjedu, kako je već ljepše znao i mogao, opet zauče silnik brkati:

— Niks tajč! Abtreten, marsch!**

Sad, šta će tu Dragoš? Ovaj čovo tu gore ne umije hrvatski, ne zna njemački, a Dragoš osim ova dva jezika ne umije nijednoga više. Podbije ga znoj od brige, kako da kaže, šta mu treba. I još ga odavle gone. Kamo će, na koju li stranu?

U tom času niz trijem vojarne zazvekeću sitne mamuzice časničke, zazveči sabljica. Stražmeštar kao lopta odskoči u stranu, ukoči se i metne ruku na kapu. Pojavi se mlad časnik. Tanak u pasu, malo ne golobradast, lijep i sjajan od pete do glave. Crveni pantaloni liče mu, da ga je milota gledati. Dragoš ga pozna, kao što pozna sve oficire gradske posade. Vidio ga i na čelu satnije i na konju i pred kazinom.

I ako se s njim još nije lično razgovarao, on sad bez straha pristupi korak bliže, uzvine svoje neodoljivo plave oči gore spram časnika i ponovi s mnogo srdačnosti svoju prijavu i molbu, ovaj put zbog sigurnijeg uspjeha pola hrvatski, pola njemački.

Gospodin se časnik držao vrlo važno i strogo. Ali kad je razumio, stane najprije palicom da tucka po presjajnim sarama čizme, a onda mu preko lica preleti lukav osmijeh. Mahne dvojici momaka i zapovjedi im, da skinu ljestve i debeo konopac pa neka pođu s ovim dječakom, treba da skinu zalutalo dijete s kordona.

Vojnici poslušaju. Dragoš se pred oficirom ispruži, što je više mogao, digne ruku k rubu šešira i pozdravi po vojnički tako pravilno, ko da se rodio vojnikom. Poručnik isto tako ozbiljno otpozdravi, a onda se nasmije i rukom veselo zamahnu na Dragoša. Ta Bože moj, koliko je tome vremena, što se i on ovako ustumarao s drugovima po gradskim bedemima i drugim zabranjenim stazama pa zapadao u ovakove đačke nevolje. Možda je tome jedva pet šest godina, jedva koja više. Pa zato je on sasvim dobro shvatio položaj Dragošev i njegova druga. A osim toga poznao je i Dragoša — a ko Dragoša nije poznao? Nema ga u čitavom gradu od jednih vrata do drugih, ka ga ne bi znao i po dobru i po zlu, samo to zlo nije bilo i rđavo.

Međutim se Dragoš s vojnicima otputi na »lice mjesta«. Išao je pred njima, da ih vodi. I taman mu bi, kao kad se igra vojnika, a on na čelu zapovijeda četom. Ali ovo su bili odrasli ljudi, brkati, stari. I zato mu se čitavo to poslanstvo učinilo izvanredno važno i dabome i on sam sebi nekuda neobičan, kao da to i nije on, već neko drugi, a opet je on, samo mnogo, mnogo veći, čisto kao odrastao. I to ga je napunjalo takim zadovoljstvom, da nije znao, kako bolje da to istakne držanjem svojim. Isprsi se, što je bolje mogao, nadme obraze, a što je snažno i tvrdo noge premetao, sva je kaldrma pod njima ječala. Vojnici su poslušno išli za njim i nimalo se nijesu začudili malome vođi svome. Befel je befel *) a njima je njihov mladi starješina zapovjedio, da pođu za ovim dječakom i eno oni pošli, pa sad bilo baš na kraj svijeta. A nije im baš ni bilo krivo, da s ovo malo šetnje zamijene budalasto pranje haljina, što je zapravo ženski posao.

Putem oni ipak pored svega rešpekta za ovoga svoga maloga vođu pomalo zametnu razgovor s njim, da saznadu, kamo i pošto ih on to sada vodi. Dragoš im drage volje isprića svu priču o zmaju i njegovu letu i o svemu, što se poslije toga dogodilo.

Vojnici se čude i naizmjence se uzvikuju:

— Aulà! Vidi ga, bolan! Naopako_

Pošto izidu na posljednja vrata, ukaže im se postrance, daleko na dnu bedema Stipica, gdje još vazda visi na zidu kao ogroman pauk ili kukac.

— Loza mu njegova, rekne jedan od vojnika, kako je samo dospio onamo.

— Pa, Boga ti, ko i svaki drugi, što bi dospio, natraške i potrbuške kao rak, odgovori drugi momak.

Pošto još zaobiđu bedem, Dragoš potrči preko livade pa se nadvije nad šanac i pita:

— Stipica, jesi li još živ? Evo, došla je pomoć!

Stipica samo zastenje, od straha sav je već iznemogao.

Vojnici se odmah dadu na posao. Spuste ljestve, načine od konopca petlju i bace dole.

— Zabaci petlju preko glave, provuci ruke kroz nju, pa je stegni u pasu, viknu mu odozgora.

— Ne mogu, vrišti Stipica nevoljnički.

— E, ako ne možeš ti, ne možemo ni mi, da te izvučemo, viču vojnici.

A Dragoš prijateljski i uvjereno bodrio:

— Ne boj se, to nije teško, samo glavu malo odmakni od zida, mi ćemo ti petlju prebaciti preko glave, i onda ti jednu po jednu ruku provuci.

Još nekoliko puta ponavljalo se odozdola očajno »ne mogu, ne mogu«, ali najposlije ipak opaše se Stipica užetom.

— A sad se popni na ljestve, zapovjedi Dragoš, koji se pun zanimanja i bez straha potrbuške glavom nadavio nad zid.

— Ne mogu, vrištao Stipica, ponovo krijući neprestance lice na stijeni zida.

— Pa onda ostani gdje si, ako ne možeš, razljuti se Dragoš i od nestrpljivosti najvolio bi, da je on na Stipičinu mjestu i sve mu ruke i noge svrbjele, da se ne spusti niz ljestve.

Najposlije se Stipica ipak odvaži i ne krećući glavom napipa rukom ljestve, pa stišćući oči nekako ga sretno izvuku.

Sad sjednu svi na travu, da malo otpočinu od napora i straha. Stipičino je lice bilo podbulo od plača, od zelene mahovine išarano, izgrebeno, jadno i nevoljno. Ali i on je sio pa trljao rukama koljena, što ih je zdravo nažuljao, kad je ono niza zid spuznuo.

— Sva sreća, da je nos ostao čitav i da se na tome tociljanju nije s lica sastrugao, rekne jedan od vojnika.

— A jao, kakav bi bio bez nosa! nasmije se Dragoš.

Vojnicima se nimalo nije žurilo natrag u kasarnu i ne bi im bilo krivo, da se ovdje malo odmore od kasarnskoga posla. Stali da razgledavaju zmaja i da mu se čude.

— Ih, Bog ga ubio, kako se to fino nakinđurio. Pravi pravcati zmaj. A ko ti ga načini?

---

*) Ne znam hrvatski, nosi se!

* Javljam pokorno.

** Nema tu njemački. Nosi se, marš!

*) Zapovijed je zapovijed.

—Moja baka, odgovori Dragoš.

— Pa baš baka. Očiju mi, mora da je prava vještica, dovrgne drugi vojnik.

— Molim ,uvrijedi se Dragoš, moja je baka gospoja i ona zna sve načiniti, sve, razumijete li?

— Razumijemo; e pa čast, kad zna.

— Bio je ljepši, nježno Dragoš pogladi zmaja po cjepotinama, i tako je krasno letio, dok ga nije pograbio kesten pa ga zapleo među granje i tu se potrgao.

— Vidi kestena. Pa baš pograbio, ozbiljno će momci i legoše na travu.

Ali Dragošu se žurilo kući, jedno tamo sunce već zapalo, a drugo osjeti neugodnu vlagu na svojem tijelu i još neugodniju zebnju u svojoj duši, kad pogleda na svoje haljine. Samo da ne vidi mama, prije nego što se sastane s Kristinom. Zato rekne momcima:

— Treba ići natrag. Kertajh *) marš!

— Aulà, vidi ti ovog starmaloga, kako umije da zapovijeda. Kao da se sa sabljicom rodio, smiju se vojnici.

Branko Šenoa: Osijek, Dravska vrata.

—Pa ja i hoću biti oficir, pa ću nositi sablju, isprsi se Dragoš. Imam ja kod kuće i svoju sablju, pravu pravcatu oficirsku. A imam i čako i bubanj i vojnikaaa! Ih — svakakvih i od drveta i od gvožđa i od papira. Imam ih i živih, je li, Stipica, da ih imam. I ti si iz moje kumpanije.

Stipica bijedno klimne glavom, da jest tako. Bilo mu je tužno i ružno pri duši. Tu potrgane haljine, tu nažuljana koljena, krvave ruke_

— Da nam je sada lula duhana među zube, ne bi bilo na odmet, rekne jedan od vojnika. Ima li možda u tebe koji cigarčić?

Dragoš se zgrane. Njega pitaju, ima li cigaru?

Nu nema, odvrati preko srca. Ja još ne pušim.

I bješe mu u taj čas od srca žao, što još nije počeo da se sprijatelji s ovim zabranjenim voćem. Drugovi njegovi svi već pomalo zapušili, kad se moglo od starijih, samo Dragoš još nije. Još mu je suviše ljut list duhanov i nemilo štipa u nosu. Osim toga još mu je živo na pameti Ćirin prvi pokušaj u tom junačkom poslu. Bogo moj, kad se samo sjeti, kakov ti se one večeri braco vratio kući! Vuče se uza zid nemoćan, nevoljan,

*) Kreni se.

u licu žut kao limun, oči izvraćene od strašne muke. Sva se kuća strčala. Krista nosi umivalo, baka moči krpe, mama drži Ćiri glavu. I to sve poradi jednoga cigarčića! Baš se isplatilo! Ne Dragoš ne mari još za ovakovo veselje. Ali to on ne će da pokaže. Šta više, u ovaj čas, šta bi dao, da može posegnuti u džep i dijeliti duhan i cigare među nove prijatelje. Da zabašuri porazni fakat, da u njega još nema toga bilja, rekne brzo:

— Ja ću vam donijeti cigara, u moga tate ima puna kutija. Ali sad moramo natrag.

— Evala, ta ti valja, povesele se momci, pa ajdemo de, kad zapovijeda naš mali oficir.

U svakojakom razgovoru upute se u grad i na vratima se rastanu. Dragoš odjuri kući, hrupi u sobu k mami, ali se sprijeda mudro pokrije potrganim zmajem, pa vikne:

— Mama, mama, molim, daj mi od tatinih cigara dvije, ali odmah, molim.

— Kakve cigare? Zar ništa drugo? Što će tebi cigare?

— Meni doduše ne trebaju, ogradi se Dragoš svečano, ali ja sam obećao dvojici vojnika, jer su izbavili Stipicu. Ali znaš, mama, od onih finih mi daj, što je tata dobio za imendan.

— Kako obećao, kako ti dolaziš do toga? Kakova ti imaš posla s vojnicima? Šta je sa Stipicom? gomilala mama pitanje na pitanje — u čudu i zabrinutoj sumnji. Jer Draguševi su putovi gdjekada neispitljivi i nedosežni i nikada se ne zna, kamo će najposlije odvesti.

Uzme Dragoš na dušak da priča, šta je i kako je i najposlije i o nezgodi Stipičinoj. Tu se najdulje zadržao, jer je bila najzanimljivija i puna živopisnih momenata.

Sluša mama, pa kad je počela da shvaća, i kosa joj se počela da ježi. Uzme sinka šuteći i dok on veselo pričaše, ona ga opipavala, da vidi, jesu l' mu kosti čitave i pri tome nije dakako mogla da ne opazi mokro i zablaćeno odijelo i po njemu porasute rupe i ožiljke. Najposlije kliče:

— Nesretno dijete! A kuda mi se to sve promećeš? Hoćeš jednom da izgubiš glavu.

— Ali mama, pa ja nijesam bio na kordunu. Sve sam vrijeme ležao u parku i pokrio se zmajem, mirio je sinak zabrinutost majčinu.

— Ao, jadni sine, vidi se, gdje si bio. Ko će ovo očistiti, zakrpati?

— Mama, nemoj da se ljutiš ,slatka mamice, ja ću to već očistiti i — i ti ćeš zakrpiti, uze ugursuz da miluje mamu po obrazima, samo daj mi sada cigare, molim te, odmah mi ih daj. Obećao sam, pa moram svakako da održim riječ.

Ko je ikada mogao da odoli, da uskrati Dragošu, kad je on štogod htio i molio? Sve prigvore mamine, sve razloge za uskratu Dragoš je još jačim razlozima suzbijao. Ako su cigari i tatini, ali mama smije od njih da uzme i onda neka kaže tati, i tata joj ne će ništa. I Dragoš umije tako vješto da dokazuje, tako slatko da moli, i tako uvjerlivo da prevraća modrim očima, da mama prosto nije mogla drugojačije, nego da mu poda, što je iskao.

— Zar mi nijesi sama uvijek rekla, da se obećanje mora izvršiti?

Na taj argumenat dakako nije bilo daljega govora.

— Ali odmah da si se vratio! zaprijeti maminski, kad je sinak sa cigarama izletio kao vijor.

— Odmah! jekne već iz veže.

U vojarni nađe sretno svoja dva vojnika i poda im obećano. Odmah se sjati hrpa momaka oko Dragoša i stotina se ruku ispruži spram njega. Svaki hoće toga blaga.

— Pa ja nemam više, branio se Dragoš.

I snažno razmakne laktove i progura se kroz gomilu pa jurne kući.

Ovdje je međutim već bio došao tata iz kazine i prvo mu je pitanje bilo, jesu li svi kod kuće, kao svaki dan, što pitaše. I naopako, ako koje usfali. Ali malokad bi se to desilo, jer su svi znali, da treba na vrijeme da se nađu kod kuće. Ovaj put baš pitao tata još napose za Dragoša i eto nevolje, Dragoša nema. Jedva mama umiri tatu, rekavši, da je sinak malo čas prije bio kod kuće i da mora odmah da dođe.

— Djeca treba da su sva kod kuće, čim zađe sunce, reče tata i stane nemirno da šeta amo tamo po sobi. Uopće, suviše su slobodna i razularena, pa to vrludanje ponapolju samo ih navađa na svakakve pustolovine i opasnosti. Evo što se maloprov dogodilo. Joso je Jarošev pao s korduna i nasukao se na gvozdenu kuku kazamatskoga prozora. Donijeli ga kući s rasporenim trbuhom.

— Isuse, zavapi mama i problijedi: Ta nije li se danas i njen sinak prometao po zlosretnome kordunu?

— Sirota mati! rekne i požali u duši roditelje unesrećenoga djeteta, hvaleći uza to Bogu, što joj je sačuvao njeno dijete.

Stade da razmišlja, bi li tati pričala današnje zgode sinovlje ili bi čekala do sjutra, dok stvar malo ishlapi?

U to eto ti Dragoša. On je čuo tatine posljednje riječi i jako se uplašio. Da su dječaci pokadšto na vratolomnoj šetnji po kordonu sletjeli niza stijenu pa nažuljali i izgrebli lice i ruke, to se događalo. Ali lice i ruke brzo opet zacijelile, pa nikom ništa. Ali zapeti o kuku na onoj strahovitoj zračnoj vožnji u dubinu, to se još nije čulo. Dragošu se naježi koža na glavi, kad je počeo da zamišlja, kako se to moglo desiti. I Joso je bio u zmajevoj povorci i bio je prvi, koji je skočio niz bedem.

Dragoš se šulja u kuću i onoga večera malo ga je bilo čuti. Ćutio se nekako kriv, makar mu se čitava zgoda, pa i Josina nesreća cinila vrlo zanimljiva kao kakova priča o junačkim i viteškim pustolovinama. U jutru, još nije pravo ni svanulo, Dragoš se probudi i ču tatu gdje se zakašljao. Sad Dragoš brzo skoči iz kreveta pa k tati. Nije to bilo ništa neobično, ali se ipak već poodavna nije desilo.

— A gle, šta ćeš ti tu? pitao tata, ali nije branio, da se Dragoš udobno namjestio kraj njega. I Dragoš brzo počne najumiljatijim i najkrotkijim glasom:

— Tata, nemoj da se ljutiš. Ali zbilja ja nijesam kriv. Dečki su sami pošli za mnom, kad sam nosio zmaja. I da znaš, ja nijesam bio na kordonu...

— No, još bi nam i to trebalo! prene se tata odjednom, pošto je za Dragoševih riječi počeo opet malo da drijema.

— Ne, zbilja, brzo prihvati Dragoš riječ i nastavi na dušak: Ja sam samo pomogao Stipici, da je izišao. Jer on nije mogao sam. Da si ga samo čuo, kako je tužno jecao. Bilo bi ga i tebi žao. Pa onda nije bilo nikoga osim mene. Svi su drugi bili već utekli. Ja sam onda trčao po dvojicu vojnika i oni su donijeli ljestve i konop i tako smo ga izvadili. I ja sam njima obećao dvije cigare od tvojih i molio sam mamu i dala

mi je. Je li tata, ti se ne srdiš. I oni su te lijepo pozdravili i zahvalili. Je l' de, tata, ja nijesam kriv, što se siroma Joso unesrećio? I meni ga je jako žao. Ja ga nijesam zvao, da ide sa mnom, kad sam išao sa zmajem na ledinu. Samo da znaš, kako je divno letio. Ali sada je sav potrgan. Ah samo da Joso ne umre. Molio sam se dragome Bogu, da ozdravi. Je li, tata dragi, ti se ne srdiš?

I Dragoš završi s velikim uzdahom.

Šta će sada tata? Da je Bog te pita kako srdit, ovoj ispovijedi sinovljoj ne bi mogao da odoli. Ali ipak rekne strogo, tatinski:

Hm, ja mislim, da tebi ne bi nimalo škodilo, da ti se ljudski ispraši tur, ne bi li ti se iz glave istresle takove opasne pustolovine.

— Dragi tata, molim te, nemoj. Ja nikada više ne ću sa zmajem na bedeme...

Taj dan imale su sve tri škole i sve kuće gradske pune ruke posla oko izvida jučerašnje kordonske nesreće. Ista se vojnička vlast umiješala i izdala strogu zabranu, da se nijedno dijete ni đak ne smije pokazati ni u blizini bedema, kamoli na bedemima ili u šančevima. Koga uhvate, zatvoriće ga u »štokaus«. U školama se držale stroge istrage i svi sudionici bili su kažnjeni zatvorom od više sati. Gimnazijalci dobili su čak i karcer. To znači zatvor u crnoj, tamnoj samici. Ni Dragoša nije minula gorka čaša, makar on nije razumio zašto. Jer niti je on koga zvao, da pođe s njim, niti je skakao po kordonu, šta više, spasio je čak život prijatelju. I to mu je sada nagrada, da je morao pored Stipice i još nekolicine odsjediti u zatvoru. Još su morali pisati strašno dugačke račune. Sve same brojke sabirati i to bez kraja i konca. Sve vrvi od brojki na teki. I ni riječi nije se smjelo govoriti. Prosto ni dahnuti.

Jer tamo za stolom sjedio je tata i tata je u školi bio sasvim drugi čovjek nego tata kod kuće. I kad nije bilo ništa, pri čistome miru, kad se samo učilo, tata je bio sasvim, sasvim drugačiji. I svi su strepili pred ovim tatom učiteljem, pa dabome i Dragoš.

Ni glaska nije bilo čuti u školskoj sobi. Tata učitelj piše na svome stolu, tinta prska na sve strane, guščije pero škripa a papir cvili. Dječačke olovke stružu, nižu brojke i kite njima bilježnice uzduž i poprijeko.

Bilo je već podne prošlo. Mali krivci počeli da klonu. Nije šale od doručka se nije okusio ni zalogajak; klupa tvrda, a danas je četvrtak. Bože, što bi se sve moglo poduzimati na tome blagom danu đačke mladeži! A ništa, sjedi i piši i dosađuj se. Doleti kadgod muha kroz otvorena vrata, ustumara se zvrndajući po školi pa opet izleti. Blago njoj, napolju joj sja sunce, drveće se zeleni, a ovdje u sobi mračljivo je i neprijatno.

Đaci sve čekaju, kada će gospodin učitelj da ustane i iziđe. Ta i njemu valjda već treba odmora. Pa onda i ručak. Zar nije već podne prošlo? Tata sigurno zaboravio i na ručak i na tu gladnu djecu. Raspisao se zdravo, pero mu samo tako leti. Valjda piše kakovu pripovijetku, pa će je štampati u Smilju. Dragoš voli da čita u Smilju, ali sada bi još više volio da jede.

Tužno pogleda napolje. Kako to samo kokoši slatko čeprkaju i birkaju. Blago njima, one vazda štagod izgrću iz zemlje. Što je samo vrijeme dugačko! Svaki trenutak kao sat. Eto ti i Ćire od nekale. Što on treba da namiguje i da im tare prste? Dragoš nehotice stisne pesnicu pa se bratski prijeti.

— Mir! zagrmi tata i blijesne preko naočara očima po krivcima. Oblije ih znoj, jer kud su zadaće i same teške, tud se s praznim želucem još mučnije rješavaju. K tomu još čulo se iz stana zveckanje suđa, a iz kuhinje dolazili svakojaki preugodni mirisi. I Dragoš pomisli, kakvi bi to mogli biti mirisi, da li od palačinaka ili drugoga kakova peciva. Sad bili kakovi mu drago, od njih samo su rasle zazubice, a želuci se od želje svijali kao prazni mijehovi. Gleda u tatu, ne bi li ga željom i pogledom nekako potakao, da se jednom diže i iziđe. Ali tata, izgleda, i ne misli, da iziđe prije reda i vremena.

I nije izišao. Ovaj put izdržao je zajedno s đacima. Presjedio s njima čitavo vrijeme i kad isteče rok zatvoru, otpusti ih, pošto im prije očita malu opomenu.

— Ko se suviše ustumara po svijetu, lako nagraisa!

S tim riječima u ušima ode svaki svojoj kući.

Od toga dana prestalo je za dugo vremena tumaranje po gradskim bedemima i šančevima. Nekoliko se dana ni o čem nije govorilo, nego o jadnome Josi, kojemu su liječnici morali da sašiju trbuh. Sašili živo meso pravom pravcatom iglom i koncem. To se nije čulo, otkad je Dragoš pamtio. Da je koji slomio nogu ili ruku, to se događalo. Onda se oštećeno udo sapelo u sadru i bolesnik poslije malo vremena mogao opet da hoda ili da radi. Najobičnije nezgode bili su razbijeni nosovi, ogrebena lica, natučena čela, modrice gdje god hoćete, ali rana, koje je trebalo šivati, to je da se pripovijeda.

Dragoš je od svih drugova najrevnije vodio brigu o bolesnom drugu. Svaki je dan odlazio pred Josinu kuću i tu šetao gore dole i stražario, dok se ne bi kogod pokazao na prozoru, da pita, kako je Josi i hoće li skoro ozdraviti. Ali mnoga je nedjelja prošla, i niko ga nije smio vidjeti, jer je dugo nad njim lebdjela crna smrca.

To je Dragošu vrlo mučno bilo. On se strašno bojao, da Joso ne bi umro. Joso je doduše bio stariji od Dragoša, ali je bio smjela i junačka prkonjica i to je Dragoša silno privlačilo. Osim toga u Jose je bilo igračaka kao ni u kojega drugoga dječaka. Samo njegov zmaj nije valjao ništa, bio je malen i nije visoko letio.

Tu se sada Dragoš sjetio, kako bi bilo, da iskrpi svoga zmaja i dotjera tako, da će biti kao nov, a onda da ga pokloni Josi. Tim darom isploštio bi Dragoš svu svoju krivnju, ako je uopće bio i najmanje kriv Josinoj nezgodi.

Kako smisli, tako i učini. Njegov se zmaj ponovio i pomladio, da je bila milina gledati ga. Ali nije se s njime igrao, jer je nastupilo kišno doba, pa ga je spremio na tavan više drvarnice.

Iza nekoliko nedjelja Dragoš jednoga dana ugleda Josu na prozoru. Sav se od radosti uskakao na ulici, šešir u vis bacao i pitao Josu:

— Jesi li ozdravio? Kada ćeš opet doći da se sigramo? Da znaš, kako je sada lijep moj zmaj. Iskrpao sam ga i ništa se ne vidi, da je bio pocijepan. Kao nov je. I svega sam ga ofarbao. Strašno je lijep. Vidjećeš ti već! završi Dragoš lukavo radujući se, kako će iznenaditi druga.

Kad je Dragoš svršio, Joso zaokruživši rukama oko ustiju načini kao trubu i vikne Dragošu dolje:

— Slušaj! Tvoj zmaj, pih, to je jedno ništa. Ali ja sam, dok sam ležao bolestan, izmislio zmaja, kakvoga nigdje više nema. I čim ozdravim, načiniću ga. Svi ćete samo tako zinuti od čuda.

Dragoš je već i sada zinuo. Bio je na svašta spreman, ali to ga je prenerazilo. Prošla ga sva radost s

njegovim zmajem. Šta će mu sada, kad će Joso sam sebi napraviti i to takova, kakova svijet još nije vidio.

Kad dođe kući, odmah se zavuče u drvarnicu, skine zmaja s tavana i svega ga isprelomi i pocijepa. Onda natre šibicu i zapali ga u jednome kutu pa s tugom i srdnjom gledaše, kako je gorio i izgarao.

I sad da je to znala baka, ponovila bi svoju često spominjanu rečenicu, da djetetu pogdjekada treba i više nego jedan anđeo čuvar. Jer i u ovome je času Dragošev sigurno morao da dozove u pomoć svekolike svoje krilate drugove, koji su iole bili besposleni, da zaklone nesamo Dragoša nego i šupu i tavan i čitavu kuću. I da po slučaju ono veče Kristina nije trebala triješća ispod večere, za ovo se Dragoševo nedjelo kao i za mnogu drugu pustolovinu njegovu ne bi saznalo, ili tek tako kasno, kad bi već postala pričom.

No Kristini je, kako rekoh, trebalo iverja i ona tražeći ga po drvarnici amo tamo naiđe i na zlokobno mjesto. Odmah je ona znala, čije je to djelo. Ali jer je voljela mir u kući a voljela je i Dragoša, nije odmah kazala mami. Nego uzme Dragoša preda se pa mu šapne s puno prikora u glavu:

— Kako si smio da napraviš vatru u drvarnici? Zar ti ne znaš, kako su se drva i triješće mogli lako zapaliti, da je samo jedna iskra na njih skočila, pa bi izgorjela i drvarnica i sva kuća i svi mi u njoj?

Dragoš se strašno uplašio Kristinih riječi. Čisto mu počela kosa da raste od prepasti. Pa zato uzme da taji:

— Nijesam ja, nijesam, Bogami, Kristina, ja nijesam bio.

— Šuti, da te grlo ne zaboli, što uzimaš ime božje u usta za laž. A čiji je ovo rep?

Tu sada Dragoš nije više mogao dalje. Ovaj krajičak zmajskoga repa, što je bio malo nagorio, izdao je istinu. I Dragoš se zaplače:

— Draga Kristina, molim te, samo nemoj mami ništa da kažeš.

Nesrećom u taj hip iziđe mama iz sobe i ču posljednje riječi.

— Što, da meni Kristina ne kaže?

Tako iziđe djelo na vidjelo .U kući nastane graja. Došao tata sa šetnje pa čuo i on. Učini se sudnji dan. Dragošu dosudiše davno već obećane i namijenjene šibe. Samo se nije odmah znalo, ko će mu ih podijeliti. Baka odmah pobjegla u sobu. Ona ne pača u te stvari, doklegod su roditelji tu. Onda će mama tati:

— Ti si otac...

A tata mami:

— A ti si mati. Imam ja dosta posla i s tuđom djecom .

Tako je ostalo na mami. Mama s teškim uzdahom, sinka za ruku pa u sobu. Sinak zaurliče kao da je već na kocu. Mama dohvati onu tanku šibicu, što je bila zataknuta za ogledalom, svuče grješniku hlače pa zamahne rukom.

Dragoš čvrsto stisne oči, diže ruku, da ustavi šibu i zajauče, da ti se srce cijepalo:

— Mama, slatka mamice, samo nemoj jako...

VILE.

KATICA AGIĆ.

Duge im zlaćane vlasi
Zvijezdama protkane,
Čelo im kruna krasi —
Koprene tanane.

Tijelo im ruže kriju
I velo mjesečnog sjaja,
Ritmom se plesa viju
Vile jezerskog kraja.

Sitne im nožice gaze
Po uspavanoj travi...
Sa usana im slaze
Pjesmice ljubavi...

Cvijeće mirisno niče,
Kuda će one proći,
I priča slatke priče
O malim kraljicam noći....

BOLANI DOJČIN.

MARKO VRANJEŠEVIĆ.

Razapeo čador pokraj Vetrenika,
Pa pomaman bjesni crni Arapine;
Bolno cvili roblje pod mačem krvnika;
Dok bolestan leži Bolani Dojčine.

Leži Dojčin: — teški bol mu slama grudi,
Al' kad začu vrisak roblja pogažena
U junaku tad se Osveta probudi
I zasja u oku ko munja plamena.

Zadrhto je smrtno crni Arapine,
Kad zatutnja tutanj topuzine teške,
Zaori se poklič bojni kroz planine —
Stegao je Dojčin bolove viteške.

Bihač 1920.

LUČEKOVE RUŽICE.

VIF MARJANOVIĆ

Tomica Luček bio je ružan i žalostan dječak.

Ali ne uvijek.

Kad bi mu se oči zakrijesile od unutrašnjeg uzbuđenja i poprimile neki zagonetni izraz, kao da žele upiti u sebe svu tajnu ovog svijeta, mogao bi nam se Tomica Luček pričiniti lijepim.

A katkad je bio i veseo.

Tako na primjer onda, kad je nekog jutra ugledao pred ravnateljskom kancelarijom muškog liceja u Z. malu princesu. Bila je vitka i lagana kao mala ptičica i imala na sebi crne lakovane cipelice, modru haljinicu s bijelim obrubom i bijelu kapicu. Na licu je držala rupčić, koji je sakrio još i ono, što su crni uvojci njene kose ostavili otkrito. A ne, nešto je ipak ostalo. Ostale su još crne očice, koje su se krijesile kao dvije žeravice.

No velim vam — prava pravcata princesa!

Tomica Luček promatrao ju je izdaleka. Nije joj se usudio priližiti, jer se bojao, da bi ptičica mogla odletjeti.

Toga dana imao je Tomica Luček još prilike, da se veseli! Kad je mala princesa napokon napustila ravnateljsku kancelariju, prhnula je pravo u onaj razred, u kojem je Tomica Luček zobao mudrost ovoga svijeta.

Kako je onda u razredu postalo veselo! Svi dječaci sjatiše se oko male princese, koja je bila sa svima jednako ljubezna. A tek kako je bila pametna!

— Dakle... — tako je prviput počela da odgovara psihologiju — mi ćemo uzeti, da su naša ćutila ono sredstvo, preko kojega izvanjski podražaji djeluju na našu dušu.

Njezin tanki glasić postajao je sve tanji i tanji. Sad će, na, ugasnuti! Tako je plaha, samo da ne zaplače.

Mala princesa dijelila je svoju milost pravedno: sad bi bio jedan počašćen, da joj smije posuditi matematičku bilježnicu, sad bi se od drugoga dala ispitati kemiju. Onda bi opet s jednim polazila zajedno privatne francuske satove, a s drugim čavrljala o literaturi.

A Tomica Luček zadovoljavao se, da može malu princesu iz kuta neopaženo promatrati.

Tada je došao dan, kad je mala princesa bila osobito živa. Oči su joj se krijesile jače nego obično, a lice joj je gorjelo. Svaki čas je morala rukom vraćati uvojke kose, koji su joj padali na čelo.

Nitko nije znao, što je maloj princesi; vidjeli su samo, da je ljepša nego ikada prije. Kako su dječaci gledali svoju malu princesu, koja nije hodala kao obična djevojčica, već tako lagano, kao da lebdi!

Tomica Luček bio je toga dana tako sretan, da je maloj princesi smio prstom u čitanki pokazati, gdje su kod njemačkoga stali; a kad nije znao lekcije, mala ga je princesa tješila:

— No, pa kaj ćete, može se svakome dogoditi...

A kad mala princesa veli »kaj«, onda to nije isto, kao da ga običan smrtnik izgovori. O ne! To vam je, kao da odjedared uzleti lastavica, kao... kao da vas netko pogladi po glavi... no, naprosto kao kad mala princesa veli »kaj«.

No drugi dan poslije toga male princese nije bilo u razredu, a treći dan bila je zatvorena škola: mala princesa oboljela je na škrletu.

Čudnovato, nikada se dječaci nijesu tako malo veselili tom događaju kao toga dana. Najprije su htjeli svi skupa poći u šetnju; no kod prvog ugla su se već razišli.

Teško se veseliti na račun našega bližnjega.

Tek kad je prošlo mnogo, mnogo dana, a škola bila već odavna opet otvorena, zaboravili su dječaci na svoju malu saučesnicu.

Mala princesa ležala je na Zelenom Brijegu. A kako ipak i princese imadu svoje ime, koje je zabilježeno u kalendaru, to se i ona doskora pripremala, da proslavi svoj imendan.

Tomica Luček sjetio se tek u predveče samoga događaja, da bi maloj princesi trebalo poslati cvijeća, i bilo mu žao, što nije na to upozorio dječake. Kako bi se oni veselili tome!

Tomica Luček nije bio samo ružan i žalostan, već i plah. A pošiljanje darova jednoj mladoj dami bio je u njegovoj uobrazbi tako smion čin, da ga mogu učiniti samo savršeni kavaliri. Kako je pak ova zadaća ipak ostala na njemu samome, — no, to je Tomica Luček teško uzdahnuo i pošao u grad, da izvrši neizbježivo.

Ide on tako po ulici i sve mu se glavom pletu misli, što da učini. Ružna, jesenska kiša je sipila i zablatila ulice. Tomicu je tresla vlažna studen. Bilo mu je teško birati. Da kupi bonbone — smiju li male dame u škrletu jesti bonbone? —, lijepu, u crvenu kožu uvezanu knjigu sa zlatnim napisom — da li bi tako darivao pravi kavalir? —, crvene karanfile — može li ih gdje sada dobiti? — zlatnu iglu? — oh, kako neukusno! — da vi samo znate, kako je bilo teško razveseliti jednu malu princesu!

Tomica je ugledao u jednom dućanu odjedared tri crvene ruže. I sad je išlo sve kao po uzici. Gospođa sa sijedom kosom i izblijedjelo-modrim shawlom zamotala je Lučeku tri crvene ruže u svileni papir, ukrasila ih zelenilom i svezala ih zlatnom vrpcom, — no sve onako kako to već biva kod pravih kavalira. Luček se čudio samome sebi: kako je kupio najprije jednu kartu sa zlatnim rubom i napisao:

»Maloj kolegici za imendan drugovi iz osmog razreda«.

Kad je telefonirao, da li je mala princesa još na Zelenom Brijegu i dobio jestan odgovor, uputio se onamo. Nije se ništa, a ma baš ništa prestrašio — samo mu je srce malko brže zakucalo — onih mrkih baraka rasvijetljenih petrolejskim svjetiljkama i napokon je nekom činovniku s velikim crnim brkovima predao pošiljku za malu princesu.

Sve je proteklo glatko, sasvim glatko. Tomica Luček je zatvorio vrata i od veselja potrčao.

No tada se zbilo nešto neugodno.

Baraka je bila na brežuljku sa zavijastim puteljkom, a Tomica je htio ravno dolje. Vani je bilo tamno; jedna udaljena svjetiljka davala je dosta svjetla, da čovjeka zaslijepi, a premalo, da jasno prikaže situaciju. Tomica je Luček dakle svom svojom brzinom dotrčao do obronka brežuljka; tu ga je granična žica odjedared zaustavila u bijegu, Tomica se Luček prevalio i lupio o tvrdi kamen ceste.

Čitava utroba mu se stresla. Kako je rukama tom zgodom nekako zaplivao, stala ga je po glavi i rukama oblijevati krv.

Napokon je ustao i stao tiho da fućka. Doteturao je do bunara i isprao rane. A onda je iz rupčića načinio nekakve nezgrapne povoje, kojima su uglovi stršili daleko na stranu.

Onda mu je stalo nešto zujati po glavi, da mu je sve mučno došlo.

Pošao je kući i ne mogavši sakriti rana, pokušao je nekakvom laži iskriviti čitavu stvar.

Jedan dan je Tomica izostao iz škole, a onda došao u razred sav ranjen i izgreban. I kad su se dječaci sjatili oko njega i počeli zapitkivati, on se samo pobjedonosno smiješio i odgovarao:

— Moja tajna. Dogodilo se...

A kako se i što se zapravo dogodilo, ne bi Tomica Luček odao ni za živu glavu.

Drugovi su koješta nagađali, ali Tomica ne će da pisne.

— Nazdravlje! rugao se zlobno sam sebi, — sad mi još treba, da mala i ne voli cvijeća... Stavit će ih nekamo na praonik u čašu s lizoformom. Onda će doći jedna stara teta i opaziti ih tamo... Da, baš tako će se dogoditi. Razljutit će se stara — stare tete su sve konzervativne — i potužiti se ravnatelju zbog impertinentnosti njegovih đaka. Tomica Luček imao je već gotovu čitavu sliku u glavi: stara teta s crnom kapicom i staromodnim kišobranom stoji pred ravnateljem. Taj će pak istražiti čitavu stvar i pronaći krivca. Tad će ga dozvati u kancelariju i dokazati mu, da je nepristojan deran.

— Da, baš tako će se dogoditi, na pikniicu tako, pomišljao je Tomica Luček. — A onda će moguće jednoga dana mala pogledati milo Drageca i tvrdo uvjerena, da samo jedan savršeni kavalir može izvesti takvo šta, zahvaliti mu se za poslane ruže.

Na koncu konca zaboravio je Tomica Luček čitav taj događaj. Rane su mu zacijelile; ostale su mu na ruci samo lagane, ružičaste mrlje.

Onda je došao dan, kad je mala princesa ozdravila.

Dječaci su bili van sebe od radosti, kad su je opet ugledali. Nije mogla gotovo doći ni do svoga mjesta od silnog pripovijedanja i zapitkivanja.

Tomica Luček zurio je u knjigu od stida, što se ljutio na malu princesu. No kad je stala življe čavrljati s dječacima, a njega nije niti opazila, Tomica je pomislio sarkastični:

— No, sad će me na koncu ravnatelj ipak pozvati k sebi...

Ali za odmora se Tomica Luček odjedared okrenuo i pretrnuo; sukobio s očicama male princese, koja ga je ljubezno promatrala.

Tomica Luček stao je lagano drhtati od neke slatke, neizvjesne uzbuđenosti.

A mala ga je princesa još nekoliko puta pogledala tako, da je Tomica htio pobjeći kući.

Napokon se oglasilo zadnjiput električno zvonce.

Tomica je dohvatio maloj princesi kapicu. Ona je otvorila ustašca, da nešto reče, ali nije izustila ni riječi. Onda je pak strašno, strašno dugo zakapčala svoje rukavice; tako dugo, da je većina đaka već izašla, kad je bila gotova.

Tomica Luček nije znao, što radi. Uzeo je knjige ispod klupe, složio ih, onda ih opet stavio natrag pod klupu i obukao kaput. A kad je pak bio sasvim gotov i spreman da pođe, skinuo je šešir i bacio ga na stolac.

Mala princesa imala je opet nešto da reče. Naravnala je rukom kosu i započela:

— Luček . . . hvala vam na ružice.

— Za...?

— Za ružice, koje ste mi poslali...

Lučeku se zamaglilo.

— Nisam...

— Prepoznala sam vaše pismo, Luček... Spremila sam ih, njihove latice imadem još u knjizi. Hoćete, da vam ih pokažem?

Lučeku je samo pljuskala krv u obraze.

— Nemojte biti samo tako melankolični, Luček, poučavala ga dalje mala princesa. — Hodite amo, čisto ste musavi na nosu.

I ona je izvadila iz rukava svoje bluzice rupčić i stala lagano da briše Lučeku nos.

Onda je otišla i ostavila rupčić na klupi.

Tomica Luček spremio ga brižljivo u džep svoga kaputa.

DJECA I STARCI

I. CANKAR. Preveo M. G.

(Iz knjige »Podobe iz sanj.«)

Djeca su imala običaj da čavrljaju prije nego će poći spavati. Posjedala su po širokoj peći i pripovijedala, što bi im baš palo na um. Kroz mutne je prozore virio u sobu večernji mrak s očima punima snova, iz svih su se kutova izvijale tihe sjene i nosile sa sobom prečudne priče.

Pripovijedala su, što im je baš palo na um, ali na um su im padale same lijepe zgode, spletene od sunca i topline, od ljubavi i nade. Sva je sadašnjica bila sam jedan dugi i svijetao blagdan; među Božićem i Uskrsom nije bilo Pepelnice. Tamo se negdje iza šarena zastora sav život trepečući i raspršujući se prelijevao. Riječi su bile napola razumljivo šaputanje; nijedna priča nije imala početka ni jasna lika, nijedna bajka konca; začas bi govorilo sve četvero djece najednom i nijedno nije drugoga smetalo; sva su zanesena gledala u onu čarobnu nebesku svjetlost, tamo je bila svaka riječ zvonka i istinita, svaka je priča imala svoj posve živ i jasan lik, svaka bajka svoj sjajan konac.

Djeca su bila jedno drugom tako slična, da se u mraku nije baš nimalo razlikovao obraz najmlađega, četvorogodišnjega Tončeka od obraza desetogodišnje Lojzke, najstarije među njima. Svi su bili uska lica i sitni i svi su imali velike, širom otvorene oči, utonule u sebe i u daljinu.

Te je večeri nasilnom rukom segnulo u nebesku luč nešto neznano iz tuđih krajeva i udarilo nesmiljeno među blagdane, priče i bajke. Pošta je obavijestila, da je otac »pao« u Italiji. »Pao je«. Nešto se nepoznato, novo, tuđe, posve nerazumljivo ustobočilo pred njima i

stajalo tamo visoko i široko, nije imalo ni lica, ni očiju, ni usta. Nije nikamo ni pripadalo; ni u žagor života pred crkvom i na cesti, ni u taj mrak na peći a ni među bajke. Nije bilo ništa veselo, ali ni žalostivo baš nije bilo; mrtvo je bilo, ta nije imalo ni očiju, da bar pogledom razotkrije, odakle je i čemu je, ni usta, da riječju kaže. Misao je stajala pred silnim mrkim zidom i nije mogla nikamo. Približila se k zidu, tamo se ustavila i zanijemila.

»A kad će se onda vratiti?« zamišljeno upita Tonček. Lojzka ga ošine ljutitim pogledom.

»Kako bi se vratio, kad je pao!«

Svi su šutjeli, sve je četvero stajalo pred silnim mrkim zidom i nijedno nije moglo da prozre kroza nj.

»I ja ću u vojnu!« iznenada se oglasi Matić od sedam godina, kao da je hitrom rukom pograbio pravu misao i sve, što treba reći.

»Premalen si!« upozori ga dubokim glasom Tonček, od četiri godine, koji je još u košuljici hodao.

Milka, najmanja i najslabašnija od njih, zavita u preveliku majčinu maramu, da je bila slična putničkom zavežljaju, molila je tihim, mekim glaskom, kao negdje ispod sjene:

»A kakova je vojna, to mi reci, Matiću... pripovijest pričaj!«

Matić razloži:

»Ta je vojna takova, da se ljudi noževima kolju, sabljama sijeku i strijeljaju puškama. Što ih više pokolješ i posiječeš, to je bolje, nitko ti ne će ništa reći; jer tako mora biti. To je rat.«

»Pa zašto se kolju i sijeku?« zapita dalje siroče Milka.

»Za cara!« reče Matić, a svi zaćutaju. U nedoglednoj se daljini prikazalo pred njihovim očima nešto silno, ožareno svijetlim trakom. Nijesu se ni makli, dah im se jedva usudio iz usta; kao u crkvi o velikom blagoslovu. Nato Matić i drugi put zamahne naglo rukom i pograbi svoju misao, možda samo zato, da na obje strane razmakne tišinu, što je mrka ležala nad njima.

»I ja ću ići u vojnu . . . na neprijatelja ću poći!«

»Kakav je neprijatelj . . . ima li rogove?« iznenada zapita tanki Milkin glas.

»Dabome da ima, kako bi inače bio neprijatelj?« potvrdi ozbiljno, gotovo ljutito Tonček.

A ni sam Matić nije imao pravoga odgovora.

»Mislim, da ih nema«, reče polagano, a riječ kao da mu se na usnama zaustavila.

»Kako bi imao rogove . . . čovjek je kao mi!« oglasi se nevoljko Lojzka; a nato se zamisli i reče još: »Samo duše nema!«

Iza duge stanke zapitkuje Tonček:

»Kako je, kad čovjek padne u ratu . . : ovako, nauznak?«

Pokazao je, kako čovjek nauznak pada.

»Zatuku ga . . . namrtvo!« razloži mirno Matić.

»Otac je obećao, da će mi sobom pušku donijeti!«

»Kako bi je donio, kad je pao!« osorno ga prekine Lojzka.

»Pa zar su ga ubili... namrtvo?«

»Namrtvo!«

Osmoro je mladih, širom otvorenih očiju zamuknulo i plaho zurilo u mrak . . . zurilo u nešto teško i srcu i duši neshvatljivo.

U taj su čas sjediti i djed i baka pred kućom na klupi. Posljednja se rumen žarila iza tamna lišća u vrtu. Bilo je tiho veče; samo je od hlijevi dopiralo dugo pridušeno jecanje miješajući se s lelekom; zacijelo je tamo mlada mati, pošla je da dade blagu krme.

Dvoje je staraca sjedilo duboko pognuto, tijesno jedno uz drugo držeći se za ruku, kako već davno prije nisu; gledali su u večernju rumen na nebu očima bez suza i bez ijedne riječi na usnama.

POJAVA KOD RAJSKIH VRATA.

Češki spjevao: Jaroslav Vrhlicky. Preveo: Roko Klaić.

Kroz tamu noćnu tinja grimiz crven,
a k njemu natrag pogled si satrven
na bijegu svraća Adam tužna lica.
Ko sjajna duga, divna, repatica
mač anđelov je sijevo izmed cedra.
I noć je divna, bez oblaka, vedra,
a rosa sjajna po travi treperi
i ptice poju, izvor traže zvijeri.
Tad prvi čovjek srca prebijena
svoj pogled baci, gdje mu bila žena,
i reče njojzi glasom, koji lama:

»Bez rajskih draži nema žića nama,
bez glazbe, mira i bez vrela mila,
gdje zrcale se anđeoska krila, —
a srce jadno puć će nam u grudi.
Oj, natrag sada! Onaj kerub hudi
na koncu konca mekši biti mora!«

Ko vrba tužna, što se svija zgora,
i Eva tako srca satrvena,
od kosa dugih u plašt sakrivena,
na muža gledi, koji ne zna sreće.

Bez jedne riječi nježnu ruku meće
na rame muža, pa sa njime skupa
u eden kreće; grud im burno lupa,
dok zemlju gaze, gdje se trnje koči.
Mač anđeoski blješti im u oči
kroz gusto granje, te se sjaji više
od sjaja lune i od sjajne kiše,
što zvijezde sjajne po nebu je prše.

I bliže što su, sve to jače strše
od metle Božje k njima traci sjajni.
Već Adam s Evom dođe prag na bajni
I na njem plaho, ko bez duše stoji,
te gore glavu dići on se boji,
A strava teška njega sada mori.
Gle, silno biće sad se pred njim stvori,
a ruho crno njemu noć je tamna,
i svijetle vlasi zvijezdâ svjetlost plamna;
ko sablast stoji, vrata prema raju
dva krila tamna eno zatvaraju,
ko zmajske glave sjene im se čine.

Oj, milost svoju, daj nam, Gospodine!
Bez rajskih čara žića nema više,

u oči nam se njegve draži sliše,
u uhu našem njegva jeka ori,
i u snu, javi čežnja vijek nas mori,
ko kletva teška čar nas njegov stiže,
i svoje krase pred nas vazda diže,
oj, ta nas čežnja glođe, pali, peče.
Sad milost daj nam! Dosta suza teče,
bez rajske slasti dosta nam je jada.
Zbog rajskih čara mi smo evo sada
već cio danak natrag išli jadni.
Bez rajskih čara mi smo žedni, gladni,
bez njih je bijedno naše žiće cijelo,
hljeb vazda gorak, grožđe prekiselo.
Ni nada spasa ne će nama sjati,
jer njih ćemo se vazda spominjati« . .

Oj, dosta cvila! Čemu takve riječi?
Bog rane daje, ali ih i liječi!«
iz ognja silnog glas se javi tada,
a sličan bio buci vodopada.
»Spas doći mora!« —
Adam nato vrati:
»A da li sad ga mogu ugledati?
Što oko vidi, duša lakše shvati«.

A kerub mahne. Svijetlo presta sjati,
I rajska stabla ko strašila stoje,
dok tama prima u naručje svoje
i zemlju crnu i to plavo more.
Tad sjen se javi jedan tamo gore:
to lik je žene. Tiho stala ona
pod plahtom mraka ispod nebosklona.
Lik ljudski njen je, rupe mjesto oka,
a plahtu bijelu ima oko boka.
I Adam trne gledeć' gole kosti,
a strava teška stade njega bosti,
No brzo njemu bolna grud se smiri
pred bićem tajnim, komu kostur viri,
a suze krupne njemu svlaže oči,
u srcu crv mu presta sad da toči,
te ruke pruža, jedva samo krikne:

»Dj, reci, tko si? Tko će mi da vikne:
— Nek nema jada! Dosta crne noći! —
Oj, kad ćeš amo s vječnim mirom doći?«

»Sad trpi samo, pa ćeš dočekati!«
iz gusta mraka njemu netko vrati.
I sjena tamna dalje nekud krene,
a Adam s Evom smiren digne zjene
i u svom bolu hvalu Bogu daje,
što mjesto raja smrt im obećaje.

IZ SLIKAREVIH USPOMENA.

Poljski napisao K. TETMAJER. Preveo ISO BARBAR.

Od svih uspomena najžalosnija je smrt Horwena. Tako je umirao, kako je i živio: samotan, ostavljen i vrlo nesretan. Oba smo služili istoj gospodarici: umjetnosti; svakomu drugomu više vrijedi služiti — od ovoga nema dohoda. Slava! Ne ide li s njom uporedo zarada, nema ništa gluplje i smješnije od slave.

Horwen je slikao veoma dobre pejsaže i dok je slikao, nekakve je tamo novce istiskao od »kunsthendlera«, otada ga je sušica povalila u krevet, lijepi dani su prestali: trpio je bijedu. I mi smo tako bili, ali smo jedva sami vegetirali. Svi smo bili mladi, učenici na Akademiji, daleko od kuće, od svojih, koji uostalom imaju mnogo prečih poslova nego se brinuti za slikarske početnike.

Cijela garderoba Horwena, njegov prekrasni, sivi havelok, u kojem je tako uživao, njegova igla s biserom, porte-bonheur od nekakve nećakinje — sve je otišlo. To znam najbolje, jer sam sâm te stvari kramarima prodavao ili u zalogu odnosio.

Došao sam k Horwenu popodne prekrasnog ožujskog dana. Tek što sam vrata otvorio, digao se živo s postelje i rekao:

— Znaš, ko je tu bio?

— Ko? — zapitam opažajući odmah, da ima osobitu jaku vrućicu.

— Bila je smrt. To je bilo oko jedanaest jutros, ležao sam zatvorenih očiju, iznenada me je prešla studen. Otvorio sam oči. Kosa mi se naježila na glavi. Zamisli, sjedjela je tu na krevetu. Sasvim je takova, kako je slikaju: kostur u dugoj kopreni. Sve je u meni zamrlo od straha i užasa. Ispružila je ruku i uprla mi u prsa, ovdje. Mraz, potpuno ledeni mraz, probio me skroz na skroz... Zatim je svega nestalo...

— Halucinacija — upadnem mu u riječ hoteći ga umiriti.

— Ne, to je smrt... Već je i kraj...

Glava mu je klonula na jastuk. Bio je blijed kao platno.

— Nema sumnje, da je to bila smrt — završi Horwen..

Neko smo vrijeme mučali, a onda je on počeo govoriti:

— Znaš, tamo kod nas na sjeveru, tamo je tako veliko, veliko jezero. Oko njega rastu jele i lijeske i grmlje. Nedaleko je od toga jezera bio naš dom. Slušaj, kako bih htio, da me tamo prevezete, privežete za dasku i spustite u vodu. Kod nas tamo, na sjeveru, nad vodama lijeću galebovi... Kako bih htio, da nada mnom lijeću... Zar je to nemoguće, da me tamo prevezete, na sjever, nad naše veliko jezero?...

Govorio je nečuveno bolno; toliko je ljeta prošlo, a svake se riječi sjećam.

I opet smo umukli časak; Horwen je malo podigao glavu, pogledao je po sebi i po krevetu i rekao, upravo je šapnuo s ogromnom tugom i potištenosti.

— Kako je to blatno...

Doista njegova košulja, vanjkušnica na jastuku, plahta, sve to već jako davno nije bilo mijenjano.

— Zašto ne zapovjediš sluškinji, da promijeni? — zapitao sam.

Pogledao je na me sa smiješkom i začuđenjem:

— Ti pitaš? Ta sam si mi pomogao rasprodati i založiti sve, što sam imao. Ništa nemam nego to, što vidiš...

Grč mi je stisnuo grlo, a on je opet sagnuo glavu k prsima i mučao. Šutio je dosta dugo, onda je opet progovorio:

— Ne, ne sve. Tamo u sandučiću imam još čistu plahtu, čistu vanjkušnjicu i čistu košulju. To sam si upravo za smrt spremio. Ipak ne mogu ležati kao najgori prosjak. Nisam još taki bijednik, kako bi to ko mislio: imam čist krevet i čisto pranje. Ima ih, koji ni toga nemaju, je li? . . . .

Dakle, moj dragi: slušaj: kada umrem, prostrite mi krevet nanovo i presvucite me, a zatim, ako možete, prevezite me tamo k nama na sjever, nad ono naše veliko jezero; privežite me za dasku ispustite me u vodu u čistoj košulji... Tamo kod nas, na sjeveru, lijeću galebovi; spustite me tamo u vodu...

MALA JELICA.

BLAŽENKA MAYER.

Bio je krasan svibanjski dan. Sunce je zlatilo vrhunce Zagrebačke gore, štono je okružila bijeli i ponosni Zagreb. Ptičice su veselo cvrkutale po krošnjama drveća, a dašak lahora milovao je rascvale ruže, truneći nježne latice na svježu, zelenu i bujnu travu. Sve je bilo mlado, svježe, bezbrižno i veselo, sve je odisalo, životom. Srce ti je puno zanosa, milja i sreće. Kolike li krasote! Ono bujno drveće, plavo nebo, šareno cvijeće, ptičice, — sve je to činilo harmoničan pjev — tako vetičanstven, nedohvativ i tajan, da ti se čini, kao da se sva božanska slast slijeva u tvoju mladu i zanosnu dušu...

Začarana tom krasotom svibanjskog dana — stupala sam uskom stazicom prema zabavištu. Do mene je dopirala vesela cika obijesne dječice, koja su se igrala u dvorištu zabavišta. Veselo čavrljanje malih stvorova odzvanjalo je ispod krošnjatog drveća, a slatka pjesmica izlazila je iz dubine nevinih dječjih srdaca . . .

Godila mi ta pjesma, zadovoljavala mi srce, a ja pristupih kolu dječice. Motrila sam one mrke i tamne, svijetle i ztatne glavice, one očice, koje su bile uprte u mene. Oko mi zapelo o malu djevojčicu, koja je postrance stajala...

Čini mi se, kao da sam ugledala biće iz carstva priča i sanja. Opaljene rumene obraziće okružili su dugi, zlatni i gusti uvojci, a tamno-smeđe, — neobično lijepe, reći bi sanjive oči — gledale su začuđeno u mene. Tamne, guste obrve svile su se nad tima krasnim očima — te činile veliki kontrast — prema zlatnim uvojcima, a ja kao gonjena nekom tajnom silom pristupih k maloj. Na malim usnama zadrhtao posmjeh, a zjene se sjale bljeskom nevinosti.

»Kako se zoveš?«, — upitam malu uzevši je u svoj naručaj. »Zovem se Jelica i bakina zlatna ribica« — odgovori mala brzo. »Kako te zove mamica?« Mamica je kod dragoga Boga, a i tatica« — doda mala tiše . . .

Siroče — odjeknulo je mojom dušom — nema ni oca ni majke, i poljubih zlatno dijete. Ona je savila meke ručice oko moga vrata, a mala koraljna ustanca jedva se dirnuše moga lica. Od toga časa bila sam Jeličina »zlatna tetica« . . .

Kako se ugodno sjećam slatkih časova, što ih sprovedoh uz moju malu Jelicu. Nije prošao dan, da nijesam vidjela Jelicu...

I kada me oni oko mene nijesu shvatili, već mi se ismjehivali radi moje povučene i ozbiljne naravi, i kada je bura bjesnila mojom dušom — pošla sam k Jelici. Njezine mile oči, zvonak i nježan glasić privlačio je moju dušu. Uzela bih je onda na krilo i pričala joj priče iz tamne davnine, a ona bi naslonila svoju zlatnu glavicu na moju grud — disala bi tiho kao mišić — samo da joj ne izmakne koja riječ... Tek onda, kada je ozvanjao njezin sladak smijeh, onda sam bila sretna i ne bi se bila promijenila u taj čas ni s kim na svijetu. Ovivši svoje meke ručice oko moga vrata — prošaptala bi tiho: »zlatna moja tetice«, i to mi je bila nagrada za svaku moju priču . . .

Nijesu dugo trajali ti sretni trenuci — sve je otišlo u nepovrat. Ona naglo oboli i za par dana ode — tamo gore nad zvijezdano nebo u bolji i ljepši svijet...

Nijesam mogla vjerovati, da je mrtva. — »Ne, ne to ne može biti« — zavapila sam očajna, kada sam čula tu strašnu istinu . . .

Otputih se do stana Jeličina. Otvorim vrata i uđem unutra . . .

Bio je malen prostor. U sredini je crn odar, prekrit prozirnim mrtvačkim velom. Pod velom sniva vječni san — zlatna moja Jelica . . .

Bila sam sama u toj pustoj odaji. Sumrak se polagano spuštao, gotovo kao da je osjećao šutnju i prazninu oko sebe. Gledala sam dugo ono mramorno lice, zaklopljene oči, zlatne uvojke, koji su se sjali na drhtavom svijetlu lojanica . . .

»Jelice, moja ztatna« — jecala sam. »Jelice — zar ne čuješ svoje tetice?« — Ona je ostala nijema, hladna i mramorna . . .

Sva bol provalila mi je iz duše — zatisnula sam lice u mrtvački veo i dugo, dugo sam plakala. Došla sam do istine strašne, nesmiljene, koja je najjača — do smrti. Zar baš nju — moju radost i utjehu — baš nju je cjelunula ona svojim hladnim cjelovom . . .

Svijeće su titrale . . . Činilo mi se, kao da mi se smije ona jača sila od života i kao da mi dovikuje: »Što su ljudi, tek staba svjećica — dašak vjetra kadar je, da je ugasi. Slab cvijet na bijesnoj sili bure.

Smrtna koprena pružila se nad tim tek procvalim cvijetkom, koji na odru nevino sniva. Osjećaj se budio u mojoj duši strašan i veličanstven, koji je govorio, da ima više biće . . .

Kada je blagi lahor donio kroz prozor miris rascvalih ruža, — onda sam se prenula. Posljednji dugi cjelov tisnula sam na blijede usne svoje zlatne Jelice . . .

Kada su se sablasne noćne sjene šuljale zemljom i kada je lahor skladao žalobne akorde, — vratila sam se teška srca kući — ponesavši samo jednu ružicu — kao uspomenu na svoju — zlatnu Jelicu . . . .

Osijek 26. XII. 1922.

POVIJEST LJUDSTVA.

S esperanta prevela NADA MAJERIĆ.

Kada je umro stari kralj Perzije, njegov sin, mladi princ Zemir, zasjede na kraljevsko prijestolje. Poslije nekoliko dana sazove sve profesore i akademike zemlje i reče im: »Poštovana gospodo, moj mi otac često govoraše, da bi kraljevi bolje vladali narodima, kad bi bolje poznavali povijest ljudi. Molim vas dakle, da mi sastavite opću povijest ljudi, da je mogu čitati i upoznati«.

Profesori poslušaše i poslije petnaest godina povratiše se u palaču s pedeset deva, koje su nosile pet tisuća knjiga. Kralj je bio nezadovoljan, te im reče: »Gospodo, veoma vam hvalim za vaš veliki trud, ali ja imam ogromnoga posla upravljanjem zemlje i ne ću imati vremena, da čitam tolike knjige. Molim vas, da iznova počnete i sastavite mnogo kraću povijest.«

Poslije deset godina profesori se povratiše s pet deva i pet stotina knjiga. Kralj je bio još nezadovoljan i reče: »Hvalim vam, gospodo, ali ja ne ću čitati vaše povijesti. Još je i ova predugačka. Ja sam već star pa se lako umaram. Molim vas, sastavite veoma kratki sadržaj vaše povijesti, da je mogu čitati prije svoje smrti, koja će moguće naskoro doći. Žurite se, gospodo, jer mi ne će preostati mnogo godina, da čitam vaše djelo!«

Tečajem kasnijih pet godina mnogi su već profesori umrli, a poslije šest godina ostao je samo stari predsjednik akademije. On je došao u palaču kraljevu s mladim magarcem, koji je nosio jednu veliku knjigu. U velikom dvorištu palače susreo je slugu, koji mu reče: »O, gospodine, kralj je bolestan već mnogo nedjelja i danas je na umoru. Ako ga hoćete vidjeti, požurite se u njegovu sobu«.

Stari akademik ostavi magarca i knjigu na dvorištu i uzađe u kraljevu sobu. Na postelji ležaše kralj posve blijed; tiho i polagano govoraše: »Dragi profesore — vi dolazite — prekasno. Ja umirem — a ne poznajem povijest — ljudi«.

Profesor je bio veoma žalostan, ali reče: »Ne. Vaša kraljevska visosti, vi ćete upoznati povijest ljudi, jer ću vam je ja reći u tri riječi:

»Rodiše se, trpljahu, umriješe«.

Kaže se, da je kralj umro mirno, jer je bio zadovoljan, da je makar i kasno upoznao tu povijest.

GUŠTERI.

IZO LANOV.

Naduti, zeleni s prugama od šarâ,
do plota, niz cestu, žmirkajući leže;
vrelo piju sunce, što kamen izgara
i u zraku trepti, a oni ne bježe.

Vole li, il' mrze? jesu l' kobi hude?
il' je sve, što naša poplaši ih sjena? —
Bezazleni gmazi! poznate li ljude,
što kô i vi žmire u svijet oka snena?

Što na žaru tuđe sunčaju se sreće,
al' otrovom kipe kano guje ljute;
i dok zri i cvjeta Jul s topline veće,
njima srce puca od zavisti žute.

NAŠA GORA.

DRAGUTIN PMUT.

Zapjevao slavulj mali
U planine gorskom klancu,
Biglisi se razlijegali
Po klisurâ surih lancu.

»Što mi pjevaš, moj slavulju,
Tom kamenu tvrdom pustom,
Što mi lutaš, moj metulju,
Po šikarju tome gustom?

Zašt' ne kitiš perivoje
I mermerje velegrada,
Zar ti duša, srce moje,
U pustoši toj ne strada?«

»Oholi bi mene ljudi
Radi pjesme uhvatili,
S obijesne bi svoje ćudi
Vid očinji izvadili,

A lepiru slobodnome
Strgali bi krasna krila,
Zato svakom poletnome
Naša gora jeste mila.

Ova gora divna plava
Svom pupolju miris daje,
Za njim lepir poletava
Slavulj slaže uzdisaje.«

SRETNI KRALJEVIĆ.

Napisao OSKAR WILDE. Prevela ŠPREM-CUVAJ.

Visoko nad gradom, na uzvišenoj koloni stajao je kip sretnog kraljevića. Bio je čitav ukrašen tankim zlatnim listićima, u očima dva široka safira, a na dršku mača blistao se veliki rubin.

Sav mu se svijet divio. Jedan od starih gradskih zastupnika, koji se htio iskazati svojim ukusom, reče jednom: »Lijep je kao pjevac na vjetrenjači, samo što nije tako koristan«. Neka ćutljiva majka upita svog sinčića, koji je vječito za mjesecem plakao: »Zašto nijesi kao sretni kraljević — on nikada ni za čim ne plače?«

— Gospodin neki nezadovoljan sam sa sobom promatrajući kip usklikne: »Veseo sam, da ima ipak netko na tom svijetu, koji je posve sretan«. — Djeca sirotišta izlazeći iz katedrale u svojim širokim crvenim ogrtačima i bijelim pregačama uskliknuše: »Lijep je kao anđeo«. Profesor matematike doda na to: »Kako možete to ustvrditi, kad anđela nijeste nikada vidjeli?« — Ah uskliknu djeca ponovo: »U našim snima vidjesmo ih!« — I profesor matematike namršti se gledajući strogo; — bilo mu krivo, da nije mogao matematički dokazati, da su sni posve nedokučivi.

M. Rašica: Čuvari blaga.

Jedne noći letjela je nad gradom mala osamljena lasta. Sve njene sestrice odoše pred šest nedjelja u Egipat. Kako je bila malena i nejaka ostade, a k tome je zavoljela malenoga carića. U rano proljeće susreo ju je lijećući obalom; — svidjela mu se, on stane i progovori s njome.

Mala lasta rado je dolazila na obalu, gdje joj se carić poklonio. A carić je prhao oko nje i doticao se krilašcima površine vode praveći srebrne kolobare. To je njegovo milovanje potrajalo čitavo ljeto.

Njene sestrice i družice laste cvrkutale su među sobom: »Kako je smiješna ta sklonost«. I tada dođe hladna jesen, — one sve odletješe, a mala lasta osta — sama.

Ljubav carića spram male laste također ohladi. On govoraše: »Nemam što s njom da razgovaram; ona je mala koketa, prijateljuje sa svakim vjetrićem. Ona je ostala, dakle voli domaći kućni život, — ja ljubim prirodnu promjenu, volim da putujem, dakle mora moja ženica da isto ljubi putovanja«. Konačno je upita: »Hoćeš li sa mnom u svijet?« Mala lasta kimnu glavom: »Ne, ja ili ostajem ovdje ili idem u svoju domovinu na vrh piramide. Zbogom«, zacvrkuta i odleti. Čitav dan letjela je amo i tamo, a večerom se vraćala u grad. »Gdje ću noćiti, gdje ću se toplo skloniti?«

Tad opazi kip na visoku stupu.

»Tamo ću se sklonuti«, zacvrkuta«, tamo je lijep vidik i dobar svijež uzduh«. — Tako je evo pod nogama sretnog kraljevića.

»Ah ja imadem zlatni ležaj« govoraše sama sebi, i pripremi se da legne, složi glavicu među krilašca, kad li kaplja vode pade na nju. »Kako je to čudnovato«, usklikne, ni oblačića nema na nebu, zvijezdice su tako jasne i blistave, pa opet kiša. Zaista je klima u toj sjevernoj Evropi strašna«.

Evo druge kaplje.

»Zar taj kip nije kadar da na se primi tih nekoliko kapljica kiše, zar mora na mene da pada?« — I odluči potražiti zgodnije zaklonište pod kakvim kaminom.

I prije nego je mogla krilašca raširiti, pade i treća kaplja, — ona pogleda gore — i što vidi?

U očima sretnog kraljevića vidi suze, — i suze padahu niz njegovo zlatno lišce. To je lišce bilo tako lijepo u sjaju mjesečevu, — i lasti se sažali.

»Tko si ti?« upita ona.

»Ja sam sretni kraljević«.

»Pa zašto onda plačeš?«, nastavi lasta dalje.

»Dok sam bio živ kao i drugi stvorovi, imao sam toplo srce«, — odgovori kip, — »nijesam znao, što su suze; živio sam u palači Sans Souci, gdje je ulaz tuzi i nevolji bio zabranjen. Tada sam se igrao u velebnom perivoju sa svojim drugovima, večerom sam se zabav-

ljao u Great-Hallu. Naokolo perivoja uzdizao se veliki zid, i nikad nijesam pitao, što se nalazi iza njega, — okolo mene sve bijaše krasno i velebno. Moji dvorjani nazivahu me sretnim kraljevićem, — a i bio sam uistinu sretan, ako se zabava može srećom nazivati. Tako sam živio, — a tako i umro. Sada, kad sam umro, postaviše me ovdje tako visoko, da naokolo sebe vidim svu rugobu i nevolju svoga grada, pa makar mi je srce iz olova, moram da plačem«.

— »Zar mu nije srce iz čistoga zlata?« upitala se lasta, no bila je odviše uljudna, a da to glasno izrekne.

— »Mila lasto«, nastavi kip, — »leti, — leti u onu malu uličicu na kraj grada, — u siromašnu kućicu.

— Jedan od prozora je otvoren, kroz koji vidim sagnutu ženu pokraj stola. Njeno je lice blijedo i izmučeno, prsti puni žuljeva od dugotrajna švela. Ona strpljivo veze u tešku svilu kite cvijeća, koje će služiti najljepšoj i najmlađoj kraljičinoj dvorskoj gospođi za plesnu haljinu. U krevetu, koji se nalazi u kutu sobe, leži njen mali bolesni sinčić. On sav gori u vrućici i traži naranče, da ublaži svoju vatru.

Majka je njegova sirota, nema ništa da mu dade osim hladne vode, — a on sveudilj plače, i ona s njime.

Lasto, — lasto, — mila lasto, odnesi mu rubin, što se nalazi u dršku mog mača. Moje noge su učvršćene na podnožju, — ja ne mogu da se maknem«.

Lasta odgovori: »Moram da letim u Egipat, kuda sve moje sestrice odoše, treba da pjevuckam lotosima, što plivaju po Nilu. Sestrice moje sve spavaju sada u grobnici velikog kralja. Kralj tamo leži umotan u žuto platno balzamiran mirisnom masti«.

— Lasto, — lasto, — mala lasto, — ne ćeš li ostati samo jednu noć sa mnom, i biti mojim glasnikom? Dječarčić je tako žedan, a majka tako turobna« moljakaše kraljević.

»Ja ne znam — odvrati lasta, a ja tako volim dječarce. Prošloga ljeta stajala sam na obali, sinčići staroga mlinara, divlji dječaci, bacali su uvijek kamenje na mene. Nijesu me nikad pogodili, jer mi laste brzo letimo. Divila sam se njihovim lijepim rumenim obrazima i poštovala sam ih«.

Sretni kraljević bio je tako turoban, te se zažali maloj lasti, koja mu reče: »sav si od zlata, kraljeviću moj, ostat ću s tobom jednu noć i biti tvoj glasnik!«

»Hvala ti, mala lasto«, odvrati kraljević i uzdahnu.

Tako lasta svojim oštrim kljunom izvadi rubin iz kraljevićeva mača, odleti daleko nad krovove kuća u grad.

Prolazila je kraj visokoga tornja stolne crkve, gdje su se bijelili mramorni anđeli, prolazila je mimo kraljevsku palaču i čula svirku i pjevanje. Krasna mlada djevojka izišla na balkon palače sa svojim prijateljem. »Kako su krasne zvijezdice i kako je velika ljubavna moć noći, rekne plemić djevojci!

»Nadam se, da će moja haljina biti dovršena do velikog dvorskog plesa; dala sam vesti kite cvijeća, ali te švelje tako su lijene i polagane«.

Prolazila je obalom i vidjela male crvene svjetiljke po jarbolima lađa. Prolazila je Ghettom i vidjela starce — židove gdje brbljajući važu novac u mjedenim zdjelama. — Napokon dođe i do siromašne kućice i pogleda unutra. Dječarac je grčevito kašljucao, a majka pala i zaspala na po sobe — od umora. I ona spusti rubin na stol kraj žene. Nekoliko puta proleti nad krevetom dječaka i ohladi mu čelo svojim krilima. »Ah, kako mi je lijepo hladno«, — šaptaše dječak, »osjećam se bolje«, — i pade u dubok san.

Lasta se vrati natrag sretnom kraljeviću, ispriča mu sve, što je vidjela i učinila. »Čudnovato, kako se sada ugodno toplo osjećam, a naokolo je tako zima, rekne na koncu«.

»To je zato« —, odvrati kraljević, — »jer si učinila dobro djelo«. Lasta o tom razmišljajući, — zaspi, jer ju svako dublje mišljenje uspavljuje.

Kad je dan osvanuo, probudi se lasta, odleti do obale, okupa se. Leteći preko mosta čuje nekog profesora ornitologije, gdje govori sam sa sobom: »kako čudno, lastavica usred zime«. I pisao je o tome članak u lokalnim novinama.

»Večeras ću otići u Egipat« rekne sebi mala lasta, leteći visoko nad gradom. Otpočinula je malo na nekom monumentalnom stupu i sjela na vrh crkvenog tornja. Kuda je prolazila, vrapci su za njom cvrkutali: »Kaki je to stranac zalutao u naše domove?« A kad se mjesec visoko podigao, odleti lasta natrag sretnom kraljeviću i zacvrkuta: »Imadeš li što da isporučiš u Egipat?, upravo hoću da idem.«

»Lasto, — lasto, — mala lasto, ostani sa mnom noć dulje, uskliknu kraljević.

»Čekaju me u Egiptu. Sutra će sestrice moje odletjeti do drugog katarakta. Tamo spava morski konj u dubokoj gustoj trstici, a na visokom granitnom prijestolju sjedi bog Memnon. Svake se noći igra sa zvijezdama, a kad opazi Veneru, krikne od veselja — i opet zašuti. O podne eto žutih lavova, kako silaze obalama da piju. Oči su im nalik zelenom dragulju, a urlikanje im je jače od šuma katarakta.

»Lasto, — lasto, — mala lasto, — tamo daleko u gradu vidim u maloj potkućnici — mladića. Duboko se nagnuo na stol pokriven ispisanim papirima, kraj njega vidim u čaši kitu blijedih ljubica. Kosa mu je smeđa i kovrčasta, usne crvene kao granata, oči velike — ali snene. U poslu je, da dovrši djelo za kazališnog direktora, ali mu je zima — ne može više da piše. Ne ima vatre, da se grije, ni zalogaja, da pojede«.

— »Da ostanem još ovu noć s tobom? Treba li da odnesem drugi rubin?« zapita lasta, koja je uistinu bila dobra srca.

»Ah na žalost nemam drugog rubina, imadem samo oči, koje mi ostadoše. To su rijetki safiri done šeni iz Indije pred hiljadu godina.

Iskopaj mi jedno i odnesi mu. On će ga prodati zlataru i kupiti hrane i ogrijeva, — i njegove bijede je nestalo.

»Dragi kraljeviću, ja ne mogu to uraditi« — reče, lasta i stane plakati.

»Lasto, — lasto, — mala lasto, učini, što sam ti zapovjedio«.

Lasta učini, kako joj bje zapovjeđeno, odleti do komorice siromašnog akademičara. Lako je bilo do njega doći, jer je bila jedina komorica pod šupljim krovom. Rukama podupro glavu i nije čuo lepeta krila. Kad je glavu podigao, opazi samo svijetli safir na kiti ljubica.

»Bože, počeše da me cijene, to je sigurno od kakova tajnog štovatelja moje umjetnosti. Sada mogu da završim svoje djelo«. — I bio je sretan. Slijedeći dan letjela je i opet mala lasta naokolo i sjela na jarbol lađe, koja je bila spremna da otplovi. Mornari, koji je

opaziše, viknu: Ne će biti sreće na putu, lastavica u to zimsko doba. Ona se poplaši i kliknu: »Idem noćas u Egipat«, — i opet odleti do podnožišta sretnoga kraljevića, da se odmori, i da se s njime oprosti. »Dođoh, da ti reknem zbogom«. »Lasto, lasto, mala lasto, još samo jednu noć ostaj samnom«, moljaše kraljević.

»Zima je«, odvrati lasta, »još malo i zapast će gusti snijeg«. U Egiptu je toplo na krasnim cvjetnim palmama, krokodili lijeno leže u mulju, a sestrice moje, jedne se poigravaju na njihovim leđima, a druge grade gnijezda na vrhu hrama Baalbek. Dragi kraljeviću, moram te ostaviti, ne ću te nikada zaboraviti, a kad se u proljeće vratim, donijet ću ti krasnog nakita u zamjenu za dragulje, koje si poklonio. Rubin bit će crveniji od najkrasnije crvene ruže, a safir bit će modar kao veliko jezero.

Kraljević nastavi: »Eno tamo dolje u maloj uličici stoji mala djevojčica, prodavačica žigica, kojoj je čitava zaliha pala u vodu. Otac će je tući i mučiti, što nije donijela novaca, — ona sirotica tako gorko plače. Jadnica nema niti obuće, — i gologlava je. Izvadi mi i drugo oko, podaj ga sirotici, — bit će spašena, — otac je ne će biti«.

M. Vanka: Portret gospođe.

»Ostat ću kod tebe još ovu noć«, odvrati lasta turobno, »ali ne traži od mene, da ti i drugo oko izvadim, bit ćeš potpuno slijep«.

»Lasto, mala lasto, učini, kako ti rekoh«.

Izvadi mu drugo oko mala lasta te odleti. Spustivši rubin u ruke djevojčice ču riječi: »O kako je krasno crveno to staklo«. Djevojčica potrča do svoje kuće veselo klikćući.

Vrativši se kraljeviću, rekne: — »Sad si posve slijep, ostat ću kod tebe zauvijek«.

»Ne«, odvrati jadni kraljević, — sad treba da ideš u Egipat.

»Ostat ću kod tebe«, reče, legne mu pod noge i zaspi.

Slijedeće jutro sjedne mala lasta kraljeviću na rame i stade mu pričati, što je sve u stranim krajevima vidjela.

Opisivala mu crvene ibise, kako stoje duž obala Nila, te hvataju male zlatne ribice, pričala mu o Sfingi, koja je stara kao svijet sam, živi u pustinji i znade sve; o karavanama, kako se polagano pomiču s natovarenim ćilimima, dragocjenim balsamima i slonovom kosti, — o kralju brdina, o mjesecu, o velikom zelenom pužu, koji spava u stablu visoke paome, o bazilisku, koji

stanuje na velikim listovima lopoća te hvata krasnobojne leptire.

»Mila lasto«, rekne kraljević, — ti si mi pričala o tolikim čudnovatim stvarima, ali najčudnovatije od svega je ipak bijeda i patnja ljudska. Nema većeg misterija od ljudske mizerije — nevolje. Preleti malo mojim gradom i reci tada, što si tamo vidjela.

Proletjevši amo i tamo nad velikim gradom vidje lasta bogate raskošne gozbe u sjajnim palačama, a jadni su prosjaci sjedjeli pred njihovim vratima. Proletjela je tamnim ulicama i vidjela blijedu od gladi satrvenu djecu po prljavim ležajima. Pod velikim lančanim mostom stislo se dvoje mališa na bolnu majku, da se bolje ugriju, i ču uzdisaj: »Kako smo gladni, majko«. — »Vi ne smijete ovdje ležati, zagrmi glas stražara.« — Ustadoše i nastaviše svoj neodređeni put uz mirno padanje kiše.

Vrativši se natrag kraljeviću, sve mu ispriča, što je vidjala.

»Pokriven sam zlatom, skidaj ga s mene, list po list i podijeli ga siromasima, jer živi ljudski stvorovi misle, da zlato donosi sreću.«

List po list zlata skidaše lasta s kraljevića — i on ostade bez svakoga ukrasa. List po list čistoga zlata nosila je lasta i dijelila siromasima i bijednima. Lišca jadne dječice zarumeniše se, ču se smiješak i poklik: »Sada ćemo imati hljeba.« I pade snijeg i dođe smrzavica. Ulice su bile nalik na čisto srebro, tako se sjajile, i blistale, na kućama su visjele ledene svijećnice, svijet se užurbao, da što prije stigne u toplu kućicu, dječaci umotani u topla krzna sklizahu se veselo po smrznutom jezeru.

Mala lasta trpjela je sve više od velike studeni, ali ne htjede da ostavi kraljevića, kojega je tako zavoljela. Od vremena do vremena odljetjela bi do pekarova ognjišta, gdje bi se ugrijala i vratila se opet kraljeviću.

No ne potraja dugo i nije mogla više da uzleti. Osjećala je sirotica, da joj valja poginuti. Posljednji put popne se kraljeviću na rame i cvrkutaše: »Zbogom, mili kraljeviću, dopusti mi, da ti poljubim ruke.

»Veselim se da ideš svojim sestricama u Egipat, mila lasto, doista si dugo ostala uz mene, poljubi me usta, — volim te vrlo«, odvrati kraljević. »Ne idem u Egipat, nego u carstvo smrti, smrt je sestra slatkom snu,« razjasni mala lasta; poljubi u usta sretnog kraljevića i sruši se mrtva njemu pod noge.

U taj čas nješto čudnovato pukne u kipu kao da se nešto teško polupalo. Olovno srce rascijepalo se u dvije pole. Dogodilo se to od prevelike zime.

Ranim jutrom slijedeći dan šetao je vrhovni načelnik u društvu svojih gradskih savjetnika. Prolazeći kraj stupa, pogleda kip. »Kako nam je ružan naš kraljević,« reče:

»Uistinu je ružan«, odvratiše savjetnici, koji uvijek sve potvrđivahu, što bi vrhovni načelnik izjavio

»Nema više rubina na dršku sablje, nestade njegovih safirskih očiju i zlatnog mu ruha. Izgleda kao bijedni prosjak.

»Jest, jest, kao prosjak,« potvrdiše savjetnici.

»Pod nogama mu leži poginula lasta, — treba da izdamo proglas, da se zabranjuje umiranje ptica na tom mjestu«. Savjetnici ubilježiše proglas.

I porušiše kip sretnog kraljevića. Stari sveučilišni profesor umjetnosti tumačio je: »Pošto sretni kraljević nije više lijep, ne može ni da bude koristan«.

Baciše porušeni kip u talionicu, gdje je vrhovni načelnik sa savjetnicima vijećao, što će da bude s tim metalom, — i zaključi, da se salije novi kip, — njegov. Nadziratelj talionice našavši razdvojeno olovno srce rekne radniku, to treba da se baci na smetište, jer se to ne će moći rastopiti. Baciše to jadno srce, gdje je počivala i poginuta lasta. — — — — —

Bog zapovjedi jednomu od svojih anđela: »Donesi iz grada dvije najdragocjenije stvari.« I anđeo donese olovno srce kraljevićevo i poginulu lastu . . .

»Pravo si izabrao,« kaže gospodin Bog, »u mom raju će lasta od sada pjevati, a kraljević će da slavi u mojim dvorima Milosrdje i Dobrotu srca.

TARTARIN TARASKONAC.

A. DAUDET. Prevodi dr. D. CEPULIĆ.

(Nastavak.)

Taraskanac stupaše još pola sata. I napokon se zaustavi . . . Bijaše već potpuna noć. Noć bez mjesečine, puna zvijezda. Na putu već nigdje nikoga . . . Ali opet, reče junak u sebi, lavovi nijesu poštanska kola i sigurno ne vole druma. Udari dakle poljem . . . Na svakom koraku nailažaše na jarke, na trnje, na grmlje. Pa što zato? On stupaše vazda naprijed! . . . Najednom stane. »Tu ima lavova, ćutim ih nosom u zraku.« Tako reče naš čovjek i snažno ponjuši lijevo i desno.

V.

Pum, pum!

Bijaše neka velika divlja pustinja, sva obrasla čudnim biljem, onim istočnim biljkama, koje se čine kao kakve opake životinje. Pod slabim svijetlom zvijezda njihove se sjene protezahu po zemlji u svim smjerovima. Nadesno bijaše neka neodređena i teška gorska masa. Možda je to Atlas! . . . Na lijevo se valjalo podmuklo nevidljivo jedno more . . . Pravo leglo zvjeradi.

S jednom puškom pred sobom, a s drugom u ruci Tartarin Taraskonac pokleknu na jedno koljeno i stane čekati . . . Čekao je sat, dva . . . Ništa! . . . Onda mu padne na um, da je u svojim knjigama našao, da veliki lovci na lavove nigda ne idu na lov sami. već da vode sobom malo jare, koje privežu u daljini od nekoliko koračaja pred sobom, i da ga potežu za nogu vukući za jednu uzicu, o koju je vezano, sve zato, da bi drečalo. Budući da nije imao kozlića, Taraskonac dođe na misao, da ga pokuša imitirati, i udari u meketanje drhtavim glasom: Mee, mee! . . .

Spočetka vrlo tiho, jer se u duši ipak, znate, malo bojao, da ga lav ne bi čuo . . . Pošto zatim opazi, da ništa ne dolazi, stade jače meketati: Mee, mee . . . Ali i opet ništa . . . Izgubivši strpljenje on stade me-

ketati što je jače mogao i više puta uzastopce: Mee, mee, mee... i to napokon tako jako, da je kozlić postao sličan volu...

Najedamput se nešto crno i golemo u daljini od nekoliko koraka pojavi pred njim. On zamukne... Ono se nešto prigibalo, njuškalo je zemlju, skakalo je, valjalo se, udarilo bi u galop, vraćalo se, i naglo bi se zaustavilo... To je lav; dabome, da je to lav!... Sad se evo lijepo vide njegove četiri kratke šape, njegov golemi vrat, njegova dva oka. što se blještahu u mraku... Nišani!... pucaj! pum, pum!... Svršeno je. Zatim skoči jedan skok unatrag i pograbi lovački nož u ruke.

Strahovita vika bijaše odgovor na pucnjavu Taraskončevu.

— Sad si dobio, što te ide! povika naš dragi Taraskonac.

I skupivši se na svoje jake noge on se spremaše da dočeka živinu. Ali ova bijaše sita svog računa i pobježe urlajući u strjelovitom galopu... On se ipak ni ne ganu. On čekaše ženku... Kako to već njegove knjige kazivahu. . . .

Nažalost ženka ne dođe. Dva je do tri sata čekao još Taraskonac, a zatim ga svlada umor. Zemlja bijaše vlažna, noć postajaše hladnom, a vjetar s mora štipaše.

»Ne bi li zgodno bilo, da malo do dana prospavam?« upita se Tartarin. I da se zaštiti od reumatizma. on se posluži svojim šatorom... Ali gle vraga! Ovaj šator bijaše tako oštroumna sistema, da ga nije nikako uspio da otvori.

Uzulud se mučio i znojio jednu uru. Prokleti se taj šator ne htjede otvoriti... Ima tako i kišobrana, kojima kad pada kiša kao iz kabla, dođe u glavu da se ovako slično s vama šale... Napokon Taraskonac izmoren borbom baci spravu na zemlju i legne na nju proklinjujući je, kako to već znade pravi Provansalac.

»Ta ta ra ta tarata!...«

— Što je to?... upita se Tartarin trgnuvši se poslije od sna.

Bijahu to trublje afričkih lovaca, koje su trubile jutarnji mirozov u kasarnama u Mustafi... Zapanjen utamanjivač lavova protare si oči... Ta on je držao. da je usred pustinje!... A znate li, gdje je bio?... Na jednom prostoru zasijanom artičokima. koji je bio između jednog nasada karfijola i jednog nasada cikle.

U njegovoj Sahari bilo je dakle povrća... Tik do njega, na lijepom zelenom brežuljku gornje Mustafe, prostirale se alžirske vile, čisto bijele, i blještale su u rosi novog dana. koji se rađao. Čovjek bi bio mislio, da je u okolici Marseille, sred vila i vilica.

Građanska i vrtljarska fizionomija ovog uspavanog predjela uvelike začudi ubogog čovjeka i strašno ga ozlojedi.

— Ovaj narod je lud, reče u sebi, kad sadi artičoke u blizini lavova... jer napokon, ja nijesam sve samo sanjao... Ovamo dolaze lavovi... Pa evo tome i dokaza...

Dokaz tome bijahu tragovi krvi, koji ostadoše iza životinje. koja uteče. Idući pognut za ovim krvavim tragom, hrabri je Taraskonac motreći oštro i s revolverom u ruci pretražio sve tlo i od artičoke do artičoke stigao napokon do jedne male njive ječmom zasijane. . . . Na izgaženoj travi lokva krvi, i sred te lokve ležaše povaljen na jednu stranu i s velikom ranom na glavi jedan... No tko, pogodite!...

— Pa lav. to se zna!...

Ne! Ne lav već magarac, jedan od onih drobnih magaraca, koji su tako rasprostranjeni u Alžiru, i koje tamo zovu »b o u r r i q u o t«.

VI.

Dolazak ženke. — Strahovita bitka.

Prvi osjećaj, što ga je Tartarin imao, kad je ugledao svoju nesrećnu žrtvu, bilo je čuvstvo ljutine. Pa ako se pravo uzme, velika je razlika između lava i magarca... Drugo čuvstvo. koje ga je obuzelo, bijaše samilost. Jadno malo magare bijaše tako lijepo, i izgledalo je tako dobroćudno. Koža njegovih slabina bijaše još topla i dizala se i spuštala poput kakvog vala. Tartarin kleknu i krajem svog alžirskog pojasa pokuša da zaustavi krv nesrećnoj životinji. I ovaj prizor, gdje taj velikan nastojaše oko ovog malog magarčića, bijaše nešto tako dirljivo, da nešto dirljivije ne možete zamisliti.

Na gladak dodir pojasom magarčić, u kome je bila još mrvica života, otvori širom svoje veliko sivo oko. švignu dva do tri puta svojim dugim ušima, kao da hoće reći: »Hvala!...« Zatim se i posljedni put strese od glave do pete i više se ne mače.

— Crnko. moj Crnko! začu se odjedared jedan tjeskobom prigušeni glas.

U isti čas zašušta granje u obližnoj šumici . . . Tartarin je imao samo toliko vremena, da ustane i da se spremi vrebati... To bijaše ženka!

I ona dođe strašna i bijesna u podobi jedne stare Alzačanke. s rupcem straga svezanim, naoružana velikim crvenim kišobranom i stade zazivati svog magarca, da su je čule sve četiri strane Mustafe. Za Tartarina bi svakako bilo bolje, da je imao posla s kakvom razjarenom lavicom nego s ovom opakom babom . . . Jer on je jadnik uzalud kušao da joj protumači. kako se sve zbilo, i kako je njenog Crnka zamijenio za lava... Ali baba je držala, da joj se hoće narugati, i uze grmiti: »Tar Teifel . . .« pa udri s kišobranom po junaku. Tartarin se pomalo smeten uze braniti, kako je najbolje znao, odbijati udarce svojom karabinkom, i znojaše se, puhaše, odskakivaše, urlaše:

— Gospođo... ali gospođo...

Ne ćeš, dragoviću, ne! Gospođa bijaše gluha, i to se vidjelo po njenim snažnim udarcima.

Na sreću stiže na bojno polje jedno treće lice. Bijaše to Alzačankin muž i sam Alzačanin i krčmar, i k tome dobar račundžija. Pošto on vidje, s kim imade posla i da je ubojica spreman da odmah plati, koliko je vrijedila njegova žrtva, on razoruža svoju ženu, i sporazumješe se.

Tartarin isplati 200 franaka, a magare je vrijedilo najviše deset. Tolika mu je cijena bila na arapskim tržištima. Zatim ukopaše ubogog Crnka pod jednom smokvom, i Alzačanin udobrovoljen taraskonskim škudama, pozva našeg junaka, da dođe na mali zalogaj u njegovu krčmu, koja se nalazila nedaleko otale na samoj cesti.

— Amo dolaze, reče, alžirski lovci svake nedjelje, jer je ravnica puna divljači, te nema na dvije milje oko grada boljeg mjesta za lov na zeceve.

— A lavovi? upitat će Tartarin.

Alzačanin ga začuđeno pogleda:

— Lavovi?

— Pa da... lavovi... viđaju li se katkada ovdje lavovi? nastavi ubogi čovjek s malo manje pouzdanja

Krčmar prasnu u smijeh:

— A hvala vam lijepa na lavovima... Što će nam lavovi?...

— Pa šta onda nema lavova u Alžiru?

— Ja ih, vjere mi, nijesam vidio... Pa ipak već 20 godina stanujem u ovoj provinciji. Međutim sam čuo. čini mi se, da vele... Mislim, da novine... Ali to je tamo dolje, mnogo dalje na Jugu...

Uto stigoše do krčme. Bila je to jedna krčma, kakve se viđaju u predgrađima Vanvesu i Pantinu: na vratima je visjela jedna osušena grana, na zidovima su bili naslikani biljarski štapovi, a nevini natpis glasio je:

AU RENDEZ-VOUS DES LAPINS

Ročištu divova!... I Tartarin se sjeti. kako je Bravida, kapetan kod odjevnog odjeljenja u miru, o njemu govorio: »To je div!« »C'est un lapin!« O Bravido, kakva uspomena!

VII.

Povijest jednog omnibusa, jedne Maurke i jedne kite jasminova cvijeća.

Ova bi prva avantira mogla ubiti volju u mnogog čovjeka. Ali ljudi Tartarinova kova ne dadu se shrvati samo tako.

— Lavovi su na Jugu. reče junak u sebi. Pa dobro! pođimo na Jug.

I tek što je progutao posljednji zalogaj, ustade, zahvali domaćinu, poljubi babu ništa se ne ljuteći. proli još jednu suzu nad nesrećnim Crnkom. i vrati se brzo u Alžir s čvrstom namjerom, da spremi svoju prtljagu i još istoga dana ode na Jug.

Na nesreću se glavna cesta za Mustafu nekako produljila od jučer, bila je takva žega, takva prašina! A šator bijaše tako težak!... Tartarin se nije osjećao dosta srčanim, da ode pješke u grad, i zato prvi omnibus, koji je onuda prolazio, zaustavi, i pope se u nj.

O! ubogi Tartarin Taraskonac! Koliko bio on bolje učinio za svoj glas, za svoju slavu. da nije unilazio u ova kobna kola i da je pješke nastavio svoj put, sve uz opasnost, da putem zagušen teškom atmosferom, teretom šatora i težinom svojih velikih dvocjevki pade...

Kad se Tartarin pope, omnibus bijaše pun. U dnu kola sjedio je jedan kapelan alžirski s nosom u brevijaru i dugom crnom bradom. Prema njemu je sjedio jedan mladi maurski trgovac, koji je pušio debele cigarete. Zatim jedan malteški mornar i četiri do pet Maurki zastrtih bijelim koprenama od platna tako, da su im se samo oči mogle vidjeti. Ove se gospođe vraćahu s Abd-el-Kaderova groblja. kamo su išle obaviti svoju pobožnost, ali nije izgledalo, da ih je ovaj tužni pohod ožalostio. Čulo se. kako se smiju i brbljaju pod svojim koprenama, proždirući slastice.

Tartarinu se učini, da ga mnogo motre. Napose jedna, ona, koja sjeđaše njemu nasusret, bijaše uprla svoj pogled u njegov i nije ga s njega skidala za cijelog puta. Premda ova gospođa bijaše zakrabuljena, opet sve: živahnost ovog velikog crnog oka, šminkom produžena, dražesni i fini zglavak ruke, krcat zlatnim grivnama, koje se od časa do časa mogle vidjeti među koprenama, njen glas, dražesni i gotovo djetinji pokreti glave, sve govoraše, da se tu krije nešto mlado, nešto lijepo, nešto božanstveno... Siromah Tartarin ne znađaše kud da se djene. Nijemo ga milovanje otih lijepih, istočnjačkih očiju smućivaše, uzbuđivaše, usmrćivaše; bijaše mu vruće, bijaše mu zima...

Da ga konačno smrvi, umješa se tu i gospođina papuča. On osjeti, kako ova ljupka papučica trči i skakuće na njegovim golemim lovačkim čizmama kao kakvi crveni mišić... Što da čini? Da odgovori na ovaj pogled, na ovaj pritisak? Da, ali posljedice. Opasna je to stvar na Istoku. ljubavna intriga!... I uz pomoć svoje romanske i južnjačke mašte već se vrijedni Taraskonac viđaše u rukama čuvara; odrubiše mu glavu, i još gore možda, ušiše ga u vreću i valja se možda s odsječenom glavom pokraj sebe. To ga malo rashlađivaše... Međutim papučica nastavljaše svoje lukavstvo, i oči se one na susret otvarahu širom prema njemu kao dva baršunašta crna cvijeta, koji kao da htjedoše reći:

— Uberi nas!...

Omnibus se zaustavi. Bili su na Kazališnom trgu, na početku ulice Bab-Azun. Jedna za drugom, Maurke zapletene u svoje široke dimije i prikupljajući svoje koprene nekom divljom dražesti siđoše. Zadnja ustade susjeda Tartarinova, i kad se diže, njeno lice prođe tako blizu licu junakovu, da ga se dotače svojim dahom, koji bijaše mladost, mošus i slastica.

Taraskonac ne odolje. Opit ljubavi i spreman na sve, on poleti za Maurkom. Na šum njegove kožne opreme ona se okrenu, metnu prst na masku, kao da želi reći: »pst« i živo mu drugom rukom dobaci malu kitu jasminova cvijeća. Tartarin se prignu, da ga digne. No budući da naš junak bijaše nešto težak i sav natovaren oružjem, to je stvar potrebavala dulje vrijeme... Pošto ustade, s jasminovom kitom na srcu — Maurka bijaše već iščezla.

VIII.

Atlaski lavovi, snivajte mirno!

Snivajte, lavovi atlaski! Snivajte mirno u dnu svojih skloništa, među divljim alojima i kaktusima!... Još nekoliko dana Tartarin vas Taskonac ne će sasijecati. U ovaj čas sva njegova ratna oprema — sanduci s oružjem, apoteka, šator, hranive konzerve — sve počiva u miru zapakovano u hotelu Evropi, u jednom kutu sobe broj 36.

Snivajte spokojno, veliki riđi lavovi! Taraskonac traži sada svoju Maurku. Od onog događaja u omnibusu zlosretniku se čini, da neprestano osjeća na svojoj nozi, na svojoj golemoj lovačkoj nozi, skakutanje malog crvenog mišića. I povjetarac s mora, dirajući mu usne, vječno miriše — ma što on radio — ljubavnim mirisom slatkiša i anisa.

Treba mu njegova Maugrabine!

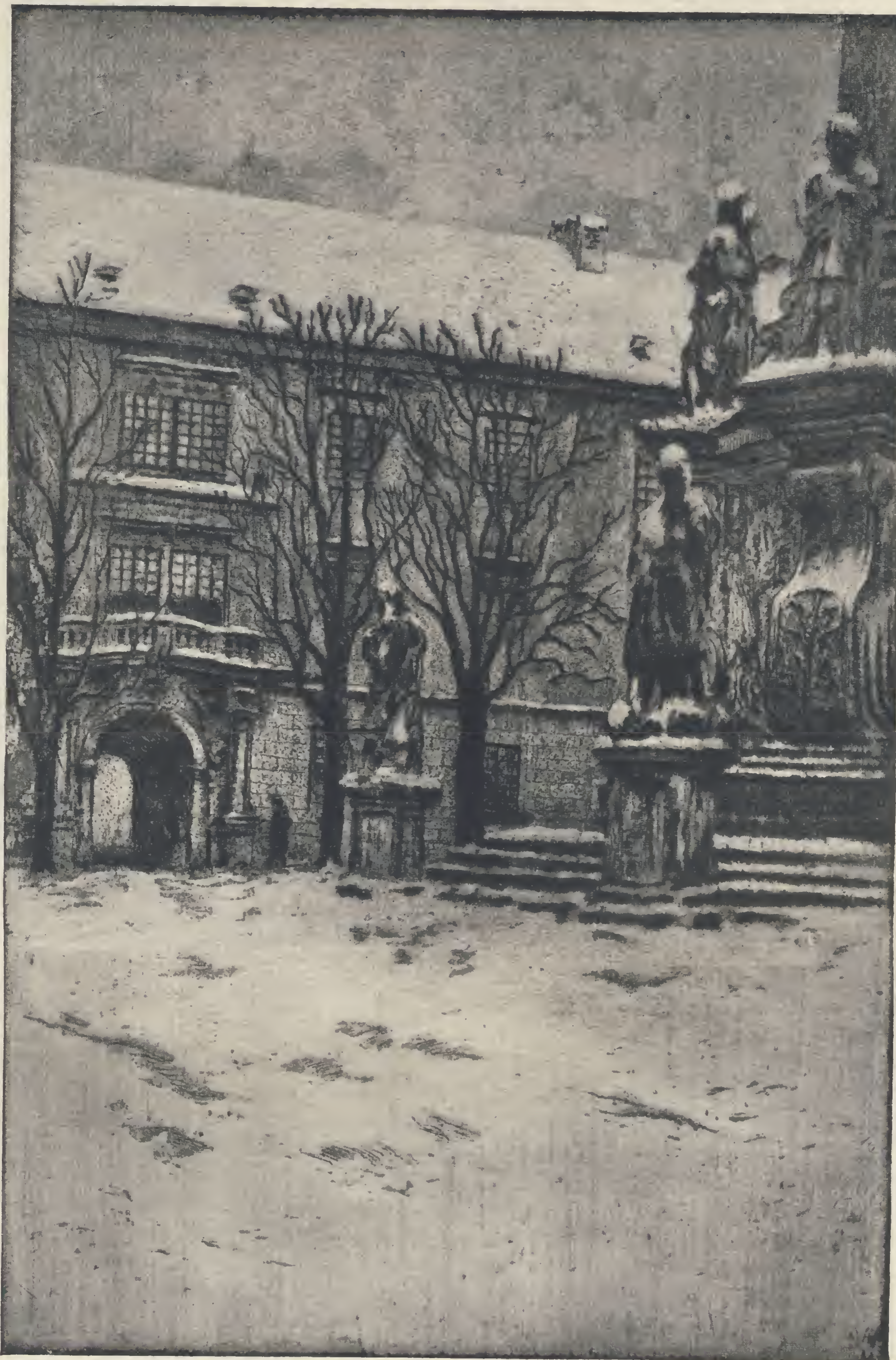
Ali to nije lak posao! Naći u jednom gradu od sto tisuća duša lice, kome znate samo dah, papuče i boju očiju — samo jedan smrtno zaljubljeni Taraskonac može da pokuša ovakovu pustolovinu.

Najstrašnije je to, da si pod svojim velikim bijelim maskama sve Maurke naliče. Zatim te gospođe nigda ne izlaze na ulicu, i kad ih želite vidjeti, morate se popeti u gornji grad, arapski grad, grad tur-

ski. A to vam je prava razbojnička špilja, taj gornji grad.

Male crne uličice, vrlo tijesne, koje se strmo uspinju između dva reda misterioznih kućica, kojih se krovovi sastaju i čine tunel. Niska vrata, mali prozorčići, nijemi, žalosni, s rešetkama. Zatim s desna i s lijeva gomila vrlo mračnih daščara, u kojima divljački Turci razbojničkih lica — bijelih očiju i sjajnih zubi — puše duge lule i govore međusobno tihim glasom kao da se dogovaraju za naopaka poduzeća...

Kazati ,da je naš Tartarin bez uzbuđenja prolazio ovim strašnim gradom, značilo bi lagati. Naprotiv, on bijaše vrlo uzbuđen. I u ovim tamnim uličicama, kojih je širinu svu zapremao njegov debeli trbuh, vrijedni

B. Šenoa: Osijek, Stari generalat.

čovjek stupaše naprijed samo uz najveću opreznost, vrebajući okom i držeći ruku na revolverskom kokotu. Sasvim kao u Taraskonu, kad bi išao u klub. Svakog časa očekivaše, da ga napadne čitav čopor janjičara. Ali mu čežnja za gospođom ulijevaše divsku smjelost i snagu.

Kroz punih osam dana neustrašivi Tartarin ne ostavljaše gornjeg grada. Sad ga bijaše vidjeti, gdje stoji pred maurskim kupalištima čekajući uru, u koju ove gospođe izlaze hrpimice, dršćući i mirišući po kupelji; čas se opet pojavljivaše pred vratima džamija znojeći se i napražući, da svuče svoje teške čizme, prije nego uđe u svetište...

Katkada bi u sumrak, pošto se vratio ojađen, što nije ni u kupalištima ni u džamiji ništa otkrio, Taraskonac prolazio pred maurskim kućama i slušao jedno-

ličnu pjesmu, prigušenu glazbu gitare, buku bubnja s praporcima, i sitni smijeh ženski, od kog bi mu zakucalo srce.

— Možda je ona tu! govorio bi u sebi.

I tada se on, ako ulica bijaše pusta, približavaše jednoj od tih kuća, podizaše teški zvekir na niskim vratima, i plašljivo udaraše . . . Pjesma i smijeh trenom zamukoše. Za zidom čulo se tada samo nejasno šaputanje kao u kakovu uspavaonom kavezu.

— Drži se sada! govoraše si junak . . . Sad će nešto da se zbude!

I što se ponajviše zbilo, bijaše to, da je dobio na glavu velik lonac vode. kore od naranča ili od berberskih smokava . . . Nigda ništa ozbiljnije . . .

Atlaski lavovi, snivajte mirno!

(Nastavit će se.)

HRVATSKO GLAGOLSKO PISMO.

R STROHAL.

Najstarije hrvatsko pismo bilo je tako zvano glagolsko pismo. To su Hrvati primili u drugoj polovici 9. vijeka od slavenskih apostola braće Ćirila i Metoda, koji su naučali Isukrstovu vjeru u susjednoj Moravskoj i Panoniji. To su pismo primili od braće Ćirila i Metoda i Bugari, a čini se i Srbi. Bugari su i Srbi već rano zamijenili glagolsko pismo ćirilskim, koje je nastalo na dvoru bugarskoga cara Simeona, a Hrvati su ga zadržali i služili se njime sve do 19. vijeka.

Hrvati su tečajem vremena mijenjali oblik glagolskoga pisma, okrugli oblik u uglasti, povodeći se u tom za novijim gotskim (njemačkim) pismom. Najstariji hrv. sačuvani pisani spomenici iz 13. i 14. vijeka imadu već svi uglasti oblik, dok još na natpisu na baščanskoj ploči (1120.) nije taj oblik posve proveden.

Koncem 15. vijeka počinju Hrvati napuštati u svagdanjoj porabi tako zvano ustavno glagolsko pismo, kojim su bile doonda napisane sve njihove glagolske knjige, a uvoditi tako zvano brzopisno (kurzivno) glagolsko pismo, dok su u strogo crkvenim knjigama (misalima i brevijarima) zadržali i nadalje ustavno pismo. Kurzivnim pismom služili su se Hrvati u dnevnoj porabi cijeli 16., 17., 18. vijek i još početkom 19. vijeka. Posljednji javni notar, koji je svoje knjige vodio glagolskim pismom, bio je Pavao Sormilić u Dubašnici na otoku Krku (od g. 1797.—1814.) Glagolskim pismom služili su se Hrvati u Istri, Hrvatskoj, Slavoniji, Dalmaciji i Bosni, a Slovenci (u mnogo manjoj mjeri) u Kranjskoj, Štajerskoj, sjevernoj Istri, Goričkoj i Trstu.

Pored glagolskoga pisma javlja se u 12. vijeku kod Hrvata i ćirilsko pismo, koje je Hrvatima došlo iz Bugarske preko Srbije, osobito u Bosni i Dalmaciji, gdje su počeli, povodeći se za kurzivnim glagolskim pismom, pisati i ćirilsko pismo kurzivno u 16. vijeku, dok su se Srbi, Bugari i Rusi služili i nadalje ustavnim ćirilskim pismom. Ovo bosansko ćirilsko kurzivno pismo prozvaše za razliku od ustavnoga ćirilskoga pisma »bosančicom«. Što više ovo ćirilsko kurzivno pismo nazivahu neki, a i danas nazivlju, glagolskim pismom.

U 14. vijeku počeli su se Hrvati služiti i latinskim pismom, i to najprije u Dalmaciji, odakle se počelo latinsko pismo širiti polagano i u susjedne hrvatske provincije. Jači mah preote latinsko pismo u hrv. narodu istom u 16. vijeku, kad su hrv. protestanti štampali svoje knjige nesamo glagolskim i ćirilskim slovima, već i latinskima.

I gotskim su se pismom Hrvati služili. Već neke knjige, kao Lekcionar Bernardina Splićanina (1495.) i Marulićeva Judita, bile su gotskim pismenima štampane koncem 15. i početkom 16. vijeka, a u 17. vijeku služili su se Hrvati u nekim krajevima (u Cvetkoviću kraj Jaske) gotskim pismenima i u svojim privatno pravnim spisima.

Sada nastaje pitanje, da li je glagolski alfabet teško naučiti. Držim, da nije ništa teže no latinski, gotski, ćirilski i grčki. Pa ipak moraju latinski alfabet kod nas naučiti djeca već u prvom razredu pučke škole, ćirilski u drugom razredu pučke škole, gotski mogu djeca već u pučkoj školi, a sva, koja polaze srednju školu, u prvom razredu srednje škole, a grčki u trećem gimn. razredu. Glagolskom pismu bio je namijenjen sedmi razred srednje škole, dakle učenicima, koji su mnogo zreliji, koji su već nekoliko alfabeta naučili i u kojima je memorija najjača. Dakle posve je razumljivo, da će tim đacima biti upravo igračka naučiti glagolski alfabet.

Nema sumnje, da je odvratila od učenja hrvatskoga narodnoga pisma glagolice naše mlađe filologe i činjenica, što su opazili, da srpski, bugarski i ruski filolozi, a za njima su se poveli i neki filolozi drugih narodnosti, transkribiraju glagolske spomenike ćirilicom. Onim srpskim, bugarskim i ruskim filolozima ne može takovu transkripciju nitko pametan zamjeriti, jer je ćirilsko pismo narodno srpsko, bugarsko i rusko pismo, kao što ne bi smio zamjeriti ni hrvatskom filologu, koji cijeni svoju starinu, da transkribira srpske, bugarske i ruske stare spomenike hrvatskim narodnim glagolskim pismom.

Ja držim, da je poznavanje glagolskoga pisma od koristi ne samo hrvatskom đaku, jer je to pismo bilo tisućljetno narodno pismo njegovo, nego u novoj našoj državi i srpskomu i slovenačkomu upravo onako, kako je od koristi i hrvatskomu đaku poznavanje ćirilskoga pisma, i to s jednostavnoga razloga, da se međusobno bolje i po mogućnosti posvema upoznamo i da se naučimo međusobno poštovati i ljubiti. Ignorirati nečiju historiju kulture njegove, rađa samo mržnju i nepovjerenje u onoga, koji je ignoriran, protiv onoga, koji to čini. A do toga ne smije biti stalo nijednomu pravomu patrioti naše nove države.

Nastaje jošte pitanje, da li je uopće vrijedno mučiti se tim glagolskim pismom. Oni, koji ne poznaju hrvatske najstarije prosvjete, pa stoga misle, da je uopće ni nema ili da je minimalne vrijednosti, košto i oni, koji se nijesu nikada uvježbali u glagolskom pismu, drže, da nije vrijedno, ali koji ogleda ozbiljno moju »Čitanku iz starih bugarskih, hrvatskih, srpskih i slovenačkih književnih djela u I. periodu« i moju »Hrvatsku glagolsku knjigu« uvjeriti se mora, da se i

te kako vrijedno mučiti i tim glagolskim pismom. Iz tih će knjiga jasno razabrati, da je bila već koncem 9. i početkom 10. vijeka uska kulturna veza među južnim slavenskim narodima Bugarima, Srbima i Hrvatima, da su gotovo imali iste crkvene knjige i apokrifne knjige i legende, pače i jezik su imali u tim knjigama isti, samo što su ga udesili svaki prema svomu izgovoru. Hrvati su pored toga te knjige preudesili prema rimskom obredu i prema propisima rimske crkve. Dok su Bugari i Srbi zatečeni rano turskom invazijom na Balkanu ostali u svojoj pisanoj knjizi kod toga jezika sve do konca 18. vijeka i dok je narod bugarski i srpski, ne osvrčući se na crkvene knjige, dao poleta svojoj pjesničkoj duši u bezbrojnim narodnim pjesmama, narod je hrvatski počeo rano (najkasnije u 14. vijeku) pisati i na narodnom jeziku

M. Vanka: Autoportret.

pismom glagolskim. Ta umjetna literatura hrvatska uporedo stupa dakako u znatno manjoj mjeri s kulturom i literaturom zapadnih kulturnih evropskih naroda. Po toj je literaturi hrvatski narod postao glavni predstavnik kulture među južnim slavenskim narodima. Ta je literatura bila već tako jaka u Hrvata, da, kad su Turci došli i do Hrvata, osvajali hrvatske zemlje, rastjeravali hrvatski narod, nijesu mu mogli ugušiti pisane umjetne knjige, već je ona bujno procvala na obalama Jadranskoga mora u Dalmaciji i u Hrvatskoj, koja nije potpala pod Turke.

Držim, da su to jaki razlozi, s kojih je vrijedno ne samo svakom Hrvatu upoznati se s tom najstarijom knjigom njegovom i pismom glagolskim, kojim je ona napisana, nego i svakom inteligentnom Srbinu i Slovencu u našoj novoj državi košto je vrijedno Hrvatu upoznati se s najstarijom knjigom srpskom i slovenačkom.

MUZIKA U STARIH GRKA

Dr. BOŽIDAR ŠIROLA

I. Priče o postanku muzike.

Mnogim pričama o postanku muzike iskitili su stari Grci i ispričali pokoljenjima spominjanje o velikim muževima — izumiteljima pjesme i svirke; spominjanje o njihovim velikim otkrićima. Iz svega pričanja jasno se razabira, koliko je živo ostalo spominjanje utjecaja tuđih kulturnih nastojanja na njih, a najviše s maloazijske i sjevernoafričke obale. Utjecaj ili barem vezu s egipatskom muzičkom kulturom utvrdio je već Herodot. U drugoj knjizi svojih Povijesti pripovijeda on, da se putujući Egiptom vrlo začudio, kada je tamo čuo poznatu tužaljku za božanskim i kraljevskim sinom, mladićem Linusom — Egipćani su ga zvali Maneros — koji je preminuo u cvijetu mladosti. Herodot je čuo tu popijevku ne samo u Grčkoj i Egiptu, već i kod Feničana, pa i na Cipru. Na mjesta, iz kojih su se pređi Grka doselili u Heladu, — i to na sjever Balkanskog poluotoka — upućuju i priče o sjedištu muza. Bio je to isprva Olimp u Tesaliji, kasnije Helikon u Beotiji. Iz Tesalije do Tracije prenesoše i kult Dionizov u Heladu. Praotac svirke na kitari Orfej, porijetlom je iz Pierije na Olimpu; taj je bajoslovni umjetnik pjevač bio učiteljem Muzeja, koji je imao sina Eumolpa, od toga je pak potekla atenska pjevačka obitelj Eumolpida. I mitske ličnosti Linosa, Pamfosa, Filamona i Tamirisa upućuju na sjever Grčke, kao ishodište muzičke kulture. Priča o liri Orfejevoj, koju je more odnijelo i izbacilo na otok Lezbos, objašnjava kasnije prilike, kada su se već grčka plemena pomaknula na krajnji jug balkanskog poluotoka, kada već počinje djelovanje Terpandera, a s njime i čitavog niza kitaraša i pjesnika, koji nisu više mitske ličnosti.

Tako priče o početku svirke na kitari upućuju na sjever kao ishodište. Svirka na fruli — aulosu — prema istom izvoru potječe s jugoistoka, unesoše je u Grčku iz Frigije. I prvi auleti, o kojima govore grčke priče, mitske su ličnosti. To su Hiagnis, sin mu Marsias i učenik ovoga Olimpos. Olimpos je baš kao i spomenuti kitaraš na domaku onoga doba, iz kojega imade već povjesnih podataka.

II. Grčki instrumenti.

Iz tih se priča ujedno razbira, da su stari Grci odlikovali posebice dva instrumenta kao najvažnija za razvitak svoje muzičke kulture. Jedan je od tih instrumenata lira, kitara, forminga, helis, kako je nazivahu prema veličini, broju žica i tehničkoj dotjeranosti, a u biti je bio isti način gradnje i način svirke. Liru i kitaru poznajemo danas dobro iz brojnih slika i opisa mnogih pisaca. Lira, koju su Grci naučili upotrebljavati u Egipćana ili Asiraca, razvila se u lijepušno građeni instrumenat, koji je sastojao iz trupine za rezonanciju, nalik na kućicu kornjače, iz koje se izvijala dva lijepo zavijena kraka ili stupa; od prečke, koja je vezivala oba kraka, odvijale se žice preko trupine instrumenta. Čini se, da se veća i zvučnija kitara, solo instrumenat virtuoza, podoban za koncerte, razlikovala od lire samo po obliku svoje trupine, koja je bila plosna i četverouglasta, a na stranama se neposredno produživala u krakove.

O postanku ovoga instrumenta pričali su Egipćani i Grci istu priču: Hermes je prolazeći obalom Nila nogom slučajno udario u kućicu poginule kornjače, u kojoj je ostalo nešto žilja, što se osušilo, zbog toga udarca zadrhtale su žice i zaječile mekanim zvukom.

Svirač bi udarajući u kitaru prislonio dno trupine o prsa tako, da je instrumenat bio napred nagnut. Liru su držali uspravno pod pazuhom ili među koljenima. U žice se udaralo posebnom trzaljkom zvanom plektron.

Lira i kitara isprva su valjda bile jedan isti instrumenat. Kasnije doba zvali su velike vrsti toga instrumenta formingom, a manje helisom. Isprva je na instrumentu bilo malo žica (4), no već za Terpandera brojila je lira 7 žica. Iza Terpandera i Pitagore brojila je lira 8 žica. Kasnije su znameniti virtuozi na kitari Teofrast iz Pijerije, Timotej iz Mileta i Jon od Hija dometnuli još po jednu žicu. Najveći broj žica na liri ostao je trajno 11.

Osim toga žicanog instrumenta znali su Grci još i druge. Tako harfu; zvali su je po feničkom nazivu kinira ili prema obliku trigonon. Znali su i babilonsku sambiku, koju su Grci zvali psalterion. Na tim je instrumentima bilo mnogo žica. Grci su poznavali i staroegipatsku lutnju nabla sa 2 žice, pa trožicanu panduru. Monohord (instrumenat s jednom žicom) nije bio pravi muzički instrumenat, već je služio većinom za muzičko i akustičko obučavanje; na njemu je bila pripeta tek jedna žica, pod kojom se nalazio pomični konjić. Takav instrumenat u iste svrhe još se i danas upotrebljava u obuci.

Drugi jednako uvažavani, jednako mnogo upotrebljavani instrumenat grčki bio je aulos. Ne valja tu riječ — kako su novija istraživanja nedvoumno pokazala — prevoditi jednostavno riječju »frula«. Sve do Howardovih istraživanja držali su aulos frulom ili kako bismo to mi nazvali sviralom, s kljunastim piskom i nekoliko glasnjača. Neki su (Fétis) s obzirom na nesigurnost opisa te sviraljke, riječ »aulos« smatrali skupnim imenom čitavog roda sličnih sviraljki slično današnjem nazivu drvene sviraljke. No Howard je ispitujući onih nekoliko instrumenata, što se čuvaju u muzejima u Napulju i Londonu, pokazao, da je aulos bila sviraljka nalik na obou, sopilo s piskom od dva jezička, a nejasne rečenice grčkih pisaca protumačio lasno objašnjavajući riječ »sirinks«, koja inače znači u grčkom panovu sviraljku s mnogo cijevi, kao oznaku za vrtlinu, pomoću koje se moglo laglje jačim duvanjem izvoditi sitni gornji tonovi. Aulose su gradili u različitoj veličini, pa se njima služili, da prate pjevanje djevojaka, dječaka, korsko-pjevanje i pjevanje muškaračko. Na slikama starogrčkim redovno je aulet naslikan sa dva aulosa — diaulos — u ruci. Još nije razriješeno pitanje, da li je svirač svirao na obje svirale isti napjev ili je jednu sviraljku upotrebljavao na način naših dvojnica ili gajdi, da na njoj svira samo jedan ton. Možda se u slučaju, kada se diaulos sastojao iz dva razno ugođena aulosa, jednim manjim služio svirač, da nastavi opseg drugog krupnijeg instrumenta.

Grci su osim već spomenute siringe — panove sviraljke — znali i za orgulje — hidraulos. Bio je to sasvim primitivan instrumenat; niz razno ugođenih frula bez vrtlina; sve su bile učvršćene na jednoj škri-

nji, u koju se mijehom tjerao zrak, a stlačivao vodenim tlakom; svirale su zaječale, kada je svirač otvorio primitivne zaklopce i pustio u njih struju uzduha. Ovaj je instrumenat izumio znameniti matematik i mehanik K t e s i b i j e iz Aleksandrije. Još su znali Grci i za limenu trublju zvanu s a l p i n k s. Služila im je kao instrument doglašivanja u ratu i svečanim igrama, pa kod bogoslužnih ophoda, konačno i u muzičkim natjecajima u Olimpiji, pri čem se iskušavala zacijelo snaga daha. H e r o d o r o s iz Megare oko 300 g. pr. K. pobijedio je deset puta kod takova natjecanja, mogao je pače najednom silno zatrubiti u dvije salpinge.

Kitara i aulos bili su od iskona i ostali su instrumentima, kojima se oštro lučila dva odjelita elementa grčke muzičke kulture. Kitara je bila instrumenat Apolonov, upotrebljavali je poimence kod kulta apolonskog. Aulos su upotrebljavali kod službe dionizijske i drugih orgiastičkih kulta. Jedan se instrumenat neprestano takmio s drugim i ma da se prema mitskom pričanju može zaključiti, da su aulos počeli upotrebljavati iza kitare, u prvo je doba muzičke povijesti grčke aulodija bolje i umjetnije izrađena od kitarodije. Zacijelo to znači, da se udaranje u kitaru dugo još upotrebljavalo samo kao pratnja pjevanju, dok se svirka na aulosu već razvila do samostalne instrumentalne muzike.

III. Muzika prema životu.

Posebnu vrijednost muzici u starih Grka podavalo je njihovo shvatanje svega života. Dok je muzika u drugih naroda staroga vijeka služila za veličanje bogoslužja, dok su njome maloazijski vladari povećavali raskošje svojih dvorskih svečanosti, prvi su Grci muziku shvatili slobodnom umjetnosti, pa su je ubrajali po vrednotama narodne kulture među najviše duševne tekovine. Muziku ipak nijesu postavljali kao posebnu tvorevinu, ona je bila ravnopravni faktor u izobrazbi duha i srca narodnoga uz druga umijeća, bila je sastavni dio u razvitku helenske kulture, koja je težila za lijepom skladbom svega duševnoga i tjelesnoga života.

I u starih Grka bila je muzika, u koliko je to bilo pjevanje himni u hramu i kod različitih vjerskih svečanosti, vezana uz vjerske obrede, uz religijski kult. No taj je kult bio nepresušnim izvorom umjetničkoga stvaranja. Bogovi su grčki u svojoj raskoši zašli među ljude, živjeli su u pučkoj predaji poput onih podoba neprolazne ljepote, što su ih stvarali ponajpače pjesnici i kipari. Oni su sami stvarali umjetničke tvorevine, a pred svima bog muza Apolon, utjelovljeni ideal vedre Helade, uzor svim pjesnicima, pjevačima i muzičarima.

Muzika je starim Grcima služila i za pratnju gimnastičkih vježbi u palestri (gimnopedije), kod različitih svečanih skupnih plesnih igara (hiporeme), nastupanja vojske (koračnice nazivahu embateria) i vježbi u oružju (pirihi). Ovu vrstu muzike osobito su gajili u Sparti, no domala se u Spartance ugledala i ostala plemena grčka.

Prigodom velikih nacionalnih svečanih igara nije muzika bila samo vanjskom napravom u ophodima i svečanostima, već je i kod samih natjecanja imala svoj udio. Najstarije i najuglednije o l i m p i j s k e i g r e, koje se obržavahu u prvim danima mjeseca srpnja svake godine, počevši od godine 776. u Olimpiji na alfejskoj poljani u Elidi, gdje je u krasnom hramu oko 450. postavljen F i d i j i n kip Zeusa — bile su već u 7. stoljeću pr. Kr. prava narodna svetkovina, u kojoj je sudjelovala sva Helada, a i kolonije. Isprva su igre trajale samo jedan dan. No od god. 472. trajala su natjecanja pet dana. U tim igrama nije bilo posebnih muzičkih natjecanja. No historik P a u z a n i j a navodi na dva mjesta, da se kod natjecanja u skakanju (pedema) sviralo na aulosu. Pravu svoju zadaću vršila je muzika u tim igrama kod epinikija, završnih svečanosti, slave pobjedničke. — P i t i j s k e igre bile su isprva svake devete godine, a od god. 586. svake treće godine olimpijskog četverogodišta u Delfima na podnožju Parnasa u Krizejskoj ravnici. Isprva su to bila samo m u z i č k a natjecanja na čast Apolonu. Vazda se prvoga dana natjecanja izvodio »nomos pitikos«, starinom i predajom časni napjev himne. Od 586. nije bilo samo natjecanja u aulodiji (pjevanje uz svirku aulosa), već se natjecahu i u samom sviranju u aulos. Zasluga je to bila uvaženog svirača S a k a d a s a, koji je prvi izvodio znameniti »nomos pithikos« predočivši samom svirkom na fruli boj Apolona sa zmajem. Nomos pitikos sastojao se iz pet ili šest dijelova, koji se razlikovahu po karakteru, po mjeri i t. d.

O M i đ a s u iz Agrigenta priča se, da je g. 488. pr. Kr. pobijedio u tim igrama, ma da mu se dogodila za vrijeme natjecanja neprilika, jer mu se slomio pisak na sviraljci, a on je nesmetano dalje nastavio svirku. — U istmijskim igrama uvrstiše natjecanja muzička tek u doba Rimljana. Male i velike dionizijske igre postadoše znamenite svojim umjetničkim i plesnim prikazivanjima, iz kojih se razvila prava tragedija i komedija.

Nemejske igre pripustiše natjecanja muzičke tek oko god. 200 pr. Kr. Eleuzinske misterije postadoše pučkom svečanosti za Atiku, a muzička natjecanja uvedoše u doba P i n d a r a. U samom tajnom obredu misterija zacijelo je važna zadaća zapala muziku. Tu su bili zaposleni kao reproduktivni umjetnici spomenuti Eumolpidi, potomci E u m o l p o s a. Prigodom mimičkih prikazivanja starih mita (to je bio i glavni predmet svečanosti) sviralo se sigurno. Atenjani slavili su svake godine krajem srpnja panatenaje. Svake treće godine bile su velike panatenaje. Bilo je tu svečanih ophoda, u kojima se nosio peplos, ogrtač kipa Atene, u koji su atenske djevojke utkale bojeve titana, bilo je piriha, plesnih vježbi s oružjem, u kojima su sudjelovali dječaci, mladići i muževi posebice. Rapsodi su bar od vremena P i z i s t r a t o v i ć a (6. stoljeće) dolazili natjecati se u kitarodiji, aulodiji, kitaristici i auletici, a nagrađivanje se pobjednika novcem i vijencima vršilo bar od vremena Periklova (445.). Osim toga slavili su i svetkovine žrtve, berbe, trgatve i razne druge prigode, u kojima se ozvanjale razne stare narodne popijevke.

Osim ovih još mnoge druge lokalne svetkovine davale su izdašno prilike za razvitak muzičke kulture.

Muzika je starim Grcima — po izjavama P l a t o n a i A r i s t o t e l a — bila ne samo potrebom dobroga uzgoja i obrazovanosti, već je služila i tome, da se sačuva i promiče zdrav državni život. Na toj zasadi izgradiše grčki filozofi čitavu etičku teoriju muzike; ispitivali su snošaj zvuka i ritma prema čovječjem životu i pridijelili svakom melodijskom i ritmijskom pokretanju primjereni pokret duševni. Učinak muzike na čovjeka mogao je — po njihovu razlaganju biti trovrsni: muzika može u slušaoca uzbuditi

volju za djelatnošću, ona može takovu volju i ukloniti, ona može napokon svu voljnu snagu uništiti (dionizijska ekstaza). Zbog toga je razumljivo, da je muzika bila važnim predmetom obučavanja mladeži; a lako je razumjeti i važnost, koju su joj pripisivali liječnici staroga vijeka.

IV. Muzičke forme.

Najstariji oblici pjesništva i muzike grčke bile su himne, pjevane uz pratnju kitare na čast Apolonu. O njima pričaju priče i miti. Povjesnih podataka imade tek iz 9. i 8. stoljeća pr. Kr. iz doba, iz kojega nam dopadoše pjesmotvori Homera i Hezioda. U Homera nalaze se obavijesti o muziciranju još starijega doba trojanskog rata. Kakova je to bila muzika, važnost udaranja u kitaru, kojim su pratili pjevanje himni i epskih pjesama, može se iz navoda Homerovih tek naslućivati. Da su pjevači pjevali a da nijesu deklamovali, razbira se iz činjenice, da je tek Arhiloh (oko 650.) iznio deklamaciju stihova, pa da je tom novotarijom polučio vanredan dojam. No isto je tako razumljivo, da veliki dijelovi epskih pjesama nijesu bili izrađeni u posebne muzičke forme, jer takove forme pretpostavljaju dobu dugotrajnog umjetničkog razvijanja, a toga još nije bilo. Bile su dakle kratke melodije, po kojima se stih za stihom jednolično pjevao; moguće je početak i završetak pjevanja bio bogatije izrađen melodijski, a u nizanju stihova osnovna melodija mijenjala se tek neznatno prema potrebi naglašivanja u tekstu. Taj način recitovanja — rekli bismo mi »junačkih pjesmi« — živi još i danas u našem narodu u guslarevu predavanju, a historijski je dokazan u starofrancuskom pjesništvu u početku 13. stolj., pa u mnogoglasnom pjevanju frotola i strambota u 15. stoljeću. Već je Kuba upozorio u svom predavanju u Beču na internacijonalnom muzičkom kongresu prije desetak godina na važnost pojave guslara za tumačenje tih nejasnih pojava grčke muzičke kulture. Osim ovih pjesama epskih za doba Homera i Hezioda bila je živa u to doba, a i davno prije toga pučka popijevka (analogno našim ženskim pjesmama), bilo je popijevaka u slavu bogova, raznovrsnih radničkih pjesama kod sijanja, kosidbe, meljave, veslanja, tkanja i t. d., kojima je svrha bila da jednoličnom radu daju sređenost ritmijsku i time ožive rad i podržavaju budni interes skupnoga rada. Tužaljke (ailina) sastojale se iz samih jednako otegnutih zvukova, veselice (péani) izvijale se u živom gibanju tonova raznovrsnoga trajanja.

No rano se u Grka razvila i forma kompozicije od nekoliko dijelova, koju su nazivali »nomos« (zakon? stavak?) U Plutarhovoj skici za povijest grčke muzike (iz 1.—2. stolj. pos. Kr.) nalazimo imena prvih kompozitora »nomosa«. To su u području kitarodijskog »nomosa« Terpander, a u području aulodijskog nomosa Olimpos. Živjeli su oba u isto vrijeme, naime u prvoj polovini 7. stolj. Kompozicije Olimposa bile su dijelom čisto instrumentalne, dijelom se svirka na aulosu izmijenjivala s pjevanjem. Kompozicije Terpandera bile su popijevke uz udaranje u kitaru.

Olimpos je komponirao primjerice: mnogoglavi nomos u čast Apolonu, nomos u čast Ateni, Aresu i t. d.

Terpanderovi su nomosi beocijski, eolski, trohejski, četverostruki, ortijski i t. d.

Malo iza njih živjeli su drugi kompozitori nomosa: Klonas, Polimnestos, Krates, Ardalos, Mimnermos i Sakadas, kojega sam spomenuo već kao pobjednika u pitijskim igrama.

Nomos je redovno bio peterodjelna oblika. Prvi dio, zvan arha, bio je svečani uvod, isto tako svečani dio bio je i završetak, epilog. Po svoj se prilici nomos razvio iz predavanja rapsoda, koji su običavali na početku i završetku svojega predavanja ispjevati po jednu himnu bogovima.

Novu vrstu muzičku valja tražiti kasnije u tvorbama liričara: Arhiloha, Alkmana i lezbijskih meličara.

Arhilohos je u svojim rugalicama uveo brzi tempo predavanja, približio se time gotovo govoru. On je izumio i cifrasto ukrašivanje pjevanjâ kitaranjem, jer je prije njega pjevač udarao u kitaru samo tonove svojega napjeva.

Alkman i Tizias, kojega su zvali i Stesihoros pjevali su nove pjesme za korske plesove.

Nove forme pjevanja izmisliše melijski liričari, pjesnici i pjesnikinje ljubavi i životne radosti: Alkej iz Mitilene, Safo, Erina, Mirtis i druge pjesnikinje, Anakreon iz Teosa (po kojemu se zove cijela skupina anakreontski pjesnici) i Ibikos iz Regija. Ovo pjevanje u kratkim, jedrim strofama bujalo je u 6. stoljeću.

Iz te se škole razvila kasnije najviša vrsta lirskog pjesništva, dorska korska lirika s umjetničkim velikim shemama strofa. Najvažniji reprezentant ovoga nastojanja je Pindar (rođ. 522. u Tebama, umro 448. u Argosu), koji je bio učenik lezbijske pjesnikinje Mirtis. Uz Pindara istakoše se Simonides iz Keosa, Bakhilides iz Keosa i Timokreon s Rodosa. Najznatniji oblik korske lirike bilo je epinikion, hvalospjev na čast pobjednicima u nacionalnim igrama. Ove velike pjesmotvorine pjevali su prigodom završne pobjedničke svečanosti. Pjesnici ih stvoriše već prije, a sitne lične odnose tek su u zadnji čas uvrštavali u njih. Bitna je razdioba Pindarove strofe trodjelna: strofa, antistrofa i epoda. Svaki se dio sastojao iz čitavog niza stihova zamršene ritmike.

Dok su sve ove vrsti epskog i lirskog pjesništva pjevali uz udaranje u kitaru, dotle se neodvisno od toga u obredu dionizijskom počelo upotrebljavati svirka na aulosu za pratnju pjevanju. Aulos taj »orgijastički« instrumenat već se i zbog zvučnosti svoje laglje prilagodio pjevanju velikog broja pjevača od kitare, koje su zvukovi trzane žice ubrzo zamnijevali. Ditirambe, korske plesove u dijonizijskom obredu, komponirao je pjesnik i pjevač Arion, na dvoru Periandera u Korintu oko g. 600. (na pol mitska ličnost) i to za zbor od 50 pjevača i jednoga svirača na aulosu, kor bi plesao oko Dionizovog žrtvenika. Priča se, da je bio ditiramba već u doba Arhilohovo. Veliku cijenu stekoše ditirambi, kada ih nastojanjem Lasosa od Hermiona, god. 508. uvedoše u Ateni među muzička natjecanja. Zna se i za ime prvog pobjednika u tim natjecanjima; bio je to Hipodikos s Halkide. Ditirambe su komponirali i Simonides, Pindar i Bakhilides. Kod izvođenja ditiramba za dionizijskih obreda rano su počeli pjevači preodijevati u satire. A kada su dali pjesnici priliku zborovođi ditiramba, da sam recitira, postepeno se razvila iz njega drama. G. 536. Thespis je u Ateni uveo prvi put glumca u ditirambi. Već je 533. uveo Pizistrat

tragičko natjecanje prigodom gradskih dionizijskih igara. Od 508. namirivali su se troškovi za izvedbu drama oporezovanjem imućnih obitelji. Kao prvi pjesnici tragedija uz Thespisa istakoše se Hoirilos, Pratinas, Frinihos i klasici Eshilos, Sofokles i Euripides. Znatni su im sljedbenici Jon i Agaton. Prvi pjesnik komedije nije Atenjanin već Sirakužanin Epiharmos, iza njega se istakao u Ateni Hionides, i klasični reprezentant komedije Aristofanes, iza njega bili su uvažavani još Kratinas i Ferekrates. U tragičkim natjecanjima za velikih gradskih dionizijskih svečanosti u Ateni svaki se pjesnik natjecao ciklusom od tri suvisle tragedije (trilogijom) i jednom manje suvislom »satirskom igrom«. Postepeno se veza između pojedinih tragedija razriješila.

Muzika je u izvedbama tragedija, komedija i satirskih igara imala znatan udio: pjevali su sve korove (u tragedijama i satirskim igrama bilo je 12—15, a u komediji do 24 korista), pjevao se velik dio monologa

J. Bužan: Na paši.

i dijaloga osobito u doba iza Sofokla. Kor je stajao u središtu pozornice, pa je tu pjevao i plesao, u posebnom prostoru — zvanom orhestra — smjestili se instrumentisti, koji su svirali, dok je kor pjevao. Korifej, koji je upravljao recitiranjem, orhestikom i instrumentalnom pratnjom, stajao je na šupljem podiju i označivao ritam bučnim tapšanjem noge, koja je bila obuvena teškim željezom okovanim džonom.

Bila su dva načina izvođenja: recitovanje i pjevanje. Recitiranjem su se služili kod predavanja epskih pjesama, u drami za dijalog; ono je u glavnom bilo nalik seccorecitativu u operi ili možda još bliže pjevanju naših guslara uz gusle. Melodija se nije mnogo pregibala, ritmika i metrika prilagođivala se trajanju slogova, retorskom akcentu i sintaktičkoj razdiobi rečenica: bila je to sredina između pjevanja i govorenja. Pravi napjev imale su lirske pjesmice i korovi u drami. I taj je napjev bio silabijski i on je bio po svom metrijskom i ritmijskom ustrojstvu ovisan o jeziku, o građi stihova, no u njemu je bila veća sloboda u pokretanju tonova i u modulaciji. Stare tradicijom posvećene »nomose« znali su dobro upotrebiti pisci tra-

gedijà kod napjeve svojih korova. Možda je u tom i bio sav njihov kompozitorski rad.

V. Muzički spomenici.

Iz svih vijesti, u kojima ostade spomen o živoj muzičkoj kulturi Grka, malo se može kazati o muzičkoj sadržini te bogate kulture. Ono nekoliko spomenika praktične muzike u Grka, što se sačuvaše vijekovima, tek su odlomci, koji svjedoče o sasvim drugoj muzičkoj kulturi od naše, svjedoče i o tom, da je muzika ostala u sklopu svih muzičkih disciplina (pjesništvo i ples) bitno vezana. Do danas se sačuvalo samo šest spomenika.

Najstarija je melodija prvih osmero stihova prve pitijske ode Pindarove (5. stolj. pr. Kr.). Našao je A t a n a z i j e K i r c h e r navodno u knjižnici samostana sv. Spasitelja kraj Mesine, pa je pročitao i objelodanio u svojem omašnom djelu Musurgia universalis u Rimu 1650. Vjerodostojnost ovog ulomka poriču učenjaci; original se ne može naći. Najranije iz 2. vijeka po Kr. tri su himne Mesomedesa božanstvima Kaliopi, Apolonu i Nemezi. Objelodanio ih V i n c e n z o G a l i l e i u svojem Dialogo della musica antica e moderna u Firenci 1581. prema kopiji starog rukopisa koji se nalazio u knjižnici kardinala A n g i o l a u Rimu, no on ih nije znao gonetati. Ima još mala tužaljka zbog smrti nekog Seikilosa; nađena je uklesana na kamenitom stupu, što su ga god. 1883. iskopali u Tralesu u Maloj Aziji i dvije gotovo potpuno sačuvane himne iz drugog stoljeća pr. Kr., što su ih našli godine 1892. u riznici Delfiskoj. Iste godine otkriše i ulomak prvog stasemona iz Euripidova »Oresta« i to je zasada jedini primjerak literature pjevane grčke tragedije. Spomenem li još nekoliko malih instrumentalnih vježbi, nabrojio sam sve dosada poznate spomenike grčke muzike.

VI. Razvitak muzičke reprodukcije.

Stari Grci pjevali su jednoglasno, najviše što možemo razabrati iz vijesti njihovih historičara je to, da su pjevali unisono u sitnoj i krupnoj oktavi (ženski i muški glasovi). Harmonije i višeglasja u našem smislu ili istodobno zvučanje raznih dionica, koje se melodijski neodvisno pregibaju, ostalo je njima nepoznato. Oko toga pitanja, da li su Grci znali višeglasje, bilo je mnogo rasprava, no pojam harmonije u Grka je bio sasvim drugi nego kod nas. Kod Grka je harmonija redala snošajeve tonova u melodiji, koji su slijedili jedan za drugim. Pratnja pjevanja ili zajednička svirka mnogih instrumenata mogla je također biti prema tome jednoglasna ili podvostručena u oktavi. Pa i sama svirka instrumentalna po svojem ustrojstvu nije mogla biti različita od pjevanja.

Iza najvećega cvata grčke muzike na skretu iz 4. u 3. vijek prije Krista počela se starinom utvrđena jednostavna melodijska linija prekaljivati ukrasima. pretrpavati virtuoznim finesama. Instrumentalna svirka postigla je sve veći zamašaj, kitaraši i auleti skitali se zajedno s tragedima i lakrdijašima krajinom i pomagali su kidanje stare tradicije. Ne smije se govoriti pri tom o propadanju grčke muzike. Jer ako je štošta starinom ovjenčano izmicalo pred novim nastojanjima, nije zato muzika kao umjetnost morala postradati. Isticanje instrumentalne svirke i umnažanje izražajnih sredstava u zadnjim stoljećima pr. K. ne smije se danas uzimati kao dokaz dekadanse; možda je to bilo sredstvom, da se muzika oslobodi tijesnih spona, koje su je uz ostale muzičke umjetnosti vezivale. Pri tom se dakako rasklimale i veze, kojima je muzika bila vezana u tijesni snošaj s religijskim kultom, s građanskim i državnim životom, prema uzgajanju i obučavanju mladeži.

U tom stanju posvemašnje stilske mijene, recimo propadanju, prenesoše grčku muzičku kulturu u Rim. Tu se ona podvrgnula hirovima mode carskih miljenika. Izgubila je etičku svoju moć, što su joj je priznavali stari filozofi. Ma da je u Rimu muzika služila i najnižim ciljevima, ne može se odlučiti, da li je i u koliko je muzika kao umjetnost nazadovala. Tu je muzičku kulturu virtuoznoga sjaja, što se prodavala za skupe novce raskalašenim mogućnicima svjetske metropole nadglasalo za kratko doba asketsko jednostavno pjevanje onih, koji se isprva skrivahu u podzemlju, da u katakombama pjevaju slavu Boga čovjeka i naviještaju ljubav prema bližnjemu.

IZ ŽIVOTA KUCKARA KUĆNOGA.

(Arobium pertinax L. i An. domesticum Frurc l).

O.

Jeste li čuli štogod o neuzvanu gostu, koji se ušuljao u vašu kuću i koji se iz zahvalnosti, što ga podnosite u svojoj blizini, bavi rušenjem — vašega doma? Pa da je to sve! Briga njega za vašu udobnost i mir! Ne da vam spavati, a ne vidite ga, premda ga svuda tražite. Ne mari on za propise o smetanju noćnoga i kućnoga mira, kao da zna, da ga ne možete prijaviti policiji, a bome još manje otkazati mu stan i tužiti ga stanarinskom uredu, da ga silom baci iz vašega stana. Često nagoni čovjeku strah u kosti, ako je ušao u praznovjernikov stan. — No, on, jadnik, o svemu tome ništa ni ne sluti. I njime ravnaju vječni i nepromjenljivi zakoni prirode, pa kuda će i što će, nego da im se pokorava. Ne može ni on drukčije, nego da se brine za sebe i svoje potomstvo. Pa dok vas prožima strah, dok vi ne možete mirno spavati, dok vi očajavate, on živi punim životom: slavi svatove, gosti se, rađa potomstvo. a to sve u vašoj najbližoj blizini, a da o tome ni ne slutite.

Nije to nikakva neman, jer je dug do 5 mm. Zovu ga k u c k a r, d r v o t o č, d r v o t o č a c, s v r d l a r, b u r g i j a š, pa već ta imena govore, da je zanatlija drvene struke. Pripadnik je velike, silne i šarene vojske, koja je osvojila cijelu suhu zemlju, vojske k u k a c a ili i n s e k a t a. Tijelo je zaodio tvrdim oklopom, a leđa, gdje mu je najslabija strana, pokrio je korastim pokrivalima i time se stavio u četu t v r d o k r i l a c a ili k o l e o p t e r a. To mu je eto rod i pleme!

A što da kažem o njegovu životu i djelima? Pradjedovi mu se rodiše u šumi, gdje morahu teškom mukom da traže slabunjava stabla i grane, pa da u njih stave jaja, iz kojih će izaći potomstvo; još i danas ima kuckara, koji se ne odrekoše načina života svojih

djedova i koji ostadoše vjerni starim običajima. No jedan dio potomstva prenio je čovjek nehotice drvetom, u kojem su živjeli, u svoje zgrade i namještaj, pa zašto da on seli natrag u šumu, kada može ovako da provodi udobniji i gospodskiji život? Pa takvo bi selenje bilo većinom i nemoguće. Čemu dakle stavljati život na kocku, kada ne zna, hoće li stići cilju? I lijepo ostade i nastavi život u blizini čovjeka. A čovjek mu ne bi to nerado dopustio, jer ako napokon trpi u stanu krvopije, pljačkaše i dosadnike kao stjenicu, uš, žohare, muhe i t. d., zašto ne bi to isto dopustio i jadnom zalutalom beskućniku, kuckaru? Jadan li je taj gospodski život! Pravi je to tamničarski život, kako ćemo kasnije vidjeti, a i ono malo, što dišu u slobodi, vječita je strepnja i strah za život. Kuckar je tvrdoglavi kukavac, da mu je teško naći premca; pri najmanjem doticaju ili štropotu privuče noge i ticala uz tijelo i ne će da se makne: čovjek bi mislio, da je mrtav. To napokon čine i mnogi drugi kukci, ali kuckar ih daleko u tome nadmašuje. Dok drugi, ako ih mučite, nastoje da umaknu, kuckar ostaje nepomičan, pa mu možete noge i ticala potrgati, a

M. Vanka: Portret gospođe.

da se ni ne makne. Ali je zato pravi junačina u drvetu: tu je njegovo carstvo, odatle on zadaje strah praznovjernu čovjeku. No ne misli on tako zlo! On se upre čvrsto nogama i udara glavom u drvo svoga hodnika; udara kratko, odmjereno i jasno, ne bi li ga njegova drugarica, koju on tako zove, čula. A ona mu odnekuda odgovara istim znakom. To se dozivanje čuje u tišini naročito noću, a nalìči udaranju džepnoga sata. Praznovjerni narod smatra to nevidljivo, tajnovito i zagonetno kucanje znakom, da će netko u kući naskoro umrijeti!

U stvari, ipak imamo razloga, da budemo u strahu i brizi, kad čujemo kucanje kuckarevo, ne možda stoga, što bi bio glasnik smrti, već iz posve drugoga opravdanoga razloga. Kuckar naime proživi najveći dio svoga života kao l i č i n k a (»crv«) u tamnici, na koju ga priroda osudila — u unutrašnjosti drveta. Kada se drvo izradi i posiječe, ostanu ličinke u njemu i tim istim drvetom, kada se preradi u grede, mosnice, daske, letve, parkete, pokućstvo, statue i t. d., dođe u ljudske stanove. Hrani se drvetom, no dobro pazi, da ne dođe na površinu. Tek kada se pretvori

u potpunog kukca, napravi malenu, okruglu rupu, kroz koju izleti napolje. Tu istu rupu upotrebljavaju i drugi potpuno razvijeni kuckari za izletanje, a to znači, da jedna rupa nikako nije znakom, da je u drvetu samo jedan kukac. Što se više vidi rupa, to je drvo naseljenije. Istim se rupama vraćaju ženke u drvo, da u njemu snesu svoja jaja; mlade se ličinke, koje se iz njih razviju, dadu odmah na posao. One buše u unutrašnjosti većinom paralelne hodnike, koji su međusobno povezani i napunjaju unutrašnjost sitnom drvenom piljevinom, koju nazivamo crvotočinom. Tu crvotočinu isturuju ličinke napolje, a to je nesumnjivi znak, da u drvetu živi cio svijet. Vidi li se na drvetu mnogo rupica, tada možemo biti gotovo sigurni, da je sva unutrašnjost izbušena, rasitnjena, i da se drvo drži samo stranama. A sada je pojmljivo, da se takovo drvo napokon i slabim pritiskom prekine i sruši. Već se ovakovo rušenje dogodilo bezbroj puta, a da na drvetu nije bilo ni traga trulosti, ali je zato iznutra bilo izjedeno i naprosto u prašinu pretvoreno. Eto, zato je kucanje u drvetu razlogom opravdanu strahu. Nevolja je i time veća, što ženke mogu da snesu jaja i na površinu posve čtava drveta; ličinke će se u nj ubušiti i početi svoj razorni rad.

Možemo li se kako riješiti toga neugodnoga sustanara? Valja naglasiti, da je najbolje, ako mu se spriječi ulaz u drvo i građu. Ako se već uvukao u unutrašnjost, onda je tamanjenje vrlo teško, a pod izvjesnim prilikama i bezuspješno. Ulaženje u drvo sprečava se time, što se građevni materijal oliči katranom, karbolineumom, otrovnim rastvorima kao: modrom galicom, klornim cinkom, arseniačnim natronom i t. d. Nalazi li se već u pokućstvu, preporučava se uštrcavanje ili ličenje benzinom, uzavrelim terpentinom ili pomenutim otrovnim rastvorima. Ako je pokućstvo vrlo skupocjeno ili ima umjetničku vrijednost, najbolje je tamaniti kuckara parama sumporougljika, cijanovodikom i klorpikrinom; uništavanje tim plinovima obavlja se u naročito udešenim limenim velikim ormarima, u koje se smjeste pojedini dijelovi pokućstva i ormar zatvori poklopcem.

A sada vam, mladi prijatelji, stavljam zadatak, da ga riješite: Nedavno se moglo čitati u jednom listu, da kuckar voli žir. Stoga da valja staviti u pokućstvo, u kojem ima kuckara, desetak komada svježega žira u tanjur ili na staklenu ploču, pa da će kuckari ući u žir, a onda ih je lako uništiti. Budući da je ovo vrlo jednostavno i jeftino sredstvo u stručnjačkim krugovima posve nepoznato i neoprobano, pokušajte vi, koji ste sretni, da vam se kuckar uvukao u pokućstvo tim sredstvom, a uspjeh javite »Omladini«!

NJEGOVANJE SOBNOG BILJA

S. P.

Živo bilje i cvijeće u cvjetnim loncima valjano njegovano i ukusno smješteno, odsijeva i u manje lijepu stanu posebnim čarom živosti i svježine. Uz ponosne palme i fikuse, dracene, juke, kaktuse, i drugo egzotično bilje, mile su nam i oplemenjene vrsti domaćeg našeg bilja i cvijeća: ciklame, potočnice, tratinčice, ljubice, hijacinte, narcise, tulipani, da i ne spominjemo cinerarije, maćuhice, fuksije, krizanteme, begonije pelargonije i mnogo drugo cvijeće, što u najbogatijem obilju varijacija boje i oblika ukrasuje stanove i bogataša i siromaha.

Sobno cvijeće i bilje međutim treba i valjano njegovati, jer ono je samo onda lijepo, kad je posve zdrava izgleda. Ono bilje i cvijeće, koje je, bez valjane njege, zahirilo, zakržljalo, doimlje nas se tužno, i bolje da ga u sobi i nema.

Za valjano njegovanje sobnog bilja nije dosta samo dobra volja, već treba o uvjetima života toga bilja nešto i znati. Pokušat ćemo, da o tome ukratko nešto kažemo.

Kao što i sve ono bilje, koje u slobodnoj prirodi živi i raste, tako i naše sobno bilje treba u prvom redu dovoljno zraka, svijetla, vode i topline. Ne ima li svega toga u dovoljnoj mjeri, ne će nam ni sobno bilje uspijevati, a evo zašto: Zrak i biljkama treba u prvom redu za disanje, baš kao i nama ljudima i životinjama. Biljke doduše nemaju posebnih ustroja za disanje, pluća, ali one za to dišu zrak čitavom površinom sviju svojih ustroja. Najživlje dišu cvjetovi, pa onda lišće, no i stabljike dišu, a isto tako i korijenje. Za to i mora da bude zemlja uvijek dovoljno rahla, jer u odviše teškoj i zbitoj zemlji ne može do korijenja doprijeti dovoljno zraka, pa je spriječeno disanje korijena.

No i biljka iz zraka prima i jedan vrlo važan dio svoje hrane. Ne može doduše niti biljka da živi od samog zraka, ali kad ne bi u zraku bilo plinovite ugljične kiseline, koju biljka sa zrakom upija kao upravo najvažniju svoju hranu, ništa joj ne bi vrijedilo niti najveće obilje onih hraniva, koja biljka (kao što je svima dobro poznato), korijenjem iz zemlje upija. Malo je te ugljične kiseline u zraku (oko 3—5 litara na 10.000 litara zraka.) Da je ima u zraku više, škodila bi ona nama i životinjama. Ova mala količina ne škodi nam, a biljkama je od neizmjerne koristi. Biljke naime od te ugljične kiseline iz zraka te od vode, koju korijenjem upijaju iz zemlje, stvaraju najvredniju svoju sastavinu, škrob, od kojeg biljke velikim dijelom i sastoje.

Ovo stvaranje škroba vrši se u lišću i ostalim zelenim dijelovima biljke i to samo onda, kad na te zelene dijelove dopire dovoljno svijetla. U mraku, dakle i u noći ne stvara se u biljci škrob. Eto, zašto je biljci prijeko potrebno i svijetlo!

No ne hrani se biljka samo iz zraka. Ona korijenjem upija razna hraniva i iz zemlje. Ali sva ta hraniva može biljka, da tako kažemo, probaviti samo onda, kad već ima u sebi škroba. Hraniva iz zemlje spajaju se u biljci sa škrobom u razne njene sastojine, među kojima nam je kao najvažnija poznata bjelančevina. Bjelančevina i slične biljne sastojine stvaraju se u biljci ne samo danju, nego i noću, dakle i u tmini.

Treba da spomenemo još i to, da biljke upijaju zrak kroz sićušne rupice, puči. One su tako sićušne, da ih samo jakim sitnozorom (mikroskopom) možemo vidjeti, a na lišću ih ima upravo neizmjerna množina. Ove puči mogu se koječim, kao na pr. prašinom, zače-

piti, a upijanje zraka je time poremećeno ili možda i spriječeno. Treba dakle i sobne biljke češće oprezno oprašiti ili još bolje vodom oprati, što se najbolje dade učiniti tako, da se biljke vodom štrcaju pomoću kakove sprave, koja vodu raspršti u kapljice poput najsitnije kiše. Listove fikusa, palmi i sličnog bilja možemo upravo oprati pomoću fine spužvice ili meke vunene krpice, koja se mora u čistoj vodi valjano izapirati, pa nipošto ne smije da bude ni najmanje masna, niti bilo od čega prljava.

Poznato je, da ne valja cvijeće držati u spavaćim sobama noću. Nije to samo zbog prejakog mirisa, već je tomu i drugi, važniji razlog. Noću bilje ne samo da ne troši ugličnu kiselinu iz zraka, nego je upravo umnaža u zraku. Bilje i danju i noću diše, pri čemu troši — kao što i mi i životinje — kisik iz zraka. Valja međutim znati, da biline ipak ne dišu tako žestoko kao životinje. — No danju biljke troše i ugličnu kiselinu iz zraka. Ugljična kiselina sastoji od ugljika i kisika. Iz nje biljke potroše za stvaranje škroba samo ugljik, a kisik izdišu natrag u zrak. Noću naprotiv biljke ne mogu upotrebiti ugljičnu kiselinu, već samo kisik iz zraka. I ovim disanjem stvara se, spajanjem udisanog kisika i onog ugljika, što ga ima u svim bilj-

J. Bužan: Zarada.

nim čestima, ugljična kiselina, koju biljka izdiše u zrak. Za to u zatvorenim prostorijama, gdje ima mnogo biljki, na osvitku dana imade uviiek više ugljične kiseline, a manje kisika, nego li na svršetku dana. Budući da nama ugljična kiselina škodi, ne preporuča se držati sobno bilje i cvijeće u spavaćim soboma.

Već smo napomenuli, da je biljkama prijeko potrebno i s v i j e t l o. Mnoge vrsti sobnog bilja, naročito onog, koje cvate živo obojenim cvijećem, slabo ili nikako uspijeva, ako se nalazi uz prozore prema sjeveru, gdje ga izravno sunčano svijetlo nikad ne osvjetljuje. Ovakovo sobno bilje i cvijeće moramo za lijepih, mirnih sunčanih dana iznijeti na dvorište, vrt ili barem na balkon odnosno prozor druge koje sobe, gdje će ga ma i kroz par sati milovati blagi sunčani traci.

Sve naše sobno bilje, osim onog, koje brojimo u bližu rodbinu bršljana i mahovina, treba manje ili više sunčanog svijetla. Bršljan i mahovine i ne podnose odviše sunčanog svijetla, pa najbolje uspijevaju uz prozore k sjeveru okrenute. Sobno bilje, osobito ono, koje kod nas ne cvate ili tek neznatne cvjetove razvija, ne podnosi jarkog sunčanog svijetla, jer ono se i u naravnom svome prebivalištu, u slobodnoj pri-

rodi, zaklanja u laku sjenu visokog drveća. Među takovo sobno bilje brojimo nekoje palmašice, dracene, fikuse i drugo razno bilje, koje radi samog lišća gojimo. Ono će uspijevati i uz prozore okrenute k istoku ili zapadu, gdje je suncu samo kroz nekoliko sati izloženo.

Jednogodišnje sobno cvijeće, kao i ono sobno bilje, koje svake godine obilno cvate, treba obilje sunčanog svijetla. Ono najbolje uspijeva uz prozore, okrenete k jugu, pa ga treba što više izlagati izravnom sunčanom osvjetljenju. Pri tome neka su lonci omotani papirom ili obloženi vlažnom mahovinom, da se od sunca odviše ne ogrijevaju, što bi moglo nepovoljno djelovati na korijenje, a i zemlja se odviše isušuje. S istoga razloga neka se cvjetni lonci ne izlažu niti odviše jakoj promaji.

Potrebitu toplinu dobiva bilje sunčanim zrakama. Sobno bilje dobiva osim toga nužnu toplinu i iz same topline sobnog zraka. Neka je stoga toplota sobnog zraka oko 15—18°C. Bilje nam doduše ne će stradati niti u znatno nižoj toploti, no trajno ipak ne bi mu prijala odviše niska toplota. — Bilje, koje zahtijeva još višu sobnu toplotu, gojit ćemo samo onda i u onim prostorijama, gdje takovu toplotu možemo stalno podržavati.

Voda je svemu bilju bezuvjetno potrebita. Bez dovoljno vode bilje omlohavi, a u potpunom pomanjkanju vode ubrzo se i sasuši. Ne ima li u zemlji dovoljno vode, ne može ni korijenje bilja da iz zemlje crpi hraniva. Biljke naime iz zemlje upijaju samo ona hraniva, koja se mogu u vodi rastopiti.

Sobno cvijeće obskrbljujemo vodom na taj način, da mu zemlju vodom zalijevamo ili pak da i same biljke spomenutim već načinom vodom poprskamo. Za zalijevanje i polijevanje sobnog bilja najbolja je voda kišnica ili tekućica. Imamo li samo zdenčanicu ili vodovodnu vodu, tad ćemo barem kroz nekoliko sati ostaviti u otvorenoj kakovoj posudi, da se ustoji, pa tek onda upotrijebiti za zalijevanje.

Tlo ili zemlja treba da u sebi sadrži dovoljno biljnih hraniva. Najbolje da je zemlja za sobno bilje sastavljena od ilovače, crnice i pijeska. Ilovača sadržaje u sebi kalijskih i vapnenih hraniva, crnica (koja nije druge već istrula bilinska i životinjska tvar) svojom rastvorbom proizvodi dušična i fosforna hraniva, a uza to i povisuje toplotu zemlje. Primjesa pijeska čini zemlju rahlijom, uslijed čega prodire dovoljno zraka do korijenja, a i do crničnih čestica, koje se onda brže rastvaraju.

Ovakovo tlo za sobno bilje ne ćemo uvijek moći gotovo naći, pa si ga možemo sami miješanjem napraviti. — Razne vrsti sobnog bilja zahtijevaju različite smjese tla. Predaleko bi nas odvelo, da za sada o tome potanje govorimo.

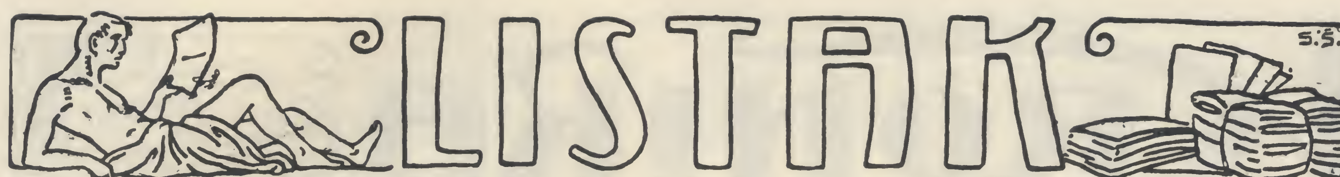
Svaki cvjetni lonac ili uopće posuda, u kojoj gojimo sobno cvijeće, mora imati na dnu po koju rupicu. Prije nego u lonce mećemo zemlju metnut ćemo nad spomenute rupice nekoliko kamenčića, krhotina stakla ili porcelana, još bolje nekoliko komadića drvenog ugljena, da spriječimo začepljenje rupica zemljom.

Spomenemo li još, da zemlja mora sadržavati dovoljno biljnih hraniva, tad ćemo lako razumjeti, zašto će i sobnom našem bilju očito koristiti, ako mu zemlju barem dva do triput tijekom ljeta zalijevamo sa razrijeđenom gnojnicom.

Tko hoće da s uspjehom goji razno sobno bilje, treba da barem ovoliko znade o uvjetima života i napretka njegova.

Od zgode do zgode progovorit ćemo i pobliže o njezi pojedinih vrsti sobnog bilja.

Organizacija đačkih izleta na Plitvička Jezera. Odjeljenje za prosvjetu i vjere pokrajinske uprave za Hrvatsku i Slavoniju u Zagrebu naredilo mi je svojim dopisom od 12. siječnja o. g., da iznesem konkretne zahtjeve za ono, što bi imale pojedine škole i pojedinci učenici plaćati za sve ono, što sam stavio u izgled u svome podnesku od 6. VIII. 1922., ako mi se povjeri organizacija školskih izleta na Plitvička Jezera.

Budući da je to pitanje za naše đaštvo od općega interesa, nakanio sam našoj mladeži ovdje iznijeti razloge, koji su me potakli, da uopće mislim o organizaciji tih izleta u većem stilu.

Onamo su polazili već prošle godine mali i veliki, ženski i muški naši učenici, a i nastavnici — pojedinačno i u skupinama od pučkih škola do sveučilišta i boravili kraće ili dulje vrijeme u mome Đačkom Domu. Interes a prema tome i prepiska, (odgovaranje na razne upite) bio je takav velik, da je već za to trebalo urediti cijelu poslovnicu, a to je već zahtijevalo velikih žrtava.

Samo dakle stvaranje preduvjeta za dolazak i boravak prijavljenih putnika već je u vezi s velikim troškovima, da se i ne govori o onim slučajevima, gdje su te sve pripreme bile bezuspješne, jer najavljeni izletnici jednostavno nijesu došli. Ti su dakle bili upravo na štetu za Đački Dom.

Pojedini izletnici ili poradi siromaštva ili opet poradi pogodnosti, koje imadu kao članovi stanovitih društava, plaćaju vrlo malo, što opet uvelike tereti Đački Dom.

Obavezno mogu se pružati pogodnosti boravku u Đačkom Domu pojedinim školama ili zavodima, a tih se spomenuto naređenje i tiče. Takova su bila dva izleta prošle godine: jedan iz Pakraca s učenicima učiteljske škole, a drugi iz Petrovaradina s učenicima više pučke škole.

Da Đački Dom ne samo ne strada, već i da može napredovati i stajati uvijek na službu školskoj mladeži, treba na neki način riješiti i pitanje opskrbe za one prve skupine, kod kojih Dom doista trpi štete.

Trebalo bi da država pritekne u pomoć novčanom potporom, da se Djački Dom na Plitvičkim Jezerima potpuno i do kraja izradi, da se nabavi uređaj, pokućstvo i sve ostalo, što je potrebno za vođenje tako velikoga gospodarstva. Osim toga treba novčana potreba godišnje prema prilikama za opskrbu i podvorbu siromašnih izletnika, pa za sportaške uređaje i sprave. Sjećam se ovdje takova izletišta u Mansdorfu kod Leipciga (u vrtu Schwarzenbergova spomenika), gdje su postavljene mnogobrojne sprave za sve poznate igre, zabave i omladinsku razbibrigu i to ne samo za ručne vježbe, već je i za sve druge športove i vježbe.

Prema svemu istaknutome imale bi pojedine škole dotično učenici da plaćaju u Đačkom Domu na Plitvičkim Jezerima za sve ono, što mi se može dati, 25 posto manje, nego su mjesne dnevne cijene u tamošnjem hotelu. Te se cijene oblasno određuju prema tržnim cijenama od vremena do vremena. Radi nestalnosti valute kao i radi nestalnosti tržnih cijena živežnih namirnica ne može se čovjek unaprijed na stalne cijene ili konkretne zahtjeve obvezati.

Pri tome se ne smije zaboraviti, da manja djeca trebaju više paske, brige i pouke, a veća djeca imaju opet veće potrebe i zahtjeve. Djevojčice trebaju više nježnosti, obzira, osjećaja i razumijevanja nego dječaci.

Prema svemu tome jasno se vidi, da Đački Dom na Plitvičkim Jezerima mora biti zbiljni mladenački h r a m z n a n j a i r a z u m i j e v a n j a, koji se ne smije i ne može zamjenjivati s kakvim običnim putničkim prenoćištem, krčmom ili hotelom, gdje omladina može biti svaki čas izvrgnuta najopasnijim prilikama i neprilikama u higijenskom i moralnom pogledu.

Đački Dom je taj svoj posao do sada i vršio, pa zato ima bezbroj priznanja od onih, koji su ondje boravili. To su sve dokazi, da Đački Dom i njegova uprava shvaća svoju dužnost, pa da je prema tome treba i podupirati.

Taj Dom, ako se uredi onako, kako treba da bude, bit će za našu mladež od neprocjenjive vrijednosti. On će biti odmaralište i oporavilište, za našu žensku i mušku mladež, u kojem će uvijek naći susretljivost, sklonost, razumijevanje, a to će uz ljepotu prirode samoga kraja učiniti, da će boravak ondje biti za svu našu mladež tako ugodan kao u njihovoj vlastitoj kući.

Sve upute o boravku u Đačkom Domu šaljem svakome najspremnije. **Prof. Drag. Franić.**

Strossmayerov dan. Dne 4. veljače proslavljen je u našoj domovini 107. rođendan biskupa J. J. Strossmayera. Tom je prilikom u hrvatskom kazalištu u Zagrebu priređena svečana matineja, na kojoj je Lujo Vojnović govorio o životu i radu biskupovu. U isto je vrijeme i Prosvjetni savez priredio svečanu akademiju, na kojoj je uime Matice Hrvatske govorio prof. Lukas, a uime Društva hrvatskih književnika prof. dr. Ježić. Po svim su srednjim školama održana na taj dan predavanja o velikom dobrotvoru i geniju hrvatskoga naroda. Na taj ćemo se način barem donekle odužiti neumrlome vladiki, koji je zborom i tvorom bio pravi »narodni biskup«, kako se sam nazivao.

Nikola Kopernik. 19. veljače navršilo se 450 godina od rođenja velikoga sina Poljske Nikole Kopernika, za kojega danas znade sav svijet. Kopernik je dokazao, da se zemlja okreće oko sunca i time postavio sve dotadašnje naziranje o svijetu na posve novu bazu oslobodivši sav svijet od velike zablude, u kojoj bi bez njega možda još vijekove i vijekove bludio i tumarao. Kopernik je sav svoj život poklonio izučavanju prirode i njenih zakona nastojeći, da svaki njen pojav dokuči i protumači. — Rezultate toga svojega rada skupio je Kopernik u djelu, koje je izišlo na svijet g. 1540., a na kojem je radio, kako sam veli, 36 godina. Natpis je djelu: »Nicolai Copernici Torunensis: De revolutionibus orbium coelestium libri VI.«

Četiristopedesetgodišnjica Kopernikova slavi se osobito svečano u Poljskoj, a ta je slava zapravo slava svega svijeta, a napose svih Slavena.

KRONIKA

KAZALIŠTE I GLAZBA.

Hrvatsko kazalište. Naše je zagrebačko kazalište iznijelo dne 30. prosinca prošle godine dramu domaćega autora g. Bože Lovrića pod napisom Sin. Bio je to opet jedan neuspjeli pokušaj našega kazališta s domaćom stvari. Iako se mora pohvaliti nastojanje naše kazališne uprave, da iznosi domaće komade i tako podupire književnike i pomaže procvatu književnosti, treba u tome poslu postupati kritičnije i s onoliko razumijevanja, koje možemo tražiti od uprave, u kojoj sjede po općem mnijenju sami stručnjaci. Publika i kritika primili su djelo tako, da se ono nakon premijere više nije iznosilo. Time je kazališna uprava opet uzalud mučila glumce i trošila za priredbu komada, koji nije imao snage, da se održi. — U toj je drami bilo nemotiviranosti, banalnosti, neobrađenih karaktera i drugih nedostataka.

Dne 2. siječnja proslavilo je zagrebačko kazalište pedesetpetugodišnjicu umjetničkoga djelovanja gospođe M. Strozzi s Vojnovićevom Dubrovačkom trilogijom. Umjetnica je bila pozdravljena od publike i svojih štovatelja. Uime vlade pozdravio je svečaricu g. dr. Stjepan Bosanac, povjerenik za prosvjetu i vjere, a uime uprave kazališta g. J. Benešić. Svečarica je bila do suza ganuta. Nema sumnje, da gospođa Strozzi ide u red najzasluženijih članova naše Talije, pa je ova proslava bila potpuno na mjestu.

Dne 7. siječnja davala se predstava glumačke škole. Prikazivala se komedija od Čehova: Galeb. Mladi glumci nijesu ovaj put zadovoljili. Muškarci su potpuno zatajili, a gospođice tek od časti dobre. Izbor komada za učenike glumačke škole nije također bio sretan, a čini se, da se nije ni dosta vježbalo. Nadamo se, da ćemo opet skoro vidjeti naše mlade umjetnike, ali u boljoj formi. Ovaj se put nije moglo vidjeti, koliko je u pojedinca glumačkoga talenta.

Dne 23. siječnja iznijela nam je kazališna uprava na našoj pozornici dramu Gerharda Hauptmanna: »Rozu Bernd« s gđom A. Kernic u glavnoj ulozi. Djelo je preveo g. dr. Gavella. Prikazivalo se izvrsno, naročito treba istaknuti, da je gluma gđe Kernic bila na savršenoj umjetničkoj visini.

Među novitetima treba još spomenuti Gundulićevu Dubravku s glazbom g. A. Dobronića u novoj režiji g. Gavelle, po čemu je to veliko djelo Gundulićevo opet pomlađeno i svježe izneseno pred našu publiku.

Dne 10. veljače proslavljen je 25-godišnji jubilej Ive Raića, pa se tom prilikom prikazivala drama »Prolaznik« Bogdana Katerwe, pod kojim se imenom krije poljski pisac Szczepan Jelenski. Gosp. I. Raić ima neprolaznih zasluga za razvoj naše dramske umjetnosti u posljednjim godinama, uživa simpatije i priznanje općinstva, koje mu je to kod njegova jubileja i pokazalo.

Pitanje đačkih predstava nije još uvijek onako, kako bi se željelo. Učenici se tuže, da im se poklanja malo pažnje. Đačke predstave pune su djece, koja prave nemir i buku. Đaci jedva dolaze do karata, a i te su skupe. Ne bi li se dao provesti onaj sistem isključivo đačkih predstava, kako je to prije rata bilo. Karte su se prodavale u školama, a davali su se samo birani komadi. Možda će novi povjerenik za prosvjetu i vjere u tome pitanju što učiniti. **N.**

ŠPORT I SOKOLSTVO.

Zimski šport. Hokej na ledu.

Od zimskih sportova vrlo je zanimljiv i hokej na ledu, koji se žalibože u našim krajevima još vrlo malo goji. A to zato, jer u posljednjim godinama nemamo zapravo ni zime ni pravoga leda. Uglavnome igra se hokej na ledu kao i ljeti na livadi, no ipak imade neke male razlike, osim što treba veću vještinu u sklizanju.

Hokej na ledu se danas igra najviše u Kanadi, makar da mu i tamo nije domovina, jer je niknuo već u 17. stoljeću u Nizozemskoj, odakle se raširio po Engleskoj, Njemačkoj i Skandinaviji. Stara pravila nam nisu poznata od hokeja na ledu, makar da imade sačuvanih i starih slika s tom igrom. Moderni hokej na ledu igra se slično nogometu, te mu je i skoro ista svrha. Dvije stranke od 7-11 igrača stave se jedna naprotiv druge, a svaka imade svoja vrata kao i kod nogometa. Hokej na ledu igraju igrači i igračice zajedno, no računa se kod toga, da su svi vrsni klizači. Igra se teškom gumenom loptom, ili komadom drvca, koje se tjera po igralištu preko golova s posebnim zavinutim dugim batinama, kao i kod hokeja na livadi. Igralište je ograđena pačetvorina, koja je 50 m. široka a 50 m. duga. Granice se moraju točno označiti vrpcama na ledu, jednako kao i srednja linija. Vrata su 3.6 m. široka, a 2.13 m. visoka, a naokolo gola povuče se polukrug od 13.5 m., što se zove kazneni prostor. Lopta, koja je teška 160 grama, udara se s lijeva na desno. Batina se kod udaranja ne smije previsoko dizati, a sklizači moraju se čuvati, da ne dođu preblizu onome, koji udara loptu. Svaka stranka nastoji da protjera loptu kroz neprijateljski goal, a koja je stranka za određeno vrijeme polučila što više golova, ona je pobijedila. Gdje je manji prostor, igra samo sedam igrača, a gdje je više prostora, mogu igrati i jedanaest igrača. Tako se igra na jezerima u Švicarskoj, Skandinaviji, Kanadi i t. d. Ondje se uzimaju igrališta u veličini od 120 : 60 m. Postava se razdijeli u navalu, halvese, obranu i vratara. Sklizaljke se rabe za tu igru bez oštrih šiljaka, već su sprijeda na kratko obrezane i tupe, da se igrači međusobno ne sukobe. Posljednjih 30—40 godina se ova igra jako rasprostranila po cijeloj Europi i sjevernoj Americi. Imao sam prilike da upoznam ovu igru još prije 30 godina u Stockholmu i Pragu, te sam je u sredini devedesetih godina uveo i u Zagrebu na sklizalištu I. Hrvatskog sklizalačkog društva iza zgrade Hrvatskog Sokola. Prvi su se igrali učitelji, koji su polazili gimnastički tečaj u Zagrebu, te se održalo i nekoliko

takovih javnih utakmica. Izatoga su tu igru naučili i članovi Sklizalačkog društva, te se igralo svake sezone, kada je to bilo samo moguće. Posljednje godine se prestalo vježbati, jer nismo imali nikakovih zimskih sezona. Ove zime vježbali su opet hokej na ledu dvije momčadi u Zagrebu, i to momčad Zagrebačkog društva i Haška, a vježbalo se na gornjem jezeru u Maksimiru. Određena je bila jedna javna utakmica, no do toga više nije došlo, jer je nastalo toplije vrijeme. Moramo se dakle strpiti i čekati na čestitu sezonu, da se uzmogne napokon opet jednom prikazati i u Zagrebu ta tako zanimljiva i vesela zimska sportska igra.

Dr. Fr. B.

AMATERSTVO.

FILATELIJA.

O sabiranju maraka.

Početnici bi morali da upamte ovu kratku uputu za sabiranje maraka, koje se neka i drže, ako hoće da postanu vremenom ozbiljni filateliste.

Za zbirku ili album imadu se sabirati samo čiste i cijele marke, jer su sve druge bez ikakve vrijednosti. Ako se sabiru marke s poštanskim žigovima preštampane ili t. zv. rabljene, neka svaki izabere od više primjeraka onaj primjerak, koji je najmanje žigosan i sa što čitljivijim žigom.

Marke se ne smiju s listova skidati rukom ili nožem, već se moraju izrezati tako, da su potpuno cijele. Ne smije im manjkati ni jedan zupčić. Ovako izrezane marke poslije neka se stave u toplu vodu i skinu s papira. Iza toga ih treba staviti između dva lista bugačice, gdje će se osušiti. Osušene marke valja staviti u knjige i prešati, da se ne savijaju. Kad je na taj način marka sasvim gotova, stavlja se u album ili u knjigu duplikata. Album se može kupiti gotov ili načiniti od bijelog papira kao kakova teka. Marke neka se ne lijepe na obje strane listova albuma, već samo na jednu, da se ne taru jedna o drugu. Zato treba kod izbora kupovanja albuma paziti uvijek na to, da albumi budu štampani samo na jednoj strani, jer su uvijek bolji od onih, koji su naštampani na obje strane.

Kad se marke kupuju, mora se paziti, od koga se kupuju, da se ne prevariš u računu. Zato se kupuju samo one marke, koje su zajamčeno originali, dalje moraju biti neoštećene te što ljepši primjerci. Kad se kupuje, treba paziti, da se dođe do što boljih komada, a ne da bude u albumu što više a manje vrijednih komada. Osobito ne treba izdavati novac za dublete, dok se mogu kupiti nove marke, koje još nemamo u albumu.

Na svakom zavodu neka se osnuju posebni omladinski odjeli, gdje se mogu mijenjati marke. Takav omladinski filatelistički odjel postoji i u Zagrebu s dopuštenjem vladinim kao omladinski filatelistički odjel Hrvatskog filatelističkoga društva u Zagrebu i to za sve zagrebačke srednje škole, te se sastaje svake nedjelje poslije mise u jednom razredu II. gimnazije. Omladinski filatelistički odjel imade svog pročelnika i tajnika te blagajnika, te se dosta često igraju i filatelističke tombole, i lutrije, na kojima se đaci ugodno zabavljaju, a mnogi dobiva i kao zgoditke lijepe marke, koje nema još u svojoj zbirci. Osim toga se i prodavaju marke, te mnogi proda svoje dublete, da si uzmogne nabaviti one marke, koje još nema. Od strane H. F. D. nadzire i dolazi na ove sastanke posebni odbornik društva, koji vodi brigu nad cijelim poslovanjem omladinskog odbora. Kada se lijepe marke u albume, imadu se rabiti samo posebne fine lijepke, a ne smiju se marke zalijepiti u album, kako to neki čine. Jer treba marku često ogledati i s druge strane, te je treba i nalijepljenu uzeti u ruku, da se vidi, od kakova je papira, i da li nema vodeni znak ili kakav znak ili obilježje i s druge strane. Nitko se ne smije ograničiti na sabiranje samo rabljenih maraka, jer su neke rabljene važnije od drugih nerabljenih. Da se to uzmogne prosuditi, treba gledati u kataloge maraka od Senfa ili Michela. Neke su marke vrednije nerabljene, a te su uvijek i ljepše, te se sada vrlo mnogo sabiru. Neke su opet marke vrednije rabljene, na pr. ako su samo izdane u jedan dan ili ako imadu kakav specijalan žig. Tako su na pr. hrvatske jubilarne marke vrednije, ako su preštampane žigom spomen-dana 29. listopada g. 1918. Neki sabiru rjeđe marke i žigosane i nežigosane, na pr. SHS., jer su te žigosane dosta rijetke, osobito neke skuplje vrijednote. Svakako treba sabirati po jednom direktnom sistemu i taj sistem što točnije provoditi, da bude album što jednoličniji, a ne pobrkan.

Pojedini đaci filateliste ili i cijeli đački odjeli neka se preplate na organ zagrebačkog H. F. D. Filatelistu, gdje će naći dovoljno upute za sabiranje i za novosti maraka, koje danomice izilaze. U Filatelisti imade i poučnih vijesti i članaka te raznih adresa za sabiranje. Ako nađeš zgodnu adresu, a ti pokupi svoje bolje dublete i ulijepi ih u posebni izborni svježić za mijenjanje maraka, te ih označi sa cijenom za izmjenu. Ako imadeš od koje vrsti dosta, možeš ih dati i jeftinije, nego stoje po katalogu, da što više učiniš prometa. Izborni svežčići šalju se samo preporučeno na pojedine adrese, da se ne izgube. Pošiljci priloži ujedno pismo sa željom, šta želiš, da ti se pošalje u zamjenu.

Mnogi sabiru marke cijelog svijeta, to su t. zv. univerzalni sabirači, dok drugi sada većinom sabiru samo Europu. Kako je već mnogo i naših maraka izišlo, ograničuju se mnogi kod nas samo na sabiranje Balkana ili i samo Jugoslavije.

Neki sabirači sabiru samo ratne marke, drugi samo s pretiscima ili opet same četverce ili blokove, neki opet samo do neke stanovite godine, na pr. do god. 1914., kada je buknuo veliki svjetski rat. Jedni sabiru opet samo od jedne stanovite godine dalje itd. Prema tome si mora svaki sabirač prema svojim prilikama i mogućnostima odrediti jedan izraziti cilj i po tome sabirati. Sve druge marke, koje nisu u njegovu programu, može također sabirati, no samo dublete, pa će ih onda prvom prilikom zamijeniti.

»Filatelista« je stručni časopis, koji izilazi već petu godinu u Zagrebu, a stoji na godinu 60 dinara. Pretplata šalje se na upravu Filateliste: Zagreb, Duga ulica br. 5. Časopis je mjesečnik, a donosi i ilustracije.

Dr. B.

ŠAH.

ŠAH.

8. Neodlučan završetak igre.

Svaka partija ne svršava punom pobjedom jedne strane, t. j. matom. Često se događa da igra ostane neodlučna ili, kako se to zove šahovskim stručnim izrazom »r e m i s«. Remis nastaje, ako nijedna strana nema dovoljno sila, da može izvojevati mat. Takav je slučaj ako na pr. oba igrača ostanu samo s kraljem ili ako pri koncu stoji kralj proti kralju i jednom lovcu ili skakaču. Ni kralj s pješakom, koji napreduje proti samom kralju na suprotni kraj šahovnice, ne vodi u svakoj zgodi do rješenja, jer može da nastane takav položaj, te protivnički kralj nije šahom prinuždjen da vuče, a nema mogućnosti da stupi na bilo koje polje i da pri tom ne bude u šahu. Ovakav položaj kralja naziva se »p a t«. I u slučaju pata igra se danas smatra neodlučnom, dok se negda računala u korist igrača, koji je došao u pat.

Evo nekoliko veoma običnih položaja pata: bijeli: a7, Ka8— crni: Kc8; bijeli je u patu, pošto crni kralj ne da bijelome da iziđe iz kuta. Jednako je pat u položaju: bijeli d7, Kdo — crni: Kd8 ili: bijeli: Ka1 — crni: Kc3, Dc2. U daljnjem prikazu bit će još zgode da predočimo nekoliko vanredno zanimljivih slučajeva pata.

Neodlučna ostaje igra i onda, ako jedna strana učini tri puta uzastopce iste hodove i vazda istim redom. Ti su hodovi obično popraćeni šahom, pa se takav neodlučan kraj igre naziva »v j e č i t i š a h«. Mogućnost vječitog šaha iskorišćuje se onda, ako bi što drugo vodilo gubitku igre. Evo primjer vječitog šaha: bijeli: g2, h2, De1, Kh1; crni: a2, g7, Lb7, Dc2, Kh8. Bijeli na redu može da spasi igru samo ovako:

1. De1—e8+	Kh8—h7
2. De8—h5+	Kh7—g7
3. Dh5—e8+	i tako vječito.

9. Rochada.

Kako smo prije spomenuli, može u igri da se učini osobit hod, tako zvana »r o c h a d a«. Ova se sastoji u tom, da se u isti mah vuče kraljem i topom. Rochirati se može ili na kraljevo ili na damino krilo. Rochadu na kraljevu krilu zovemo k r a t k o m i označujemo sa 0—0, a onu na krilu dame d u g o m (0—0—0). Rochada može da se učini samo onda, ako između kralja i topa ne stoji nikakav drugi kamen, a izvodi se tako, da se kralj pomakne za dva polja desno ili lijevo, a top se prebaci preko kralja na polje tik do njega. Nakon kratke rochade stoji kralj na g1, odnosno g8, a top na f1, odnosno f8—; u slučaju duge rochade nalazi se kralj na c1 odnosno c8, a top na d1 odnosno d8. Uslijed rochade dolazi kralj u dobro zaštićen položaj, a top dobiva mogućnost kretanja, koju nema u svom ishodišnom položaju. Zbog toga dvojakog značenja ušla je rochada tako u običaj, da se bez nje gotovo i ne odigrava partija. Nastoji se, što više, u najkraće vrijeme rochirati, da protivnik ne uzmogne spriječiti rochadu. Rochada je nemoguća u ova četiri slučaja: 1. stoji li među kraljem i topom koji drugi kamen. 2. ako se kralj ili top već jednom maknuo sa svoga ishodišnog polja, pa makar se opet onamo povratio. 3. kad je kralju naviješten šah. (Obrani li se šah pokrivanjem, te se kralj ne mora maknuti, može se nakon toga rochirati. Rochada se smije učiniti, ako je top ugrožen). 4. ako bi kralj uslijed rochade stupio u šah ili prešao preko nekog polja, koje je ugroženo protivničkim kamenom. (Top smije pri rochadi da pređe preko ugrožena polja).

11. Nekoliko tipičnih obrazaca mata.

Za vježbu početnicima u šahovskom mišljenju i zaključivanju predočit ćemo, u obliku zadaća, nekoliko tipičnih položaja mata. Naši odgonetači neka nastoje da nađu rješenja tih zadaća, a našavši ih, neka dobro uoče figuru, koju sastavljaju oni kameni, što sudjeluju kod mata, uzevši u obzir još i njihovo kretanje.

Na taj način zapamtit će razne položaje mata, pa će moći da ih sebi predoče i bez šahovnice, u mislima. Uz to se zorno upoznavaju svojstva pojedinih kamena i stiče se sve jasniji i sigurniji p o g l e d n a p o l o ž a j. A to je od velike važnosti za dobro vođenje igre.

Zadaće: 1. Bijeli vuče i daje tim hodom mat: a) Bijeli: Ka6, Dd4 — Crni: Kb8; b) Bijeli: Ka6, Df7 — Crni: Kb8; c) Bijeli: Kc3, Dh2 — Crni: b6, Kc5; d) Bijeli: Kd6, Ld5, Da2 — Crni: Kd4; e) Bijeli Dd5, Ke1, Se6 — Crni e4, Ke3; f) Bijeli: Da6, Kb4, Sf7 — Crni: Kd5.

2. a) Bijeli: Kc6, Tg2 — Crni: Kc8; b) Bijeli: Ta1, Kd5, Th8 — Crni: Kb5; c) Gdje bi bijeli uz Tg2 mogao drugim topom dati mat, kad bi crni imao Kc1 ? d) Pored Sg3, Kh3 postavi top tako, da možeš njime dati mat, ako je protivnikov kralj na g1! e) S kojeg polja i gdje bi top uz Sb3 mogao dati mat kralju, koji se nalazi na a1 ? f) Imajući e2, f2, Kf6 i top, daj topom mat kralju, koji stoji na f4! (Gdje?)

3. a) Daj lovcem uz Dc4 mat kralju, koji je na a5! (Gdje?) b) Gdje može biti bijeli lovac, da uz Th5 dade mat, ako crni ima f6, g7, Kg6 ? c) Postavi svoga kralja i lovca tako, da protivnik bude mat pri položaju h2, Kh1! d) Učini isto s kraljem i dva lovca, ako je protivnikov kralj jednom u bilo kojem uglu, a drugi put na nekom polju uz rub šahovnice! e) Postavi K, S i L tako, da protivnikov kralj bude mat jednom u crnom, a drugi put u bijelom uglu.

Neka se porazgledaju ovi obrasci mata, postignuti 1. sa skakačem, 2. s pješakom: 1. a) Bijeli: a2, b2, Ka1, Tb1 — Crni: Sb2; b) Bijeli: h2, Kh1 — Crni: Kf1, Sf2; c) Bijeli: Ka8 — Crni Ka6, Sc7, Sd7; d) Bijeli: f2, g2, h2, Tf1, Kg1 — Crni: Se2 i Sg3; f) Bijeli: e2, Kc6, Sd6 i Se6 — Crni: e3, e5 i Ke4.

2. a) Bijeli: b7, c6, La5, Ka8 — Crni: Kc8; b) Bijeli: g7, Kf7 — Crni: h7, Kh8; c) Bijeli: a5, b5, Kb4, Td7 — Crni: Kb6; d) Bijeli: f5, g4, Le3, Kh3 — Crni: Kh5; e) Bijeli: b3, Dd5 — Crni: a3, b4, Ka4; f) Bijeli: f5, g4, Tg6 — Crni: h4, Kh5.

Kako se često mat postizava lijepim i duhovitim kombinacijama, pokazuje ovih nekoliko primjera:

1. Bijeli: Df3, Kf4, Th5 — Crni: Kg6; u ovom položaju stavlja dama hodom na b7 crnoga kralja u bezishodan položaj. Tuče li Kg6×h5; bude mat sa Db7—h7, ide li Kg6—f6, daje mat Th5—h6; 2. Bijeli: Dc8, Se6, Sg4, Kh1 — Crni: De7, Kf7, Sh7, Sh8; jedino polje, na koje može da stupi crni kralj, je g6. Uspije li kralju da stupi na to polje, otvaraju mu se mnogi putovi. Ali to sprječava dama ovim uistinu veoma domišljatim hodom: Dc8—g8+; crni nema drugog hoda nego: Kf7×g8 i sada slijedi sa Sg4—h6 mat; 3. Bijeli: Tc1, Kc4, Sd2, Dg2 — Crni: a2, a4, Kb2; crni kralj bi mogao da tuče Tc1, a zatim se otkrivaju razne mogućnosti. Bijeli to spriječava žrtvom: Tc1—a1. Štogod crni uradio, u drugom je hodu mat: na Kb2×a1 slijedi Dg—g7; ide li Kb2—c2 treba skakač da otkrije dami liniju, i ona daje šah-mat; pođe li Kb2—a3 daje mat Sd2—b1; 4. Bijeli: Te6, Th3, Kh4 — Crni: Kg2. Crni kralj ima dosta mogućnosti kretanja, ali mu to ograničuje bijeli hodom 1.

Th3—h1. Kamogod ide crni, bit će u trećem hodu mat. Na .... 1. Kg2×h1 slijedi 2. Kh4—G3, i crni nema izbora već mora da igra.... 2. Kh1—g1 i dobiva u trećem hodu mat (Gdje?). Neka se nađu ostale mogućnosti ili kako se obično kaže v a r i j a n t e! 5. Lijep je mat u ovom položaju: Bijeli: De4, Sf8, Lg2, Kh1 — Crni g7, h6, Dc3, Sf6, Kh8. Bijeli zagrađuje crnoga kralja ovako: 1. De4—h7+ Sf6×h7. 2. Sf8—g6+Kh8—g8. 3. Lg2—d5 mat.

Iz tih se primjera vidi, da je najvažnije ograničiti kralju mogućnost kretanja. Za to su potrebita barem dva kamena. Ni najsilnija figura sama ne može dati mat. U partiji često se događa, da jedan igrač ostane s kraljem i još kojim kamenom, s kojim je moguće učiniti mat, dok protivniku ostane samo kralj. Kako se u takvim slučajevima daje mat najkraćim putem, neka pokažu ove upute:

a) Dama proti kralju.

Mat se postizava za najdulje devet hodova. Radi se o tom, da se satjera kralja na rub šahovnice. Početnik neka pazi pri tom, da ne natjera kralja u pat. Za primjer uzet ćemo za bijeloga najnezgodniji položaj: Bijeli: Dg1, Kh8 — Crni: Kd5. Postupak je ovaj:

1. Dg1—g4	Kd5—e5
2. Kh8—g7	Ke5—d5
3. Kg7—f6	Kd5—c5
4. Kf6—e6	Kc5—c6
5. Dg4—c4+	Kc6—b6
6. Ke6—d6	Kb6—a5
7. Dc4—b3	

Ovdje bi Kd6—c7 vodilo u pat.

7.	Ka5—a6
8. Kd6—c6	Ka6—a7 ili a5
9. Db3—b7 ili b5 mat.	

Neka početnik vježba mat sa damom iz raznih položaja.

b) Top proti kralju.

Mat se postizava otprilike isto tako kao s damom. Treba i opet kralja dovesti na rub šahovnice, a kralj mora proti kralju zauzimati položaj »o p o z i c i j e« t. j. da budu u istom vodoravnom ili okomitom redu jedan drugom sučelice razdijeljeni samo jednim poljem. Uzmimo i opet najnezgodniji položaj: Bijeli: Ka1, Tb1 — Crni: Kd4. Postupak je ovaj:

1. Ka1—b2	Kd5—d4
2. Kb2—c2	Kd4—e4

Crni kralj nastoji da se zadrži što je najdulje moguće u sredini šahovnice; kad bi stupio na c4, bio bi hodom Tb1—d1 ograničen samo na tri linije.

3. Kc2—c3	Ke4—e5
4. Kc3—c4	Ke5—e4
5. Tb1—e1+	Ke4—f5

Na 5..... Ke4—f4 slijedilo bi 6. Kc4—d5, Kf4—f3; 7. Te1—e4, Kf3—f2; 8. Kd5—d4, Kf2—f3; 9. Kd4—d3, Kf3—f2; 10. Te4—e3, Kf2—f1 i crni bi bio potisnut na rub šahovnice, gdje brzo nastaje jedan od položaja, prikazanih u tipičnim obrascima mata. Zato je bolji gore označeni hod. Slijedi:

6. Kc4—d4	Kf5—f4
7. Te1—e5	Kf4—f3

I ovdje su moguće još dvije varijante, koje iznosimo niže dolje (vidi A i B):

8. Te5—e4	Kf3—f2

Poći na g3 ne bi bilo dobro, pošto bi bijeli mogao to ovako da iskoristi: 9. Kd4—e4, Kg3—g2; 10. Te4—g4+, Kg2—h3 (najbolje); 11. Ke3—f3, Kh3—h2; 12. Tg4—h4+, Kh2—g1; 13. Th4—h8 (ovo je tzv. z a s t a j a n h o d: bijeli čeka da crni sam ode — neprinužden šahom — na ono polje, gdje će biti mat. Ovaj slučaj dolazi često kod mata topom), Kg1—f1; 14. Th8—h1 mat.

9. Te4—e3	Kf2—g2
10. Kd4—e4	Kg2—f2
11. Ke4—f4	Kf2—g2
12. Te3—e2+	Kg2—f1 najbolje!
13. Kf4—f3	Kf1—g1
14. Kf3—g3	Kg1—f1
15. Te2—e8	Kf1—g1
16. Te8—T1 mat.	

Jednako bi bio mat u 16. hodu nakon 9....., Kf2—f1. (Kako?)

A.

7.	Kf4—g3
8. Kd4—e3	Kg3—g4 najbolje
9. Te5—d5	Kg4—g3
10. Ta5—g5+	Kg3—h4
11. Kf3—f4	Kh4—h3
12. Kf4—f3	Kh3—h2

Na 12...... Kh3—h4 došlo bi 13. Tg5—b5 i mat u slijedećem hodu.

13. Tg5—h5+	Kh2—g1
14. Th5—h8	Kg1—f1
15. Th8—h1 mat.	

B.

7.	Kf4—g4
8. Kd4—e3	Kg4—g3
9. Te5—g5+ i dalje kao u varijanti A.	

c) Dva lovca proti kralju.

Jednim lovcem samim ne može se dati mat. Ali ni sa dva lovca nije mat lak. Postignuti se može samo u jednom od četiri ugla, pa treba kralja onamo potisnuti i pri tom dobro paziti, da ne dodje u pat. U položaju: Bijeli: Ld8, Kf7, Lh7 — Crni: Kd5 izveo bi se mat ovako:

1. Ld8—f6	Kd5—d6 (vidi A)
2. Lh7—e4	Kd6—d7
3. Lf6—e5	Kd7—c8
4. Kf7—e6 nikako ne Ke7 pošto bi bilo pat.	
4.	Kc8—d8
5. Le4—b7	Kd8—e8
6. Le5—c7	Ke8—f8
7. Ke6—f6	Kf8—g8

Na 7. .... Kf8—e8 slijedilo bi 8. Lb7—c6+, Ke8—f8. 9. Lc7—d6+, Kf8—g8; 10. Kf6—g6, Kg8—h8; 11. Ld6—a3, Kh8—g8; 12. Lc6—d5+, Kg8—h8; 13. La3—b2 mat.

8. Lc7—f4	Kg8—f8
9. Lb7—c6	Kf8—g8
10. Kf6—g6	Kg8—f8
11. Lf4—d6+	Kf8—g8
12. Lc6—d5+	Kg8—h8
13. Ld6—e5 mat.	

Da je u 8. hodu crni otišao na h7 slijedilo bi 9. Kf6—f7, Kh7—h8; 10. Lf4—c1, Kh8—h7; 11. Lb7—b4+, Kh7—h8; 12. Lc1—b2 mat.

A.

1.	Kd5—c4
2. Kf7—e6	Kc4—c5
3. Lh7—e4	Kc5—c4
4. Ke6—d6	Kc4—b5
5. Le4—d3+	Kb5—b4
6. Kd6—d5	Kb4—b3
7. Kd5—c5	Kb3—a4

8. Ld3—c2+ i kad je kralj na rubu, onda mat nije teško izvesti.

NOVE KNJIGE.

Milan Begović, Svadbeni let. Drama u tri čina. Zagreb 1922. Ime je g. Begovića vezano o historiju naše drame — napose u tehničkom pogledu —, pa nijesmo ni časa sumnjali, da će nam ova njegova najnovija drama dati savršeno djelo te struke. Moramo međutim odmah reći, da ta drama Begovićeva nije ispunila svih naših očekivanja. — Kako se po svemu čini, i Begović je poput drugih novih i domaćih i stranih dramskih auktora postavio težište svoje drame na scenski i vanjski tehnički efekat, pa je zato drama, kad se ovako čita — suviše prazna. — Glavni junak drame Pierre, konstruktor i suvlasnik tvornice aeroplana, odgaja sebi djevojče, mladu Blanche, kćerku svoje nekadašnje odabranice, koja se udala za drugoga i rano umrla, u nadi, da će mu ta mlada djevojčica, kad se vrati iz internata, u kojem boravi, osladiti razoreni život i povratiti mladost, i ako se već lijep niz godina nanizao na njegovim leđima. Svatko, tko čita dramu, odmah zna, da do toga ne će doći. — I doista mala Blanche se vraća i već kod prvoga susreta pada u naručaj smjelom pilotu Mariu, koji uopće ima sreću kod žena. Dolazi do smiješne scene između Pierra i Maria, pa taj spor ima da riješi sama Blanche, koja se odlučuje za Maria. Pierre se laća posljednjega sredstva. Kod jednoga lijeta, kad Pierre leti s Blanchom, Pierre izvadi iz stroja neki vijak i oboje se ljubavnika u sedmoj minuti, kako je bilo i namješteno, stropošta dolje.

Blanche, oko koje se sva radnja zapravo vrti, tako je neozbiljna, da ne možemo vjerovati, zašto je ozbiljni i stariji već Pierre vezao svoju sudbinu o ovako možda i glupu djevojčicu, koja u sebi ne krije ništa, što bi moglo usrećiti Pierra. Ona je zaljubljena u Maria, i sva sentimentalna i pljačljiva naklapanja konstruktora aeroplana nijesu kadra, da je od njega odvrate. Karakteristika ostalih lica jednostavna je i jasna. Mehaničar Mark zaljubljen je u Beatu, sekretaricu u tvorničkoj direkciji, koja je također zaljubljena u Maria, a ona ga još uvijek ljubi. Nikola je vjeran Pierrov sluga, koji već drugi put razara život svoga gospodara, jer mu javlja, da je zatekao njegovu odabranicu u naručju drugoga.

Jezik je vrlo biran i dikcija lijepa i sočna. Dramu će prikazivati zagrebačko kazalište, pa će ona — kako je već rečeno — uz izdašnu pomoć režije bez sumnje postići i uspjeh, a to je napokon glavno. Jedno je sigurno, da su vrline gospodina Begovića kao dramskoga pisca i stručnjaka daleko iznad ove njegove drame.

Andersenove odabrane priče i pripovijesti. Izdanje knjižare M. Breyera, Zagreb. Preveo dr. M. Ogrizović. Ta knjiga pripovijesti danskoga pisca Hansa Christiana Andersena sadržaje četrnaest njegovih priča, koji su pravo biserje svjetske književnosti. Ilustracije za tu knjigu izradio je prof. Ljubo Babić, a prevodilac je napisao i Predgovor, u kojem govori o životu i radu autorovu. Treba osobito istači vrlo biran jezik i upravo savršeni majstorski prijevod tih priča. U njima je zbilja sačuvana ona veličanstvena i pjesnička dikcija originala, pa je ta knjiga u hrvatskom prijevodu za nas prava dobit.

Vlad. Nazor. Legenda o sv. Hristoforu. Poznati pjesnik i pripovjedač Vl. Nazor počinje spomenutom knjigom svoje »Nove priče«. Sve vrline Nazorove kao pjesnika i pripovijedača zrcale se u toj maloj pripovijesti, u kojoj govori o jakome Reprobusu, koji je na svojim plećima nosio Hrista, pa mu otud i ime Hristofor. U njoj se isprepliče fantazija piščeva s pjesničkom njegovom invencijom i s realnošću. a sve zajedno daje ugodno i lako štivo, koje će našoj mladeži dobro doći, a njoj je knjiga i namijenjena.

Ivana Gundulića »Dubravka« s predgovorom i komentarom dr. Davida Bogdanovića. To popularno djelo našega dubrovačkoga klasika izišlo je u nakladi knjižare Kugli u posve novu obliku. Pred tekstom nalazi se opširan predgovor o svemu, što treba da zna onaj, tko hoće da razumije Dubravku. Tu se govori o životu i radu Gundulićevu, o postanku Dubravke, o uređenju državnom i političkom u Dubrovniku, o jeziku starih dubrovačkih pisaca, a na kraju je dodan opširan stvarni tumač manje poznatih riječi. Tako opremljena knjiga još će više poslužiti popularizaciji toga Gundulićeva djela, jer će ga uz toliku svestranu pomoć moći čitati svaki laik. Priređivač je vrlo iscrpivo i savjesno s mnogo razumijevanja priredio to izdanje baš u času, kad se Dubravka daje i u kazalištu u novome ruhu.

»Vijenac« list za zabavu i pouku. Izlazi svakoga utorka. Donosi uz obilan sadržaj lijepe ilustracije naših domaćih umjetnika, osim toga u Listku pregled književni, glazbeni i umjetnički. Vijenac stoji mjesečno K 60, a naručuje se od Uprave Vijenca, Zagreb, Medulićeva 30.

Hrvatski Planinar. Hrvatsko planinarsko društvo je jedno od najstarijih hrvatskih kulturnih društava, te je utemeljeno godine 1874. kao i zagrebački Hrvatski Sokol. Do rata izdavalo je društvo svoj posebni časopis »Hrvatski planinar«, koji je onda morao prestati. Od prošle godine se međutim opet počelo nastavljati s izdavanjem Hrvatskog Planinara, od kojeg je dosada već izašlo deset svezaka. Time su naši planinari opet dobili svoj stručni list, u kojem mogu iznositi svoje članke i opažanja o ljepotama naše prirode, o geografiji, botanici i fauni, u koliko to sve stoji u savezu s planinarstvom. Glavni je urednik poznati hrvatski planinar dr. Josip Poljak, a uz bok mu je određen posebni odbor samih stručnjaka, pa se doista možemo ponositi dosadanjim brojevima H. P. Uz hrvatske planine opisuju se i slovenski planinski krajevi, te bosanski i dalmatinski bregovi, uz koje nalazimo i prekrasne upravo fotografične snimke. Časopis okitiše svojim divot fotografijama poznati naši fotografi amateri i vrsni planinari: Dr. Poljak, dr. Krajač, Paulić, Šenk, Stijasni, Cvetišić i mnogi drugi. U dosadanjim brojevima nalazimo samo birano štivo naših poznatih pisaca planinara, a imade i članaka na slovenskom jeziku, makar da i Slovenci imadu svoj posebni slovenski planinarski časopis. Izdavanje H. P. je potpuno osigurano, jer je stvorena posebna nakladna Zadruga, koja je to poduzeće dovoljno financirala. Časopis dobivaju svi članovi uz cijenu od 40 dinara, a sigurno će ga dobiti i đaci uz popust, ako se u tom pogledu obrate na društveni odbor u Zagrebu. List izilazi mjesečno na 16 stranica s više omanjih i dvije velike umjetničke ilustracije. Hrvatsko planinarsko društvo je centrala za hrvatsko planinarstvo, a imade i nekoliko svojih podružnica u cijeloj zemlji, koje također nastoje revno oko upoznavanja turističkih ljepota naše domovine. U H. P. nalazimo i članaka o turistici u inozemstvu, napose u slavenskim zemljama, te se na taj način može lijepo pratiti i razvoj turistike u stranim državama, od kojih možemo mnogo naučiti.

Hrvatski Planinar se naručuje u upravi Hrvatskog planinarskog društva, Zagreb, Akademički trg. Našoj srednjoškolskoj omladini preporučamo što toplije, da se zainteresira i za planinarstvo u našoj lijepoj domovini, pa da se u što većem broju pretplati na taj jedini naš društveni stručni časopis.

Dr. B.

ZABAVA i ŠALA

ZAGONETKE.

I. Narodne pitalice.

Pribrao prof. Nikola Žic, Požega.

1. Govedo željezno a rep lanen. Što je to?
2. Jedan lije, drugi pije, treći raste.
3. Krilima maše, odletjeti ne može.

II. Čudna dioba.

Anđelko pl. Knezić, Zagreb.

Tri su dječaka, jedna košarica i u njoj tri jabuke. Kako će podijeliti te jabuke, da svaki dobije jednu jabuku, a da ipak jedna ostane u košarici?

III. Rebus.

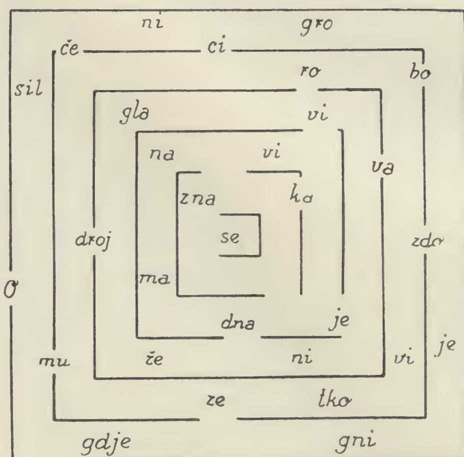
di
vi
o o o
di
vi
č č č č
vi
i i i i
di
di
j j j
vi
vi
di

IV. Slovčanka.

Ivo Klarić, Split.

Sa »s« ja mudro gdješto velim,
Bez »s« pak svašta pravo dijelim,
I to svakom baš pošteno,
Kao da je izmjereno.

Labirint.

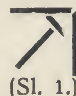
U ovom je labirintu sakrivena mudra rečenica. Slogovi su joj razbacani među druge pa ih treba idući labirintom od vrata do kraja pokupiti i kupeći ih čitati.

Svaki slog, preko kojega se prijeđe, treba uzeti (čitati), a mimoići se mogu samo oni slogovi, koji se nalaze u vratima, ako se ide mimo njih dalje hodnikom.

Odgonetke zagonetaka iz br. 3. i 4.:

I. Narodne pitalice: 1. Ogledalo. — 2. Kvočka i pilići. — 3. Mlin. — 4. Snijeg i sunce. — 5. Puž. —

II. Zagonetni spas: Sužanj je postavio jednu dasku na kraj druge u obliku ⊥ i onda držeći je pri kraju položio poprečnu dasku lagano njezinim krajevima na dva zida, što čine ugao, (Sl. 1.) (duljina dasaka za to dostaje); zatim je dasku, kojom je drugu položio na zid, postavio jednim krajem na zid tamnice a drugim na poprečnu dasku i tako se spasao.

(Sl. 1.)

III. Rodbinska zagonetka: Svaka je žena udata za oca druge, pa su im oni tako ocevi, muževi i ocevi djece!

IV. Rebus: Tko više ima više mu se hoće. —

Odgonetači zagonetaka iz br. 3. 4.:

Radaković Stjepan, Zagreb: I. (3, 4, 5) — Alić B., Split: I. (3, 5), II., IV. — Stojanović Matija: I. (3, 4) — Šepec Viktor, Zagreb: I. (1, 3, 4, 5), II. — Weisz Šandor, Osijek: I. (4), II. — Knezić pl. Anđelko, Zagreb: I. (4, 5), II. — Kogoj Josip, Zagreb: I. (1, 3, 4, 5), II. — Vidović Božidar, Zagreb: I. (1), III. — Klimek Slavko, Zagreb: I. (4, 5) — Jelić Živko, Split: I. (3, 5), III. — Reich Ivo, Zagreb: I. (5) — Deletiš F. Ivan, Sarajevo: I. (4), III. — Velimirović Staniša, Sarajevo: I. (4, 5), II. — Sattler Jelka, Ivanić-grad: I. (4) — Alinčić Vaso, Zagreb: I. (1, 3, 4, 5), II., III. — Siko Izrael, Sarajevo: I. (4, 5) — Dorner Emanuel, Brod: I. (4).

B. P. Ogulin. Premda bih vrlo rado udovoljio Vašoj želji, pa Vam popravio pjesmu, nije mi to moguće. Stihovi su Vam vrlo loši i hrapavi, pa se bojim, da ne bih ni ja uspio da je popravim i dotjeram dotle, da je možemo štampati. Pazite na ritam i srok, pa ćete je možda sami lakše dotjerati.

Ivan K., Split. Vi morate još vježbati, jer Vaša pjesma nije još za štampu.

Mara. Pored svega svojega nastojanja, da nešto od Vaše pošiljke upotrijebim, nije mi uspjelo. Jezik Vam je doista slab, kako i sami priznajete. U svakoj pjesmi ima po koja lijepa slika, ali joj poklanjate sami odviše pažnje, pa je razvučete, umjesto da je onako bacite, pa bi i dojam bio bolji. Pošaljite još štogod. Možda će se dati nešto izabrati.

Primorac. U Vašim pjesmama ima mnogo nedostataka. U prvom je redu već građa, koju odabirete, banalna i ne-

pjesnička. Srok Vam je nepravilan, a i metar nije dosljedan. Ne može nažalost ništa u list.

Z. J., Zagreb. U pjesmi »Pokojnom braci« prve dvije strofe teku glatko, a dalje nije dotjerano, pa zato je dospjelo u koš.

Ilija Čanković. Vaš »prvi rukopis« došao je onamo, kamo obično dolaze prvi rukopisi.

M. Jurić. Ima nekoliko mjesta u Vašoj pjesmi, kojih nikako ne mogu pročitati. Pošaljite još jednom čitljivo.

Tugomil. Vi ste sami predvidjeli, da će Vaše pjesme dospjeti u koš. — A evo Vam ipak jedne strofe:

»Te gledam gdje mi raku kopaju
U grob me živa turaju
A ja još uvijek gledam
I uvjeke još tražim
Izgubljeni moj ideal (Opaska: ne mislim naime kakovu pucu.)
Al njega nema — — —
umro je,
umro je,
zauvijek.«

Smrtnik. Ni Vaša pjesma nije za štampu. Metar je loš, rima nevaljala, jezik iznakažen i nategnut. Silom ne ćete postati pjesnik.

B. S. Ni Vaša »Serenada« nije za štampu.

Ivan B., Petrinja. Vaša je pjesma posve loša i dospjela je u koš.

P. B., Ogulin. Vaše su sve pjesme dospjele u koš.

Samovski. Vaš dopis o Ferijalnom savezu nijesam ovaj put uvrstio, jer nije stvaran. Popust na željeznicama za članove ferijal. saveza dobro je poznat učenicima, a nedostatke te pogodnosti nema smisla braniti. Pošaljite nešto stvarnije!

L. Brajić. Još nije za štampu. Ali ako budete i dalje slijedili svoga velikoga učitelja Branka Radičevića (jer u poslanoj ste se pjesmi za njim povodili), mogli biste postati pjesnik.

X y Brod. Prije svega želimo znati, s kime imamo posla. Javite zato svoju adresu.

Mara, Zagreb. Jezik Vam je loš. Nastojte dotjerati ga, a bit će dobro, da se zabavite i teoretski i praktički (čitajući dobre pjesnike), s tehnikom pjesništva, pa ćete Vaše mnogo lijepe misli pjesničkije izreći. — Javite se skoro opet.

Pobjedoslov. Svoje pjesme izvolite poslati uredništvu kojega dječjega lista. One su i svojom sadržinom i oblikom više za djecu nego za odrasliju mladež.

